

veterum dici meretur. Præter spinam folium spinosum non fert. Sed contra folio constat spinoso, nec præter hoc spinam ullam habet; Manifestus quoque in foliis amaror lentitur, qua de causa, alii id centaurei majoris, alii ad cyanorum classem referunt. Πολύρριζος præterea aut πολυρριζός dici non potest. Quapropter veterum stoebe vel pheos esse nequit. Stoebes nomen accepit, quod folia utrimque aculeata gerat, cum veterum stoebes folia spinis vidua sint. Honorius Bellus Cretenfis Medicus Epistola 2. ad Carolum Clusium, plantam, quam adversariorum auctores Poterii nomine describunt, stoeben Theophrasti esse existimat, eamque his ferè verbis describit.

Elegantissima planta, quam (nifallor) nonnulli Poterium perperam appellant, alii Pimpinellam spinosam, cujus semina nunc accipies, legitimam Dioscoridis Stoeben esse contendendo, licet ipse nullam Stoebes descriptionem reliquerit: sed affinitate nominis fretus, quod in tota fere Græcia adhuc retinet, facultatibusque quas in Medicina habet, aliisque non levibus conjecturis adjutus non vereor affirmare, legitimam esse: differreque multum à Stoebe Galeni, quam libro primo de Antidotis descripsit. Planta ista perpetuo hic viret, multosque annos durat, in orbem diffusa surculosaque, ad cubitum altitudinem assurgit, folia ferens carnosà, divisa, in uno pediculo, plura utrimque disposita, quæ cum Autumnio primum erumpunt in se contracta videntur, & Aspleni folia quodammodo imitantur, sed longe minora, quæ tamen successu temporis majora apparent, & Pimpinellam sorbastellem vocatam foliorum positu & divisuris emulantur, minora vero sunt. Tota planta crebris, firmis & tenuibus spinis scætet. semina fructus rubi aut mori imitantur, plures enim simul congesti sunt, initio virides, postea ad rufum tendentes: flores parvos carnosos ex viridi rufescentes multosque simul congestos profert. Super hanc stirpem nascitur Epithymum, quemadmodum super thymum, iisdemque collibus frequentissime invenitur, in quibus & thymum, & thymbra, & asparagus proveniunt; nunquam autem invenitur palustris. Astringendi vi pollet, vulgariterque in tota Græcia *στέβη* vocatur. Quod autem sit Dioscoridis Stoebe clarissime patebit, ubi prius ostendero, Phleos & Stoebe unum & idem esse, & ex aculeatarum genere esse; Phleum autem nomine neutro multum à Stoebe differre, nam plerosque doctissimos viros ex confusione horum nominum in maximas tenebras incidisse comperio. Omnes enim qui phleos aut phleum apud Theophrastum confundentes eandem esse plantam putant, frustra Stoeben cognoscere conati sunt. Nam Phleos, quæ vocatur Stoebe à Theophrasto lib. 6. de hist. plant. capite 1. enumeratur inter eas stirpes, quæ præter spinam folium habent, ut hæc pimpinella spinosa: & non ut vertit Gaza, quæ juxta folium aculeatum, altero quoque folio conduntur: eamque comparat Ononidis & Tribulo, quæ quidem phleos, sive Stoebe, folio constat carnosò, in ramos sparsa, multasque radices habet, non tamen altè descendit, germinat cum Vergiliis, primoque aratro unà, nec folia dimittit, non enim annua, sed diuturnior est, ut idem Theophrastus lib. 6. de historia plant. cap. 1. affirmat & Plutarchus in vita Thebesi circa initium, Stoeben inter spinas enumerat. Menalippi, inquit, filius Ioxus Ornocto socius deducenda in Cariam colonia fuit: unde Ioxides originem traxerunt, quibus mos est patrius, neque spinas asparagi, neque Stoebes igne cremare, sed honore & cultu prosequi. Aëtius vero libro tertio, capite vigesimo nono, super Stoebem epithymum nasci affirmat. Quod autem Theophrastus cap. 3. lib. 6. de hist. plant. tribuat Phleo, cappari & Tribulo peculiare quod non solum habeant caulem aculeatum, sed etiam folium hispidum, mendum esse suspicor. nam eodem libro cap. 5. Inturi sive cappari hoc peculiare esse voluit, & manifestè tribuit Phlea folium minimè pungens: dicit enim, nec phleum & ipposobum emulatur, quæ foliis mitibus constant. Plinius etiam lib. 21. cap. 15. non rectè animadvertens quæ Theophrastus locis citatis de phleo seu Stoebe scripserat, erravit & ipse, & multis errandi occasionem præbuit. Phleum vero, longe alia diversaque planta est à Stoebe, & ab antiquis Græcis non inter spinosas, sed inter palustres stirpes enumeratur. Plutarchus enim naturalium questionum secunda, Phleum palustrem stirpem facit, dicens, ignoravit Layus, quod etiam palustres stirpes, ut sunt rhipha, Phleum, & ulva, neque germinant, neque auferunt, ubi imbres suo tempore non decidunt. Idem fecit Aristophanes in Ranis, Chorus enim ait, saltavimus per cypirum & phleo. gaudentes cantibus. Et Theophrastus lib. 4. cap. 11. de histor. Stirpium, Phleum inter lacus Orchomenii stirpes enumerat, ejusque genera statuit, marè fructiferam, & seminam sterilem, ad nexus duntaxat utilem: fructus hujus Phlei Anthella vocatur, quo ad lixiviam utun-

tur: estq; placentaceum quoddam molle & rubicundum: quæ quidem planta adhuc mihi ignota est. ex his liquido constare arbitror, Pimpinellam hanc spinosam sive Græcorum *στέβη* legitimam Dioscoridis esse Stoebem: nam hæc planta rectissime Theophrasti descriptioni convenit, cum ex aculeatarum sit genere, & vulgaris notitia, facultatis adstringentis, & adhuc in sanandis alvi fluoribus indistinctè à rusticis usurpetur. Nam ejus decoctionem, jejuni bibunt, & à morbo, ut ajunt, liberantur: præterea, antiquum nomen quasi retinet: nam *στέβη* à *στέβη* derivatum esse censeo. Hactenus Bellus. Primum adversariorum auctorum sententiam examinabimus, Dein Belli, Poterion describit Dioscorides lib. 3.

Poterion. Stoebe Theophrasti.

cap. 16. Ποτήριον Ἰωνίς ἐστὶν ἰσχυρότατον (vetus quædam ἀκούσθη vulgatam defendit Ægineta lib. 7. Νευραδία, ἢ δὲ ποτήριον eandem defendit Oribasius, qui legit, ποτήριον οἰ δὲ φρούριον Ἰωνίς δὲ ἰσχυρότατον καλούσι (vox hæc in Ald. lect. desideratur) ἡμέρον (vetus ἡμερόσιος) ἐστὶν ἰσχυρότατον, κλωνίαν ἔχον μακροῦς κλωνίας, ἰματωτάτης, λεπτοῦς, ἰμφορεῖς τρυχακτῆρη φύλλα (vetus addit λεπτά, alter pro μικροῦς habet λεπτά, vulgatam securus est Oribasius) μικροῦς, νεοφρεῖ ὄλον, οἰ δὲ ἡμέρον ἀεὶ κειται (alter codex φλοῖον ἢ πολὺν χροῦν, quomodo & Hermolaus legit) λεπτοῦς χροῦν ἰσχυρότατον, [καὶ ἐστὶν ἀκαιοτάτης] (conclusa non habentur in veteri) ἀπὸ μικροῦ, λειψῆ, καρπῶν δὲ [ζουμῆν δὴ δὴ] καὶ δαμάρον, ἀρρηστοῦ φύεται ἐν ἀμμοῦσι (cæteri ἰσχυρότατον, vulgatam probat Oribasius) καὶ ζωλόφοις χωρίοις ἰσχυρὰ δὲ ὑπὸ πύριον ὄλον ἢ τριῶν, ἰσχυρὰ, νευραδία: αἰπνὸς ὡς τῆ γῆ δασυτάτης, αἰπνὸς δὲ κερυον καὶ μὲν οἰμοῖον. καπῖσση δὲ καὶ ἐπιπλοαδῶσι, νύραν διακροπῆς καὶ ἀσπῆ μακροῦ καλῶσι. καὶ τὸ ἀφίψη καὶ ἢ αὐτῆς πινάδρον, πῆς ἀπὸ νύρα διακροπῆς ἰσχυρότατον. Poterion Iones Neurada vocant: grandis est frutex, ramulis longis, mollibus, lori modo lentis ac flexilibus, tenuibus tragacantæ proximis: foliis vero parvis & rotundis. Totus autem frutex tenui obducitur lanosa lamugine, estque spinis horridus. Flores sunt parvi, candidi: semen vero gustu odoratum & acre, sed nullius usus. Nascitur in sabulosis locis atque collibus. Radices subsunt binum trinumve cubitorum altitudine, firmæ ac nervosæ: quæ proximè terram recise, lachrymam fundunt, gummi similem. tuse autem ac illite, præcisos nervos vulneraque glutinant. decoctum quoque ejus potum, vitii nervorum prodest. Τοδ ποτήριον nomen impositum scribunt, quod potrix herba, paludosum riguumque solum amer, ut scribit Dioscorides. Nescio, ut potricis herbæ mentio-

nem fecerit Dioscorides. Typographicum mendum esse puto. Scripserunt viri magni, ποτήριον, fortè quasi ποτίς, quod paludosum riguique foliis amans sit, ut dicit Dioscorides; qui fruticem hunc ramulis & foliis tragacanthæ aptè confert. Verum locis riguis & paludosis non nascitur, sed arenosis & collibus. Male in nonnullis pro ἀμεμώδου, ἐμώδου legitur. Ποτήριον Grammatici poculum exponunt. An poterion dictum existimant, quod pocula ex ligno hujus tornantur? An quod in poculis poterii planta celari ab artificibus soleat? Neutrum apud veterem quandam auctorem legi, nec inde nomen accepisse puto. Imò assero ποτήριον quasi πολύριον, vel πότηριον dici, duabus brevibus vocibus in longam mutatis; quod lanugine obducatur lanosa. Dioscorides, ἔλατο οὐ γαμωδὸν ἀμώδου λαπιδῶν χροῦ ἐμώδου. Favet huic etymo Phavorinus, qui πότηριον exponit, vestimentum ex lana. Ποτήριον. λέγεται ποτήριον ἔτι ἐξ ἰσίων ἰνδύμα, ἐπὶ ποτί ἰσίων λέω, ὡς τὸ πῶτι ποτί τῆς εἰς. Puto scribendum. Ποτήριον. λέγεται ποτήριον (ἔτι ἔξ ἰσίων ἰνδύμα, ἐπὶ ποτί ἰσίων λέω) ὡς τὸ πῶτι ποτί τῆς εἰς. Id est, Poterion. poterion dicitur (Ex lana indumentum quod quondam lana erat) quod potum servet. Νευρογῆδον nomen ei dederunt, quod ἰσίων ἰνδύμα, nervis adjumentum ferat, iisque læsis ac vulneratis opituletur; ut docet ad finem capituli Dioscorides. Auctuarii auctor ἀκιδωτόν, id cuspidatum, seu aculeatum, à spinis aculeisque. Φερίον vocatur à rubetis, quas φέρουσι vocant, quod adversus eas auxilio sit. Plinius lib. 25. cap. 10. *Auxiliatur eis phrynion* (qui rubetatum venenum hauserunt) *in vino pota*; aliqui *neurada* appellant, alii *poterion* floribus parvis, radicibus multis, nervosis, beneolentibus. Dioscorides fructum bene olere tradit, radicem verò odoratam non scripsit. Idem Plinius poterion lib. 27. cap. 12. iterum describit. *Poterion aut, ut alii vocant, phrynion, vel neurada large fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, foliis parvis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus; flore longo, herbacei coloris, seminis nullius usus, sed gustu acuto & odorato. Invenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binum cubitorum in altitudine, nervosas, candidas, firmas. Circumsoditur autumnum, & præciso frutice dat succum gummi similem. Spinis, inquit, retorrida. Vetus codex, horrida; fortè melius. Dioscorides tenui ait esse lanugine, spissa Plinius. Flores supra lib. 25. dixit esse parvos; idem Græcus auctor. Longos ait esse Latinus, cum ex Orisatio constet, Dioscoridem μικροῖς scripsisse. Male viri magni ex hoc Plinii loco ἀντὶ μικροῖς corrigunt μικροῖς. Pugnancia cum tradat Plinius, quis ipsi fidem adhibebit? Semen, ait, nullius usus; Dioscorides fructum ait usum nullum habere. Hic error nullius momenti: solent auctores quandoque pro semine fructum scribere, & contra pro fructu semen. Herbacei, inquit, esse coloris flores. Dioscorides λαδωδὸν τὸ αἶθρον ait. Sed cum apud Orisatium similiter χλωροῦ, ἀντὶ λαδωδὸν legatur; probabile admodum, sic scripsisse Dioscoridem. Male tamen ἰσίων, acutum, pro acris reddidit. Quod Dioscorides φερίον poterion vocari tradit, errandi occasione præbuit summo viro, qui in doctissimis suis notis ad Galenum ἔτι τόπος lib. 6. cap. 1. ubi hæc Galenus, ἔτι δὲ καὶ καρῶν ὅτι ἐξ βρογχοῦ λαν, καὶ (interpres prudenter neglexit ἔτι) τῶν καλουμένων πικρῶ ἡμῶν αἰσθημάτων; contendit, prunum sylvestrem, vulgo *scheehendoorn* esse poterion Dioscoridis; cum prunus hæc planè tragacantho dissimilis sit. Nulla huic lanugo, præter eam quam nonnunquam prætereuntes oves invitæ rapientibus spinis concedere coguntur. Nec foliis constat parvis, sed propemodum ejusdem cum pruni sativæ foliis magnitudine sunt. Nec flos exiguus, sed cerasi floribus æqualis; & quod maximus. Fructus ejus inodorus, omnique acrimonia carens, multique in medicina usus. Pharmacopœi enim ex hoc acaciam suam fictam conficere solent, eaque Medicis, ubi altera destituntur, pro vera legitimaque utuntur. Eisdem enim propemodum vires habet; quod veteres etiam observarunt. Sed Dioscoridem respondent δερμῶν pro σποφῶν, hoc est, acrem pro acerbo scripsisse. Hoc probandum esset. Nego unquam Dioscoridem hos duos sapores inter se diversissimos sic confudisse, ut alterum pro altero usurparit. Botanicorum plurium sententia est, poterion eam esse plantam, quam diligentissimus & indefessus Botanicus Carolus Clusius tragacanthæ alterius nomine, his ferè verbis describit. *Tragacantha, quam aliquando Massiliæ florentem, & fructu præditam observare memini, simillima est hæc planta, fruticosa admodum, multos pedales habens ramulos flexibiles, latè circumquaque sese diffundentes, candicantes, & dum adhuc tenelli sunt, lanuginosos, multis, longis, canescentibus spinis horrentes: foliorum plurimæ simul junctæ alæ, lenticulæ aut tragacanthæ proximæ, exiguæ, candidæ,**

lanuginosæque, primo vere per intervalla exeunt, dulcis saporis: foliis hieme decidontibus, nervi illi medii quibus folia inherebant, in rigidas & acutas spinas evadunt, ut eo tempore tota planta sine foliis conspicitur, contra quam in tragacantha, quæ hyeme etiam folia retinet; nec ea abjicit donec nova sequente anno adquisierit: tum demum deciduus vetustis foliis, nervi illi medii in spinas abeunt. Istam, inquit idem Clusius, neque florentem, neque semen ferentem vidi: sed sub ea plurimos folliculos, bombycinis similes, aut alceæ illius, quam Mathiolus hyperoem appellat, folliculis ferè pares, inanes inveni, quos ab illa excidisse, & florem ex similibus prodire album, non magnum incolæ referabant. De semine nihil certi intelligere potui. Radix lenta, longa, in multos ramos divisa, nigro cortice foris obducta, materie intus candida, fungosa, dulci, interior pars gummosa quippiam & subdulce refert. Nascitur plurima circa Guadix, & la venta el peral, Granatensi regno, in collibus, arido & inutili solo: nec alio loco conspexi. Vulgare nomen non intellexi. sed cum adeò sit tragacanthæ similis, facile mihi persuaderem, legitimum esse ποτήριον, quod ab Ionibus νεγῆδα vocari Dioscorides ait; large fruticare, spinis horrere, spissa lanugine esse, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis, in collibus & aquosis nasci (vulgatam lectionem vir magnus, Botanicorum, dum viveret, facile princeps, sequitur) & radicem recisam proximè terram succum gummi similem reddere tradit: cujusque Plinius lib. 27. nat. histor. cap. 12. meminit, illam etiam à quibusdam phrymon vocari scribens. Bellonius lib. 1. Observ. cap. 16. duo tragacanthæ genera observasse refert in Cretensium montium verticibus; earum fortè altera huic similis erit. Certè Rauwolfius lib. 2. suæ peregrinationis cap. 12. scribit, tria tragacanthæ genera in Libano monte invenisse, quorū unum meam hanc referret, alterum humilius, illi fere simile, sed luteis floribus, quorum singuli in orbicularibus flavescensculis folliculis includuntur, racematim quasi in longiusculis virgulis nascuntur: tertium ejusdem penè altitudinis, plurimis virgulis firmioribus purpurascensculis affurgens, incana lanugine poterii capitula sustinentibus, & purpureis floribus spectabile. Hactenus Clusius. De tragacanthæ generibus paulò infra agam. Omuino fatendum, hanc plantam plurimas notas habere quibus poterion refert. Nos tantum duos tresve ejus ramos vidimus, quos in horto hyemali, ab ipso Clusio confecto, quem nobis dono dedit doctiss. medicus Ioannes Pavius, magni Petri Pavii quondam professoris Medicinæ primarii Botanici, & anatomici celeberrimi filius, invenimus. Hortum Hyemalem vocamus in quo plantæ ad vivum exsiccatæ servantur. Unum tantum observavi, quo minus pro poterio accipere possum; quod foliola non erant ἀμφιῆν, uti de poterio tradit Dioscorides. Huic enim tragacanthæ sunt familia, id est oblonga; quæ orbiculata aut rotunda dici non possunt. Indagandum etiam, an fructus odoratus & acris. Dubitat clarissimus Clusius utrū tragacantha altera quæ pro poterio ostenditur, sit planta ea, ex qua telas pulcherrimas confici tradit Strabo. Strabo, inquit, scribit, circa novam Carthaginem plantam quandam esse, de cujus cortice tela pulcherrima conficiantur. An hæc mea sit, ignoro. Nullam enim, qualem ille describit, dum istac iter facerem, observabam, aut istic nasci ab incolis intelligebam. Hujus plantæ mentionem facit Strabo lib. 3. circa finem. Πιεὶ δὲ νῆας Καρχηδῶνα, δὲνδρον οὐ ἀκείδης φλοιὸν ἀφίνου, ἐξ οὗ ὑφάσματα γίνονται κάλλιστα. Et apud Carthaginem novam arborem esse, quæ è spina corticem emittat, unde tela pulcherrima conficiantur. Arbor non est planta à Clusio descripta, sed quis scit, utrum plantam hanc rectè arborem dixerit Strabo, an verò deceptus sit ab aliquo, qui arbore vocavit, quod verè frutex. Cæterum tragacantham alteram, aut huic similem plantam lib. de plantis exoticis 1. cap. 22. pro vero poterio describit prosper Alpinus. Sed fatetur, cum delineatione veterum non satis convenire. Ipsa verba audiamus. Poterii planta nascitur in multis locis Cretæ insulæ fruticosa, foliis, & spinis tragacanthæ perquam similis. Quo mirum non est, si poterii pro Tragacantha ex iis locis, ad me non semel missum sit. Large verò fruticat ramis aliquando tenuibus, ut expressit Dioscorides & aliquando crassis, nigro cortice, quasi squamatum cum spinis obductis; non longis, sed brevibus, & densis, spinis albis, acutis, horrentibus, non rectè sed obliquè actis, in summitatibus crassis, crassoque tomento candido inæqualiter obductis: In quo tomento flosculi tenues, leves, oblongi, colore albicantes visuntur, à quibus semen minutum, rotundum, albicans, ea lanugine obductum sit. Hæc planta in hoc præsertim à Tragacantha differre videtur, quoniam Tragacantha neque caules in summitatibus crassiores, habet sed potius subtiliores,

Tragacantha altera Clusii, an poterion,

“subtiliores, neque etiam tomento pleni sunt, neque
 “floris in tomento fert. Etenim Tragacantha in ramulis
 “flores, & ab ipsis parvas filiquas producit, quibus sem-
 “men continetur. In poterio caules in summitatib. cras-
 “siores quasi spicæ figura cernuntur, & crasso tomento
 “albo obducti, in quo & flores & semina producuntur.
 “Cum Tragacantha, tum poterium habet folia parva,
 “oblonga, leguminis modo utrinque in spinis; eaque præ-
 “fertim habent in summitatib. caulium, &c. Hæc planta
 “poterii ita rara est, ut à nemine hæctenus ipsius imago
 “affabrè delineata visa sit, etsi plures de poterio scrip-
 “serint. Ego verò proximis annis ex Creta insula ab Hie-
 “ronymo Capello amplissimo & humanissimo Senatore,
 “tunc temporis totius ejus Cretici regni generali provi-
 “sore D. D. meo perpetuis nominibus colendissimo, ac-
 “cepi pro poterio absq; radice; & est planta hæctenus
 “à nobis delineata. Multa tamen, (si Dioscoridis lectio
 “ex toto incorrupta non sit, de qua re maximè dubito)
 “ut hæc sit poterium, desiderantur. Primum enim eam
 “describens, inquit: Poterium largè fruticat, cortice
 “obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa: Ra-
 “mulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ
 “proximis: foliis parvis, rotundis, flore exiguo, candidi
 “coloris, seminis nonnulli usus, sed gustu acuto & odo-
 “rato. Omnia sanè de poterio à Dioscoride tradita,
 “huic nostro Cretico poterio convenire vidètur; hoc ex-
 “cepto, quod non habet ramulos longos, molles, lentos,
 “tenuis. Quando hæc nostra planta habeat ramos bre-
 “ves, duros, fractu non contumaces, atque ad crassita-
 “tem magis, quam ad tenuitatem inclinantes. Verum, ut
 “ingenuè dicam; dubito, an & Dioscoridis verba tractu
 “temporis fuerint vitiosa. Quæ dubitatio apud me magis
 “acuta est, & quod sciam, hanc plantam in Græcia pro
 “legitimo poterio apud omnes ferè haberi, atq; ex Dios-
 “coride quoque, qui ait, poterium constare ramulis Tra-
 “gacanthæ proximis. Sed quis quæso affirmabit, Traga-
 “canthã habere ramos longos, molles, lentos, tenuisque.
 “Cum ipsa potius ramos habeat breves, duros, non vis-
 “cidos, atque potius ad aliquem crassitatem inclinantes.
 “Quod & Serapio Dioscoridis transcriptori confirmasse
 “visus est, de Tragacantha dicens, ipsam habere ra-
 “mos breves, extensos super faciem terræ. Quare cre-
 “diderim ego, hanc plantam esse legitimum poterium,
 “& si quis etiam de semine, quod sit insipidum, mini-
 “mèque acutum & odoratum, quale expressit Diosco-
 “rides, & de flore, quod non in hac nostra planta flavel-
 “centem colorem viderimus, non album, ut Dioscori-
 “des, neque herbacei coloris, ut Plinius tradidit: hoc
 “minimè nos turbare debet, quando easdem sanè plan-
 “tas in floribus sæpe colorem variare, non sit novum,

De semine etiam credidi, textum Dioscoridis habere
 vitium, vitiatumque ab aliquo simplicium medica-
 mentorum inexperto, fuisse. Quod ex ejusdem Dio-
 scoridis verbis facile conjici poterit; cum ipse præsertim
 dicat; feminis nullus usus, sed gustu acuto, & odorato
 quomodo istud verum esse potest, quod semen pote-
 rii acutum, atq; aromaticum nullius fuerit usus? Quod
 credimus nullus esse usus, quia insipidum sit minime-
 que acutum, atque aromaticum, quale ita esse in no-
 stro poterio degustavimus. Quibus colligimus, nostram
 hanc plantam, pro poterio missam, non abhorrere à
 poterio notis. Accidit etiam, ut hæc veritas magis
 cognoscatur, quod hæc aut verè poterium erit, ut nos
 putamus, ac ut Tragacantha, propter magnam similitu-
 dinem quam poterium habere cum tragacantha, Dio-
 scorides tradidit, & in spinis, & in ramulis, atque
 quadantenus etiam in foliis. Non est autem Traga-
 cantha, ut nos in ipsa planta, quam nos olim in Cretæ
 duobus scopulis, quos vulgus *Gozzi* appellat, obser-
 vavimus. Differt enim à poterio, ut in sequenti capite
 iterum demonstrabimus, quod ipsa sit procerior, di-
 versa à poterio, spinisque constat longioribus, & po-
 terio magis sit foliata, atque ita, ut Dioscorides confir-
 mavit, quodam tempore; quippe in vere (tunc enim
 ipsa regerminat) foliis ipsis spinas occultat. De istius
 plantæ radice & succo ab ipsa manante, quidquam,
 cum hæc non viderim, certi non habeo, ut scribam.
 Inquit Dioscorides, radicem præcisam nervis, & vul-
 neribus glutinandis illiniri. Unde Nervus etiam dicta
 hæc planta fuit; decoctum quoque ejus nervorum af-
 fectibus medetur, Galenus inquit habere desiccandi
 facultatem absque morfu, adeo, ut & nervos incisos
 glutinare credatur, præsertimque ipsius radicem hac
 facultate donatam esse. Hæctenus Alpinus. Vulga-
 tus codex Dioscoridis, ut vult Alpinus, corruptus non
 est, nisi fortè, ut dixi, pro *λαοκῶ*, *χλωρῶ* ἀνήθη restituendum
 sit. Eadem lectio apud Oribasium, qui sua quam fidelis-
 simè ex Dioscoride exscripsit, reperitur. Rationes quas
 adfert doctiss. Alpinus, examinabo. Non sequitur; po-
 terion fert ramos tragacanthæ similes: at breves autem
 sunt tragacanthæ rami. Ergo & poterii. Ideo enim
 Dioscorides addidit, longos, tenues, lanuginososque
 esse; ut indicaret, iis notis à tragacantha differre. Alio-
 quin dixisset: poterion fert tragacanthæ similes ramu-
 los, sed quia non in omnibus similes, ideò voce *ἰμφορῆς* uti-
 tur. cum alioquin *ὁμοίων* dixisset, nullasque alias addi-
 disse notas. Hic mos Dioscoridi. Quod de floris co-
 lore scribit, id notissimum est. Neminem enim later,
 pro foli cœlique ratione admodum variare flores; præ-
 terquam quod de floris colore certi nihil statui potest,
 quod diversi sint, alterque *χλωρῶν*, alter *λαοκῶν* ἀνήθη tra-
 dat. Τὸ δὲ Plinium non rectè acutum vertisse, supra do-
 cuimus. Plinium sequitur Alpinus. Idem non satis vim
 verbi *ἀγρῆς* intellexit. Sententia Dioscoridis hæc non
 est, quod nulla vi, facultateque præditus poterii flos: sed
ἀγρῆς scribit, quod à Medicis adversus morbos non
 præscribitur. Sic dictamni florem cum usum nullum ha-
 bere tradat, voluit adversus ullam ægritudinem, aut ul-
 los pellendos morbos inutilem esse, & à medicis non
 commendari, aut apud eosdem non esse in usu. De Nar-
 do montano cum refert, οὐτε ἀνήθη, οὐτε κρηπὶς φέρει, sub-
 intelligit *χρησίμων*, quod à nemine expectatur aut deside-
 retur. Nec probo, quod quidam ajunt, aut poterium esse,
 aut tragacantham. Potest genus tragacanthæ esse, siqui-
 dem, teste Rauwolfio, plura ejus sunt genera. De traga-
 cantha hæc Dioscorides lib. 3. cap. 23. *Τραγακάνθη, ῥίζα*
ἔστι πλάτυα καὶ ἐνυάδης, φανερῶν δὲ καὶ ὑπὸ γῆς, ἀφ' ἧς κλάδαι
πεπνιῶσι (Oribasius addit πικροὶ) ἰσχυροὶ, χροῖοι δὲ ἐπὶ πολὺ,
καὶ ἐπ' αὐτῶν φυλλάρια (in altero codice frustra additur μί-
κροὶ) πολλὰ μελῶν * λεπταὶ ἀκρότης ἔχοντα ἐγκροπυδῶναι τοῖς
φύλλοις, λευκαὶ, ἰσχυροὶ, ὀρθαί. ἔστι δὲ ἡ τραγακάνθη, δάκρυον τῆς
ῥίζης διασημειώσης ἐπισυνιστάμενον ἢς ἀγροφίρει ἢ ἀγροφῆς ἢ λεία (Ca-
tacur. λαοκῶ) καὶ ἰσχυρῶν, καὶ ὑπὸ γλυκῶν. δύναμις δὲ ἔχει ὁ-
μελίαν κρημὶ περιεμπλαστικῶν. Tragacanthæ radix lata est
ἢ lignosa, ac supra terram etiã eminent: à qua surculi humiles,
robusti, latissimè fusi: Ἐ in ipsis foliola numerosa, tenuia,
inter quæ aculei sese proferunt, quos ipsa occultant, candidi,
firmi, relictique: Ἐπ' ἢ tragacantha lachryma, quæ su-
per resecta radice concrescit. Quo in genere præstat pellu-
cens; lævis, gracilis, sincera ac subdulcis. Vim porro habet,
æquæ ac gummi cutis spiracula obstruendi. Tragacantha
spinarum barbulae nomen dederunt. Recentiores Græci ἀφρον
vocarunt, Helychius, ἀφρον, ἢ τραγακάνθη. Gaza hirci spinam, vertit. In codice Dioscoridis
observandum, esse μεπῆσι vocis μεπῆν, jungendamque
 esse

esse voci ἀγκύριος; vel ἀγκύριος, legendum esse ἀγκύριος, nimirum ἀγκύριος; prius placet. Ubi nascatur sponteque proveniat, non docet Dioscorides. Id facit Theophrastus libr. 9. hist. cap. 15. in Arcadia nempe & Creta. Plinius lib. 13. cap. 21. Eadem (Creta) gignit & tragacantham, spinæ albæ radice, multum prælatam apud Medos, aut in Achaia nascenti. Lignosam habet radicem tragacantha, qualem non habent carduorum genera, nisi fortè cum pereunt. Dioscorides τρυγακάνθη δίκερρον ait, cum Theophrastus libr. 9. hist. cap. 1. sponte sua, sine incisione manare scribat. Sed vox δίκερρον latè sumitur, ut libro & capite citato ostenditur. Officinæ gummi Dragacanthi vocant. Glutinosum est, per cribrum, aut rarum linteum exprimitur, candidum, pellucidum, nitidum, licet & flavescens & subraffum reperiatur. Substantia est glutinosa, quæ difficulter teritur, & aquam, qua dissolvitur, in dentam mucilaginem, instar glutinis, convertit. Eligendum candidissimum, translucens, & cujus minima portiuncula maximam aquæ copiam coagulet. Nonnulli vulgare tragacanthæ gummi, negant esse legitimum, quod verum linguæ subditum, facillè, ut ait Dioscorides, colliquescat. Vulgare verò nunquam. Linguæ enim suppositum adeò lentū, & tenax evadit, admista saliva, ut nullo ferè temporis tractu dissolvi, liquarique possit. Sed hi Dioscoridis sententiam perperam interpretantur. Siquidem Dioscorides non de solo gummi, vel, si placet, lachryma lingua subdita, sed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri scribit, cum inquit: ἡρώσις δὲ αὐτῆς εἰς τὸ ἀφραδάμνη, καὶ αὐτὸς βήχης· καὶ αὐτὸς ἀρτηρίαν τρυγακάνθη, & φωνῆς δόσις πῶς, καὶ ἐπιταγμῶσις ἐν αἰλαιπῆρῶν μίλιτι; ἀπὸ κολιζῆται πῶς τῆσσι τῆ γλώσση, Hujus autem increbuit usus ad oculorum medicamenta, itemque ad tussim, exasperatas fauces, & vocem interceptam, atque distillationes cum melle in delinctu. sed & linguæ subdita liquefcere finitur. Ex his palam est, Dioscoridis sententiam esse, tragacanthæ lachrymam non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratā linguæ esse subjiciendam. Quomodo & hodie à practicis præscribitur; commiscetur enim bechicis, catapotii, & trochiscis. Oportet enim medicamenta, quibus pectus, pulmō, asperaque arteria expurgantur, ad tempus quoddam ore, linguæ subdita, retinere, ut leviter sensimque liquefcant, & commodè in asperam percolentur arteriam, perveniantque ad locum affectum. Atque hæc causa, cur Dioscorides eclegma præscripserit, eique addat tragacantham. Nam si hujusmodi medicamenta devorentur, statim descendunt ad ventriculum, nec ad pulmones, pectusque deferuntur. Huic & altera accedit ratio, quod si Dioscorides intellexisset lachrymam per se tantum submittebam; subjunxisset quidem, ut ipsi mos est, quibus in morbis id factitandum esset. Quandoquidem planè absurdum videretur, scribere, quod aliquid gummi linguæ subjiciatur, paulatimque liquefcere cogatur, ac deinde silentio involvere, quibus in morbis id faciendum. Planta ipsa nota satis. Hujus spina est densa, totaque candida, uno cespite multa copia aggesta, caules edit plures, lignosos, rubustos, latèque dispersos, ex quibus procerrimus cubitalis, reliqui minores. Ex his spicula foliata, utrimque quasi pinnis oriuntur, quæ ina & vetustiora, veprem ostentant: superiora pallentia perpetua sunt, etiam peregrino solo, ut in hortis nostris videre licet. Folia circa ramulos complura, ex multis ad unum nervum sive costam cohærentia, instar foliorum lentis, quorum singularia tenuia sunt & angusta. In summo inter folia & spinas stipantur multi flosculi invicem collecti, genistellæ similes, sed albi: succedunt filiquæ numerosæ, rectæ, ciceris, aut genistellæ spinosæ modo, sed multo minores, & ex flavo candicantes, in quibus femina exilia, albicantiaque includuntur, sinapi magnitudine. Radicem habet lignosam, longam, albam, digiti crassitie in obliquum latè sparsam, summo terræ cespite hærentem. Florent apud nos Junio Julioq; mensibus, semenque Augusto, Septembrique maturum reddit, ex quo novæ enatæ plantæ, adversus hyemis injurias protegi debent. Spontè in Gallo-Provincia prope Massiliam provenit collibus ad Austrum devexis, vocaturque barbe renard, & ram de bouc, id est, vulpina barba, & surculus hircinus. Petrus Bellonius libr. 1. observationum cap. 16. duo tragacanthæ genera in Creta observari tradit. Tragacantha, inquit, in montium superciliis abundè crescit, cujus duo genera observavimus. Asserimus autem ejus gummi minime istic colligi, licet nonnulli satis memere id scripserint: quam nostram assertionem, si opus esset, auctoritate primarii insule Domini Equitis Antonii Calergo, probare possemus, corā quo de ea re verba fecisse meminimus. Supra dixi, Rhauwolphiū tria observasse genera, quatuor

Tragacantha.

describit Alpinus; duoque poterii genera, quæ ad tragacanthæ historiam referri debent. Ceterum, quartum tragacanthæ genus ab Alpino descriptum, rectius quam ex figura colligi licet, ad spartium referri potest; quod ipse fatetur Alpinus. Sed unde digressi sumus revertamur. Indagandum, an planta, cujus imaginè exhibemus, quamque pimpinellam spinosam vocant, sit poterion; an verò pheos, vel stœbes. Poterion esse nequit, quod nec flexiles, lentisque habeat ramos, sed duros, lignososque, qui flecti, nequeunt, tragacanthæque, quibus à Dioscoride comparantur, planè dissimiles, nisi quod utraq; spinosa sit. Folia habet pimpinellæ modo dissecta ac divisa, (unde pimpinellæ spinosæ nomen accepit) neutiquam rotunda. Lanugine, tomentoq; caret; scater poterion. Semen habet adstringens; acre poterion. Radix pimpinellæ tenuis, dura, exucca, pedem vix alta; poterii vero binū ternumve cubitorū est altitudine firma, ac nervosa, quo proximè terram recisa lachrymam gummi similem fundit; quo caret pimpinella, quam spinosam vocant, & poterion asserunt. Nata nobis hæc planta ex semine anno 1627. quod diligentissimus Pharmacopœus Rhodolphus Walsburch Roma attulerat; verum hyems subsequens corrupta, etiamsi diligenter eam in fictili asservarem. Idem de hac planta observavit magnus Botanicus Carolus Clusius. Pimpinellam, inquit, spinosam aliquoties mihi è semine natam, diligenter in horto & fictilibus servare volui, sed semper hyems subsequens abstulit. Hanc honorius Bellus stœben veterum existimat. Unum tantum objici potest, quo minus Belli amplecti possit sententia, quod non sit πολύριζος, sed unicum duntaxat habeat radicem. Respondendum, fortasse, aliter se rem habere in Creta, ubi sponte nascitur, perennisque planta est, nec hyemis metuit injurias. Quanquam eo nomine fortè πολύριζος dici posset, quod multas habeat fibras, quæ & radices aliquando dicuntur. Verisimile admodum, in Creta, ubi perpetuè viret, plures habere radices, quotannisque novas etiam δειφύσεις, sive stolones cum novis radicibus acquirere, ita ut tandem πολύριζος dici mereatur.

Τὸ δὲ τῆς καππαρίας, &c.] Καππαρία, & Phavorino placet, dicitur, quod in campis, non verò locis præruptis, arduis, tumulisque, pulcherrima proveniat. Καππαρία, ὅτι ἡ ποδὴ καὶ καλλὴ ἐν καμπωί φύσσει, οὐχὲ οὐτως ἐν κρημενῶσι, εἴη αὐτὸ καμπωίαι, καὶ μετὰ τὴν ἴσιν εἰς τὴν καππαρίαν. οὕτως Ἄρ. ὁ Μελ. ἡσι. Capparis, nomen accepit, quod copiosa & pulchra in campo nascatur, non autè locis præruptis. Ergo erit capparis, in murato in p. Sic Horus Milesius. Hoc etymon duab. de causis improbo. Prima, quod vox καππίας sit Látina, nec à Græcis nisi Barbaris, & infimi evi usurpata, vox verò καππαρία, etiā apud antiquissimos reperiatur Græcos, uti apud Aristophanem, ut prodidit libr. 2. Athenæus. Καππαρία, β. καπ. ἡμῶν, ἀπὸ ἀρχαίων πηγαίων, βόσκον. σφάκελον, τυμπανιστ. Vertunt.

Capparis, pulegium, thymum, asparagum, picem, sphacelum, tympanum. Quid tympanum? quid pix? quid sphacelus in herbarum censu? Tympanus instrumentum, sphacelus morbus, pix res ex pinguedine & succo coniferarum arborum confecta. Hæc notissima. Ἀπὸ πίπινω corrigitur πίπινω. & ἀπὸ τῆς πίπινω, πῆζανον. Πίπινω αὐτὴ cum pinum exponunt, errant, non tantum quod πίπινω pinum exponant, cum vertere deberent, sed quod inter culinarias plantas recensent arborem. Eadem de causa nec ῥάμινΘ inter memoratas plantas locū habere potest. Totum hunc locum sic scribe; Κάππαρον, βληχρῶ, θύμον, ἀπὸ ἀρχαίων, πίπινω, ῥάφινω, σφάκινω, πῆζανον. Id est, capparin, pulegium, thymum, asparagum, chamæpityn, Asaphanum, salvia, rutam. Πίπινω, aliquando chamæpityn significare, libr. 9. probabo. Hoc si minus placet, pro πίπινω scribe θύμωρον, vel aliam quandam culinariam plantam. Sufficit, quod capparis vox apud antiquissimos Græcos invenitur. Altera ratio, quod culta fugiat, ut Theophrastus cæterique rei rusticæ scriptores tradant. Ergo non quod in campis proveniat, nomen accepit, verum quod melancholiæ, furorique medetur, ὡς ἔχει τὸ κερπυρίων ἀγρίον, Dioscorides lib. 2. cap. 204. Ὁ μὲν οὐδὲν καρπὸς αὐτῆς ἀπὸ τῆς πῆζαν, ἀλλὰ δὴνὸν μετ' οἴνου πιπέριον ἐπὶ ἡμέρας μ'. Fructus drachmarum duarum pondere ex vino potus, ad dies quadraginta lienem absunit. Καταπλάσσειται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν σπληνικῶν σὺν αἰμὴ λυτοῖσι. Splenicis quoque cum hordeacea farina imponitur. A Galeno, Ægineta, aliisque medicis celeberrimis, adversus maniam, melancholiam, aliosque tales morbos quotidie præscribitur, Plinius lib. 20. cap. 15. Innocentius Italicum est. ferunt, eos qui quotidie id edunt, paralyti non periclitari, nec lienis doloribus; Verum ergo etymon diximus, si modò Græca sit vox, non Phœnicea, aut Arabica. Cæterum κερπυρίων, idem quod κερπυρίων. Pindarus in Nemeis libr. 9.

Κρέσσων δὲ κατ'παύει δίκας
Τὰν ἀεὶ ὄθεν ἀνὴρ.

Præstantior enim sedat litem
Priorem vir.

Lapis quoque in Laconia, tribus à Gythio stadiis, in quo Oresten sedisse, & à furore cessatum, scribit Pausanias, ex Doricæ linguæ proprietate dicitur Iupiter κερπυρίων, id est, Iupiter sedator, qui sedat furorem. Latinis capparis, & cappar dicitur. Columella lib. 11. c. 3. Capparis plurimis provinciis sua sponte novalibus nascitur. Sed quibus locis ejus inopia est, si serenda fuerit, siccum locum desiderabit. Palladius in Octobri Tit. 11. Cepulla feruntur etiam hoc mense, vel menta, & pastinaca, thymum & origanum, & cappar mensis initio. In omnibus, quos vidi, codicibus, etiam antiquissimis anno 1482. & anno 1498. Regii expressis, cappar legitur. Doctissimus Gaza in turim vertit. Auctuarii auctor sic à Romanis vocatam refert. Ρωμαῖοι σινάπι Περσικόν, ἢ δὲ Ἰντσέας. Aldinus codex, Ἰντσέας. Malo Græcam, vel, si placet, Arabicam servare vocem, quod à probatissimis auctoribus Latinis semper capparis vocetur. Aliam capparis delineationem, quam Theophrastus tradere videtur, Dioscorides lib. 2. cap. 204. dedit. Κάππαρον θύμωρον ἐστὶν ἀκροθάλωδες, ἐπὶ γῆς γυρῶν δὲ ἐστὶν ἰσχυρῶς, ἀκροθάλωδες ἔχον ὡς βῆταΘ. Φυλλὰ προγυῖα, κατὰ τὴν Κυδωνίαν ὁμοία. καρπὸν ἢ οἶον ἐλάσας, ὅς ἀνορθῶντες λαβὼν ἀνορθῶνται ἀπὸ τοῦ οἴνου. οὐ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως πρὸς τὸν οἶνον βῆτανΘ ἐπιμακρῶν. ὅπερ ἀνορθῶντες ἔχον ἰσχυρῶς ὡς βῆτα μικρῶν ἰσχυρῶν ἢ ἰσχυρῶν, ἢ μετὰ τὴν ἀνορθῶντες. Φύττει τὸν πίπινω ἐν τοῖς περὶ τὴν γῆν, ἢ ἰσχυρῶν, ἢ οἰκιστῶν. Capparis frutex est aculeatus, per terram in orbe stratus. Spinæ, ut rubus, habet in hami modum, aduncas: folia mali coroneæ, rotunda, fructum verò oliivæ instat: qui cum dehiscens panditur, florem promit candidum. Hoc verò dilapso, nonnihil glandis oblongæ figura invenitur, quod apertum grana, tanquam punici mali, exigua, ruberitiæque intra se ostendit. Radices lignosæ sunt, grandes ac numerosæ. Asperis plerumque locis, tenuique solo. In insulis, domorumque areis nascitur. Dioscorides capparim fruticem esse tradit; Theophrastus suffruticem. Aculeatum caulē habere, refert Dioscorides; idem Theophrastus docet. Per terram in orbe stratum eundem caulem, scribit Dioscorides, idem apud Theophrastum lib. 6. cap. 5. & lib. 7. cap. 8. legitur. Verum ἀπὸ τῆς ἐπιγυμνωμένης, ἐπιγυμνωμένης codices habent. Malè; siquidem caule perpetuo capparis est. Illud etiam quod recticaulibus opponatur, probat ἐπιγυμνωμένης legendum. Accedit, quod hoc ipso capite ἐπιγυμνωμένης tradat, quod ipsa comprobata experientia. In Arabia verò arborefcit, hyemæque folia servat; quod ignorasse videntur veteres. Sed plura de hac lectio-

ne capite citato Theophrastus; quales verò ferat spinas, non recenset. Dioscorides instar rubi, in hami modum aduncas ait esse. Folia, ex Dioscoridis sententia, ad coroneæ mali similitudinem rotunda sunt. Theophrastus subhispida eadem scribit. Fructus Dioscorides cappari tribuit, instar oliivæ. Καρπὸν vocat non ipsum fructum, vel semen intus contentum, sed capitulum, sive porius floris rudimentum, hoc est, nondum completum florem, ut ex sequentibus apparet. Ait enim, quando dehiscens panditur florem promere. Ergo ante florem fructus; quod absurdum est. Fructum ergo vocat, quod vulgò appetitus, gulæque gratia commedimus. Sic sophylus, ut infra dicam, papyri Thyrsum fructum vocavit. Cappares, quæ ad nos feruntur, multo oliva sunt minores. Sunt tamen fructus (liceat ita cum Dioscoride appellare) alii majores, alii minores, qui in præcipua, primaque sunt commendatione, multoque sunt pretiosiores, quam majores; qui id, circo ad nos advehi desierunt. Minores ergo, quod palato melius sapiant, meliores habentur, sed salubriores sunt majores. Sic delicia homines fallunt, sanitatis detrimento. Sapor, qui in illis percipitur à muria, vel aceto, ascititius est. Utriusque fructus, seu viridis, seu maturus, gustanti præbet saporem satis acrem, & ingratum. Minor facilius, at penitius imbutur conditura, quod perpaucos succo carneque constat; major condituram non ita facile contrahit, sed melioris est succi, & melioris alimenti. Sed hic culinæ error. Rectè olim Philopophus, nihil medico, valeretque magis adversatur, quam bonus coquus, & delicatum palatum. Flore, inquit Dioscorides, dilapso, nonnihil glandis oblongæ figura invenitur, quod apertum, grana, tanquam punici mali, exigua, ruberitiæque intra se ostendit. Hoc fructum vocat Theophrastus, & verè fructus est. Quid fructus sit, lib. 1. docuimus. Theophrastus capparis fructū Balani unguentariæ fructui comparat. libr. 4. hist. cap. 2. Granorum, quod sciam, non meminit Theophrastus. Radices capparis Dioscorides lignosæ, grandes, & numerosas esse scribit. Contra μονόριζον tradit Theophrastus. Docti Theophrastum & Dioscoridem conciliare conantur. Ajunt verba hæc μονόριζον ἢ εἶ, & quæ sequuntur, ad pheos hippopheosque pertinere historiam. Sed valde errant. Eodem enim hoc capite Theophrastus pheon πολύριζον esse, inquit. De cappari hæc apud Palladium in Septembri tit. 13. reperiuntur. His iisdem diebus feritur capparis; latè serpit; succo suo terris nocet; serendum est ergo, ne procedat ulterius, circumveniente fossato, vel luto stratis parietibus, solo sicco & gracili, herbas sponte persequitur: floret æstate, sub occasu vergiliarum capparis arefcit. Posteriora hæc ex Theophrasto habet; quæ satis ostendunt, verba illa μονόριζον &c. ad capparis historiam referenda. Quod in totum Theophrasto adversaretur, qui pluribus in locis scripsit, capparim culta fugere, quod veterum nemo de pheo tradidit. Capparim asperis locis tenuique solo in insulis domorumque areis nasci, tradit Dioscorides. Idem asserit, caulem fructumve sale condiri. Ταλαιώδεται δὲ ὁ καυλὸς αὐτῆς, ἢ ὁ καρπὸς εἰς βρώσιν. Caulem cibo idoneum testatur experientia, Plinius lib. 15. cap. 28. In papyris & ferulis spinaque alba caulis ipse pomum est. Sunt & ficulni caules; in fruticoso genere cum caule capparis, in siliquis vero quod manditur, quid nisi lignum est, &c. Ægyptios papyri caulē crudum coctumque mandere, supra memoravimus, eosque succum tantum devorare, diximus. Hac de causa caulem sive Thyrsum Æsculus, qui regnante Xerxe commentatus est, καρπὸν vocavit. Βίβλου ἢ καρπὸς οὐ κερπυρίων μίζαν; bybli fructus non sustinet spicam magnam. Vide cap. 11. lib. 4. ubi de papyro egit Theophrastus. Docti quidam Botanici sibi persuaserunt, aliam capparim Dioscoridem, aliam Theophrastum delineasse. Ad rem si bene attendant, unum tantum genus ab utroque descriptum animadvertent. Capparis alia domestica, & aliquo modo culta, hoc est, locis proveniens minus asperis ac incultis: alia sylvestris; quæ folio est acuto, id est, subhispido, quod non habet domestica, quæ mali coroneæ rotunditate est. Quod ad radicem, idem dicere licet; nempe in cultis plures ferre, in incultis rarò plures quam unam habere; quamquam etiam in cultis similiter raro plures habeat. De generibus hæc Dioscorides. Ἡ δὲ τῶν λιθῶν καὶ κερπυρίων, γανωμένη δὲ κατὰ τοὺς Μαργαρίτας λευκῶν, ἰσχυρῶς ἐστὶν ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς δὲ τυγχάνει ἢ ἐν Ἀπυλῆ; ἢ δὲ ἐν τῆς ἐρυθρῆς θαλάσσης καὶ λιθῶν, δριμυτάτη, φλοκταίνουσα τὸ σῶμα, καὶ κατὰ θύσσιναι τὸ οὐλοῦ ἀγρῶν γανωμένης. Ὅθεν ἀπὸ βρώσιν ἐστὶν ἀπὸ τῆς δριμυτάτης. Porro Capparis Africa præsertim, quæ apud Margaritas appellatur nascitur, vehementer instat. Apula vomitum facit: quæ autem è rubro mari & Africa defertur, acerrima, siquidem in ore pustulas excitat, & gingivas offe-

senus

venus exest. (Lacuna in vetustiss. codice legit *αἰθρη* *πυρα* *πυρεφασίαι*, corrumpit,) quapropter est cibus in *pea*. *Τὸς κτ' μαργαρίτας* optimas ait Dioscorides. Qua orbis parte Margarithæ sitæ sint, ignoro. Legendum, mutatis duabus litteris, *μαρμαρίδας*. Nam & Marmaridæ Straboni lib. 17. Geographiæ circa finem, populi dicuntur Libyæ, Cyrenis proximi. *Μάρμαρα δὲ ἄρα ἐστὶν ἡ Αἰγυπτῶν. ἢ οὐκ ἐστὶν ἐστὶ Κυρηναίαν, καὶ οἱ ἀποικιστοὶ βάρβαροι Μαρμαρίδας.* Nam eousque Ægyptus pertinet: Deinceps est Cyrenaica, & Barbari circumhabitantes Marmaridæ. Idem libr. 2. *ἄρα Αἰγυπτῶν ἐστὶν Μαρμαρίδας, μέχρι τῆς Κυρηναίας.* ad Ægyptum quidem Marmaridas, usque ad Cyrenam. Plinius libr. 5. cap. 6. Ea quæ sequitur regio Mareotis, Libya appellatur, Ægypto contermina. tenent Marmaridæ, Adyrmarchidæ, dein Marmaridæ. *Ἐκ δὲ τῆς ἐρυθρῆς θαλάσσης καὶ Λιβύῃ δριμυτάτη.* Corruptus codex; scribe ex Galeno. *Ἐκ δὲ τῆς Ἐρυθρῆς θαλάσσης καὶ Ἀραβίᾳ δριμυτάτη.* Galenus lib. 7. simpl. *Ἡ δὲ οὐ πῶς θερμὸς πῦρ χροιοῖς γαιωμένῃ καὶ πῦρ, ὡς περὶ ἢ ἐν Ἀραβίᾳ πολὺ τῆς παρ' ἡμῶν ἐστὶ δριμυτέρα, ὡς τε καὶ τῆς κατωκίης ἐπιπλοῦς ἐστὶ δριμυτέρα.* Hoc est: Porro capparidis, quæ in valde calidis ferventibusque regionibus provenit, ut quam fert Arabia, multo est nostrate acrior, adeo, ut plurimum etiam habeat adurentis facultatis. Plinius lib. 13. cap. 23. Ibi (in Ægypto) & capparidis firmioris igni frutex, seminisque & cibi vulgati, caule quoque una plerumque decerpro. Cavenda ejus genera peregrina; Siquidem Arabicum pestibus; Africum gingivis inimicum, Marmaricum vulvis & omnium inflammationibus. Apulum vomitus facit, stomachum & album solvit. Quidam id cynosbaton vocant, alii opheostaphylen. Scribe ex Dioscoride, Arabicum pestilens, gingivis inimicum, Africum, præcipue Marmaricum, vulvis & terminum inflammationibus, &c. Cynosbaton vocant, quod hamatas rubi modo spinas habeat. Pro opheostaphylen, a p. Auctuarii auctorem *φυλοστάφυλον* legitur. De cultura

Capparidis folio acuto.

capparum vide lib. 1. item cap. 1. lib. 3. de causis. Capparidis alia spinosa, fructu minore, folio rotundo, obtuso; alia folio acuto, pungente. Aculeatus frutex est, cujus ramuli non minus acutis &, hannorum instar, aduncis spinis horrentes quam rubi, per terram orbiculariter sternuntur, si non pedamentis quibusdam fulciantur: folia circa hos lata: veluti mali cotoneæ, sed tamen rotundiora; & sinu quorum tenues exeunt pediculi, capita rotunda proferentes; quib. dehiscens flos candidus panditur, rosæ aut mali cotoneæ similis, quem sequuntur fructus oblongi, olivis similes, in quibus semina parva & albida continentur, ex ruffo milio non diffimilia. Radix lignosa, grandis, crassiore cortice convectus, cujus in medicina frequens usus. Floret æstate, viget in autumnum usque. Rudimenta florum antequam dehiscant, colligenda & muria aut sale condienda. In Creta tamen, teste Bellonio lib. 1.

observ. cap. 17. elixi, & nonnihil saluti venduntur. Eodem tempore (Mense Majo) capparum flores leguntur, atque in foro venales proponuntur, non conditi, sed elixi duntaxat, & nonnihil saluti. De Arabicis capparibus hæc lib. 2. observ. cap. 60. Bellonius; *Per istos colles oberrantes, cappare invenimus, pumilarum ficuum altitudinem æquantur, ut nobis conscendendæ fuerint ad earum fructus colligendos, gallinacei ovi magnitudine, & semina intus continentur, piperis instar calidæ, ipse cappare juglandibus magnitudine non cedunt. Ut verò insubres album sinapi in vinum vernachium injiciunt ne ferveat, sed diutius suam dulcedinem retineat: sic Arabes istarum capparum semina, in suis vinis commiscere solent, ut dulcior ea conservent; quod etiam Avicenna annotavit.* Alpinus libr. de plant. Ægypti. *Cappare Alexandriæ majores, quam alibi inveniuntur, proveniunt, quos cappar quoque appellant.* Unum restat, quod Dioscorides scribat Apulas Cappare vomitum movere; quod tamè experientia contrarium reperitur. Fortassis, ut rectè Mathiolus, hac facultate pollent, dum adhuc recentes & virides, murique nondum conditæ sunt. Hactenus de capparibus; quæ ad nos ex Italia Hispaniaque conditæ aceto, aut muria adferuntur.

[*Ὁ δὲ τριπόλον, &c.*] *Τριπόλον, ὡς καὶ τῶν βαλλειν* quod fructu suo tria vulnuscula infligat, vel quod cuspidatum trifariam feriat. Malunt alii, à seminis triquetra figura, tribulo bellico instrumento simili, nomen impositum. Tribulus instrumentum est triplici aculeo, quod in quamcunque partem volvas, semper mucronem spiculumque infestum ostendit. Hujusmodi murices ferreos Princeps Auricus Mauritius in obsidione urbis Geertrudbergæ adversus comitis Mansveldici subitam equitatus irruptionem spargi curarat. Instrumenti hujus mentionem facit Plutarchus in vitis, & Valerius Maximus, & Curtius eo usi fuisse tradunt. Nobis prius etymon magis aridet, existimamusque, instrumento bellico nomen impositum, quod tribuli fructui sit simile. Tribulus enim ante usum hujus instrumenti existit, notaque fuit planta. Tribulus alius palustris, alius terrestris. De palustri lib. 4. egi. Terrestris à Virgilio inter frugum morbos, & à Plinio inter terræ pestes recensetur, libr. 1. Georg.

*Mox & frumentis labor additus, ut mala culmos
Esset rubigo, segnisque horret in arvis
Carduus: intereunt segetes, subit aspera sylva,
Lappæque, tribulique: interque nitentia culta
Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.*

Divus Apostolus ad Hebræos cap. 6. vers. 8. *Ἐκφύγονται δὲ ἀνθρώποι καὶ περὶ βόλους ἀδικησάντων καὶ κατέρας ἰσχύος, ὅς τὸ πῶλον εἰς κενόν.* At quæ profert spinas & tribulos rejectanea est, & maledictioni proxima; cujus exitus tendit ad exultionem. Plinius libr. 18. cap. 17. Nam lolium, & tribulus, & carduus, lappæque, non magis quam rubos, inter frugum morbos potius, quam inter ipsius terræ pestes numeraverim. Terrestris tribuli duo genera describit Theophr. quorum prius folio est ciceris, alterum spinoso. Utrumque *καρπιακῶρον*. Malè vertunt, fructu aculigexo constat. *Περὶ κάρπιον* est quod fructus cingit; vox apud Latinos usurpata. Redde, quod pericarpium aculeatum habet: Unum genus Dioscorides describit libr. 4. cap. 15. Sed utrum prius, an alterum describat, non satis constat. *Τριπόλον*, inquit, *ὁ μὲν χειρῶν ἀνδράχην τὰ φύλλα ὄσπερ, λελότοιον δὲ* (vetus addit *πολλῶν*) *καὶ τὰ κλήματι μακρὰ* (vet. *καὶ ὄσπερ*) *καὶ τῆς ἐραμείας. καὶ ὡς εὐταῖς ἀκροῦσιν ἐρυφίαν, σκληρά. Φύλλον δὲ ὡς ποταμίου καὶ οὐκ ἐπιδαίου.* Tribulus terrestris foliis est portulacæ, at tenuioribus: viticulis vero longis in terra stratis, & spinis secundum ipsas acerbis ac præduris. juxta amnes & domoriæ areas nascitur. Utrum prius, an alterum, an tertium ab utroque diversum describat Dioscorides, inter doctiores non satis convenit. Nos (salvo meliori judicio) existimamus, Dioscotidè primum delineare genus. Hoc Theophrastus folio describit ciceris; portulacæ Dioscorides. Utrique ergo folia diversa. Sed pro *ἀνδράχην* apud Dioscoridem cum viris doctissimis, Pena, Lobelio, Saraceno, lego *ἀραχίον*, vel *ἀραχίον*. *Ἀραχίον* lentis vitium, quod Plinius craccam vocat; vide cap. 10. libr. 8. Aracho folium orobo simile; orobo autem ciceris. Idem ergo de tribulo tradunt Dioscorides & Theophrastus. Non placebit fortassis hæc emendatio; quod vulgata lectio apud Orbasium reperitur: Instabant, & alii, Dioscoridem alterum tribuli genus describere. Horum sententiâ probare nequeo, quod alteri tribulo folia spinosa, portulacæ verò mitia, & carnosa sunt, omniq. aculeo carentia. Ad primū dico, exscribentiū negligētia accidisse, quod vox *ἀραχίον* in *ἀνδράχην* mutata est, mendumq; hoc esse admodū antiquū. Puta cū ignorarent, quid esset *ἀραχίον*, nomen infrequens, & raro

occurrent, in herbam cognitam satis verbum hoc mutarunt, & pro *ἀρέχνη, ἀδρόχνη* scripserunt. Illud verum esse suggerit Plinius, qui libr. 21. cap. 16. ubi tribulorum, ut supra monuimus, historiam confundens, terrestrem tribulū scribit folio cicerculae: *At in reliquo orbe genera duo: uni cicerculae folia, alteri aculeata: hic & serius floret, magisque sepe obsidet villarum; semen ei rotundius nigrum in siliqua; alteri harenaceum.* Legit apud Theophrastum, five Dioscoridem, aut alium auctorem pro *ἀρέχνη, ἀδρόχνη*. Quod non leve indicium, *ἀρέχνη* etate Plinii scriptum fuisse. Hesy chius *ἀρέχνη ὀπίθιον π, τὸ δὲ αὐτὸ καὶ λάθρον*. Quid notius, quam lathyrum cicerculam exponi? Hæc si forte non arrideant, omnino fatendum, alium tribulum Theophrastum, alium Dioscoridem describere. Cæterum, nec illorum rejicienda opinio, qui pro *ἀνδροχνη, ἀφάκη* malunt legere. Talia foliola tribulum ferre, ipsius plantæ inspectio docet. Alterutrum legendum, & scribendum, contra auctoritatem Oribasii, & vulgatorum codicum *ἀφάκη*, vel *ἀρέχνη*; vel, vulgata servanda lectio, ac dicendum, Dioscoridem à Theophrasto diversum describere tribulum. Sequitur, *καὶ τὰ κλήματα μακρά*. Malè in antiquo, *καὶ τὰ κλήματα* legitur. In vulgatis codicibus vox *μακρά* desideratur, quam addidit ex Oribasio, & vetusto quodam codice doctiss. Saracenus. Longas esse tribuli terrestris viticulas, ipsa *ἀφάκη* indicat. *Τὰ κλήματα* vocat periolos longos, ex foliorum alis nascentes. *Περὶ αὐτῆς ἀκανθῆς, &c.* Uterque interpres Serapionis & Oribasii *αὐτῆς* non ad *κλήματι* sed ad *φύλλοις* retulerunt; idque, quod alterū tribuli genus spinosum tradat Theophrastus. Nobis probabile, ad proximè præcedentem vocem referendam esse, non ad remotiorem. Nam à viticulis, ut rectè observavit Saracenus, haud longè distat spinæ, quæ fructum ambiunt. Vel *ἀντὶ αὐτῆς*, cum eodem, substituendum reor, *καρποποιῆς*. Spinosis enim, seu aculeatum tegumentum utriusque tribuli fructui tribuunt Theophrastus & Plinius: quod ita habere omnibus rei herbariæ peritis compertum est. *Σπευφῆς ἀκανθῆς* dixit, uti nos acerbas; quod atrectantibus molestum interdū vulnus infligant. *Ποταμοῖς* vocem redundare, idem Saracenus, vir summus, existimat, ac à sciolo quodam ex proximè sequenti periodo huc fuisse translatum. Vix enim fuerit verisimile, unam & eandem plantam, & juxta flumina, & in domorum areis nasci solitam. Plinius certè quidem in hortis terrestrem tribulum nasci prodidit, uti aquaticum in fluminibus libr. 20. cap. 10. Nobis tamen non videtur rejicienda hæc vox, quod ea apud Oribasium & Serapionem reperitur. Fie-

tribus & paludosis copiosè provenit; lætius tamen locis aquosis, quam arenosis. Illud tamen fatendum, tribulum terrestrem, qui ab omnibus cognoscitur pro legitimo, rarius ad flumina reperiri. Unum restat; quod Plinius pro *σησαμῶδες* apud Theophrastum legerit *ἀμμῶδες*. Alteri inquit, *harenaceum*. Vulgatam servamus lectionem, quod tribuli semen sesamo, non arenæ simile sit. Tribulus terrestris, est herba multis viticulis, gracilibus, prælongis, cubitalib. plerumque, quas frequentes nodi distinguunt, prædita; quibus adnascuntur alata folia, seu numerosa foliola, gemino versu uni costæ inhærentia; ciceris foliorum instar, quibus valde similia sunt, sub acri gustu, cum quadam adstrictione. Flores ex singulis foliorum alis nascuntur, longis petiolis innixi, flavi, potentillæ floribus forma pares, sed minores, quinque foliis constantes: fructus ejus quinque partito divisus (quatuor autem spinis singulæ divituræ, quæ gilbæ & dorso eminenti sunt, constant) sub foliis latens; in quo totidem semina. Radix interdum minimi digiti crassitudinem æquat. Floret mense Junio, Julioque; semen Augusto & Septembri maturum est. Ad arborum semitas, in quibus melopepones Salmanticae feruntur, frequentissimè provenientem invenit Clarissimus, & summus Botanicus Carolus Clusius, Watenesii Toparcha, hortulanis valde molestum & exosum; quoniam fructus ejus (qui per maturitatem facile de planta decidit) firmis aculeis pedes illorum nudos graviter offendit. Reperitur & in Gallia Italiaeque plurimis locis. Invenitur & in Creta, ubi antiquum, paulò tamen corruptum, nomen obtinet. Bellonius libr. 1. Observ. cap. 18. *Tribulus terrestris, quem illi vulgo Atrivolo vocant, agris maximè est noxius, præsertim leguminibus. Hoc autem loco reticere non possum; eos qui hunc sacre scripturæ locum interpretantur de tribulis ficus, hallucinari, dum tribulum existimant esse carduum.* Nam tribulus univèrsæ Gallia ignotus est (fallitur Bellonius, Monspelienis in agro frequens, aliisque Gallo-Provinciae locis) saltem terrestris: aquaticus autem is est, quem nos macles, aut chagnes d'èau nuncupamus. Porro, quod Junio Julioque demum mense floreat, non impedit tribulum Theophrasti legitimum esse. Fortassis in Græcia maturius floret, semenque citius perficit. Sed nec Theophrastus præcoxem vocavit, quod maturè florem fructumque ostendat; sed quod respectu alterius serotini præcox sit, qui mense fortè Octobri, aut Novembri maturum habet semen. Gravissimè errant, qui calcaruppam, vel carduum stellatum pro tribulo habent. Hujus caulis per terram non residet, sed sursum attollitur; folia nec portulacam, nec cicer referunt. Viticulis etiam caret, nec aliter tribulus est, quod folia spi-

Tribulus Terrestris.

ri enim potest, eandem plantam in domorum areis, hortis, & juxta flumina nasci. Molestissima apud Batavos in hortis, & areis domorum becabunga; eadem juxta flumina, locisque reperitur palustribus frequens. Viola Calathiana, quæ ab aliis inter gentianæ refertur species, in arenosis Bataviæ collibus nascitur; eadem & locis palu-

Medica folliculo spinoso ad instar tribuli: Trifolium cochleatum minus Dodonæi.

nis careant; Ad prioris tribuli classem viri maximi referunt trifolii genus, quod arvense minus vulgò vocant. Miror, quod medicam, quam trifolium cochleatum alterum vocant, tribulum non dixerint, quod à Cretensibus tribulus vocetur. Bellonius lib. 1. Obser. cap. 26. *Medica, quam atrivola vocant, sive atrivolo, eodem quo tribu-*

lum terrestrem nomine. Cauliculos habet tenues, rotundos, non erectos, sed per terram repentes; folia trifolio similia, sed minora, teneriora: portulacæ folia nonnihil referunt, atamen multo minor, & minus carnosafunt. In summo pediculorum flores profert, ex flavo pallentes, parvos: sequuntur fructus, sive valvulae in spiras contortæ, cochleæ modo, spinulis aliquot borridæ, ex oblongo rotundæ; in quibus semina parva, candida, nonnihil recurva. In Hispaniæ locis siccioribus, & in agris reperitur.

Ἡ δὲ ὄνως.] Scribe, ἢ δὲ ὄνως per ᾱ μέζα. Planta hæc & ὄνως & ἀνως dicitur. Dioscorides libr. 3. cap. 21. Ἀνως οἱ δὲ ἀνιδίαν καλοῦσι: Scribe, Ἀνως, ἢ δὲ ἀνιδίαν καλοῦσι. Apud Dioscoridem & Theophrastum oxytonas legitur ἀνως & ὄνως: apud Galenum verò & Aeginetam, Ἀνως & ὄνως, accentu in antepenultima. Ἀνως vocatur, à non juvando, quod inutilis sit, aut, quod nullam utilitatem præbeat: aratro enim ipsique aratoribus inimica. Nam non tantum suo ramorum & radicum implexu aratra, invitibus bubulcis, in mediis agrorum sulcis remoratur; (unde & ipsi restæ bovis, remoræ aratri nomen impositum, quod arantes boves in opere sistant) sed etiam messorum, foenifecis, ac aratorum spinis suis acutis admodum lædat; Vivax præterea nimis, fruges opprimit, suisque aculeis nocet. Ὀνως δὲ nomen impositum ab utilitate quam adfert asinis, ὅτι ἔδον, καὶ ὄνημι, quod ad eam asini præriginosi sese libenter fricent, & scalpant, ut nonnulli veteres tradunt. Ruellius. Complures quoque herbam sic vocari tradiderunt, quod in ea sese volutantes asini spinis ejus dorsum libenter affricent & scabunt. Phavorinus. Ὀνως (scribe ὄνως) ὡς τὸ ὄνω, τὸ ὀφίλω καὶ τὸ ὄνω, ἢ τοῦ ὄνους ὀφίλωσι. ἢ δὲ ἀκωνίτιδες φυτὸν. Ononis dicitur ab ὄνω, juvo, & ὄνω, asinus, quod asinis opituletur. Apud Nicandrum in Theriaca, circa finem, mentio fit ὄνωσις.

Ἄλλοτε δὲ ὕδασις τε, καὶ ἡ πολύγωνος ὄνωσις.

Doctissimus ad hunc versum interpres. Quum onosis neque apud Dioscoridem occurrat, neque Nicandri interpres, (Græcus) ejus mentionem faciat, interim accipiendum, quod Hefychius annotavit, onosin, esse leguminis speciem: ὄνωσις ὄνωσις) tametsi Hefychius in penultima δ, scribat ὄνωσις; Nicander δ ὄνωσις. At cum Poetas in syllabarum mensura semper oporteat esse oculatiores, ausim ferè dicere, Hefychium Nicandri orthographia debere assentiri. Quamquam facile accidere potuerit, ut librariorum incuria dictio ista per ὀ parvum ubique sit exarata. Sed hæc eruditioribus judicanda relinquo. Ego ista malim sentire, quam dicere, Poëtam per ἔκτασιν ὀ in ᾱ mutasse. Consimilem ad modum cum τὴν ὄνωσιν πολύγωνον dicat, penultima per ᾱ ab angelo malui deducere, quem ῥωσίαν, quam à ῥῆν quod genu dicunt Græci; quum non possit esse proprium herbae, quæ πολύγωνον, vel, πολυγώνιον aliàs appellatur. Nam etiamsi ἔκτασις admittatur hoc loci, πολύγωνον pro πολυγώνιον legendo, prohibet tum necessaria ἔκτασις cum ὄνωσις constructio: quandoquidem oporteat hic epitheton non proprium esse, nisi appellativè accipiatur, onosin geniculatam esse, & multa genera nodosæ habere. Hactenus interpres. Ego, salvo meliori judicio, ὄνωσιν planè rejicio, & onanino scribendū existimo, ὄνωσιν. Ὀνόσιον vel ὄνωσιον Botanorum nemo mentionem fecit, nec quisquam adversus venenatos ictus aliqua facultate tradidit polle-re. Anonis vero nota planta, quæ radicem habet abster-gendi, & incidendi vi præditam. Hanc Plinius comitali morbo laboranti dari ex oxymelite ad dimidias decoctam jubet. Haud mirum, si eandem Nicander adversus venenatarum bestiarum morsus præscripserit. Librario-rum itaque incuria ὄνωσις, pro ὄνωσις, vel ὄνωσις scriptum ho-die reperitur. Theophrastus ononidis historiam ideamq; satis diligenter descripsit; sed mendo non caret codex.

Ἐπίτιος δὲ φύλλον ἔχει, πηχῆσιν, ὡς ῥαπεφυκὸς παρ' ὄλον τ' κω-lόν. ὡς τὸ σφῆνον τῶν ὄλων εἶναι μορφῶν ἀγλαμῆσανοιδίῳ τῶν ἀλλήλων: καλοῦσθαι δὲ καὶ ἐκδοῦσθαι ἀδιαφορικῶς. Hæc con-sula & perturbata, nemo non videt. Corrigunt viri ma-gni, ὡς τὸ σφῆνον εἶναι τῶν ὄλων μορφῶν ἀγλαμῆσανοιδίῳ τῶν ἀλλήλων. Placet aliis, ὡς ῥαπεφυκὸς παρ' ὄλον τ' κω-lόν ἀγλαμῆσανοιδίῳ τῶν ἀλλήλων, ὡς τὸ σφῆνον τῶν ὄλων εἶναι μορφῶν, καλο-βουσίης, &c. Id est, annuo folio rutæ simili, juxta totum caulem, alternato foliorum interceptu exortum, ut veluti co-ronam ea figura representet. Florem fert mutilum, non mi-nutulum, ut vertunt. Plinius lib. 21. cap. 16. Spinorum etiam aliud genus ononis. In ramis enim spinas habet, appo-sito folio rutæ simili, toto caule foliatum, in modum coronæ. Sequitur à frugibus, aratro inimica, vivaxque præcipuè. Hæc postrema Plinii non videntur satis sana. Apposito, inquit, folio, &c. Antiquus codex; spinas habet opposito folio rutæ simili. Theophrastus ἐπίτιον folium dixit. An

ergo scribendum, annuo folio. Et certè sic videtur. Scrip-sit quis super annuo ex Theophrasto ἐπίτιον, vel ἐπετίον, quod indoctus postea librarius, vel correctior potius, cum vitio derasis latinis litteris in textum recepit. Ex annuo & ἐπετίον natum appoteio, & pro appoteio, quod nec Græ-cum, nec Latinum, scripserunt apposito. Sequitur à frugi-bus aratro inimicum. Et hic locus mutilatus: Antiquus codex habet; sequitur rarata, frugibus inimica. Scribe, vel, nascitur terra arata, frugibus inimica; vel, secatur ara-tro, frugibus inimica, vel, sequitur aratra, frugibus inimi-ca. Theophrasti verba, ex quibus hæc Plinius habet, sic verte, Nascitur udo letoque solo, & præcipue in segetibus atque cultis. Quare agricolis inimica est; præterea vivax ad-modum est. Cum enim altam tellurem occupaverit, recta deor-sum illico sese impellit, singulis annis è lateribus surculos fundens, rursus, sequente anno, in profundum agitur. Sequi-tur τὸ ῥῆσιον ἢ ὄνωσις ὄνω. Theodorus: effodienda tota extir-pandaque penitus est. Scribe ergo, καλοῦσθαι ἢ ὄνωσις ὄνω. Nonnulli anonin, sive ononin, echinopoda Athenæi esse asserunt, de qua agit lib. de deipnosophist. 3. Nullum addunt argumentum, quo suam stabiliant sententiam. Quare probari à nobis potest. De echinopode alibi agam. Malunt alii, ononin, & ἀνίπυρον Theocriti, unam eandem-que esse plantam. Theocrytus eidy. 8.

Αἰγίπυρον, καὶ κνύζα, καὶ ὑώδης μελίτις.

Ad hunc versum Scholiastes, Ἐστὶν ἀκωνίτιδες φυτὸν, ἢ εἰδὲν βοτάνης, τὸ δὲ φύλλον ἔχει πηχῆσιν ὡς ῥαπεφυκὸς. ἔστι δὲ γλαμῆσανοιδίον, εἰς ἕλλη φλεγμαίνοντα ἀγλή. Αἰγίπυρος planta, aut herbae ge-nus spinosum, folium lentis instar latum, glaucus est colore, & ad pituitosa ulcera utile. Hæc cum Theophrasto & Dio-scoride conferenda. Ononin describit Dioscorides lib. 3. cap. 21. Ἀνως οἱ δὲ ἀνιδίαν (vulgo ἀνιδίαν) καλοῦσι, κλῆσις ἀνιδίαν οἱ δὲ μελίτις, ἡμεροειδῆς, πολυγώνιον, μαχαλάς ἔχοντες πολλὰς, καφέλια περιφερῆ, φυλλάρια μικρὰ, λεπτὰ, ὡς τὸ σφῆνον (non habet Oribasius) ὡς τὸ σφῆνον ἢ ῥαπεφυκὸς ἢ ὡς ῥαπεφυκὸς, ὡς τὸ σφῆνον. Ἐστὶν ἡδίστη. ἀλμυρῆται δὲ ὡς τὸ σφῆνον, καλοῦσθαι καὶ ἐστὶν ἡδίστη. ἔχοντες δὲ εἰς κλάδους ἀκωνίτιδες ὄνωσις σκολοποειδῆς, σπειράς. ῥίζαν δὲ λευκὴν. ἡμεροειδῆς (deest vox hæc in altero codice, addendum esse ex Galeno constat) λεπτοπυκνὴ. ἢ ὡς φλοιὸς πιπύραδος σὺν ὄνωσις ὄνωσις. καὶ λίθους ἡμέ-ρῆσι, ἔχοντες σφῆνον. Anonis, quam aliqui ononida appel-lant, ramos habet dodranteales, ac etiamnum majores, fruti-cosos, frequentibus geniculis cinctos, multas alarum cavis præditos, itemque capitulis rotundis: foliis vero pusillis, tenuibus ceu lenticulæ, ad rutæ aut pratensis lori folia ac-cedentibus, subhirsutis, odoratis, nec injucundè olentibus. Muria conditur antequam spinas producat, estque cibis gra-veissima. Ramuli porro spinis acutioribus, ac spiculorum instar solidis, horrent. Radix vero candida est, quæ excalfacit & ex-tenuat. Hujus cortex ex vino potus urinam ciet, & calculos comminuit: idem ulcerum crustas emarginat. Exscrip-sit hunc Dioscoridis locum Plinius libr. 27. cap. 4. Ano-nin, quidam anonida malunt vocare, ramosam, similem sænu-Græco, nisi fruticosior, hirsutiorque esset, odore jucundo, post ver spinosa, estur etiam muria condita, recens vero mar-ginum ulcera erodit. Dioscorides ononin ait habere ra-mulos dodranteales, aut majores, frequentibus cinctos geniculis. Apud nos ut plurimum dodrante longiores; vi-di cubitales, sed rarius. Frequentibus geniculis cinctos. Nicander igitur cum πολύγωνος ὄνωσις scribit, πολυγώνιος pro πολυγώνιον metri gratia dixit. Sed πολυγώνιος dixit, quod nodi, geniculaque in plantis soleant esse angulosa: vel πολυγώνιον, pro πολυγώνιον. Facundum, satifiscum per ἔκτασιν dixit; quod admodum vivax sit, nec facile pereat, & difficile extirpari possit, quodve multas novas proles producat: tum etiam, quod flores, feminaque plurima, ex quibus novæ plantæ, habeat. Sed alterum magis pla-cet. Capitula, inquit, ferre rotunda. Intelligit folia, quæ caulem cingunt, capitulum, coronæque instar. Capitulo enim, qualis stoechadi, thymo, similibusque caret. Theo-phrastus & Plinius folium rutæ comparant; Dioscorides foliola, inquit, habere lenticulæ, & ad rutæ latique pratensis folia accedere. Hæc examinanda. Lenticulæ, rutæque optimè comparari possunt; sed quæ similitudo foliorum latipratensis cum anonide? Magnitudine certè non possunt; quippè triplo majora lori folia. Figura ergo & positione lotum referunt. Utrique enim terna simul ex uno pediculo dependent folia, ut in trifolio; eadem etiam de causa scæne-græco comparavit Plinius. Sed si φυλλάρια fert anonis, ut ait Dioscorides, & rectè, qui ergo Theo-cryti Scholiastes scribit, τὸ δὲ φύλλον ἔχει πηχῆσιν ὡς ῥαπεφυκὸς; φυλλάρια lata non sunt, nec lentis lenticulæque lata. Confundit φανὸν & σφαιρῶν, quod & Plinium fecisse, supra

notavimus. Σφαῖρα, *salvia*, folia latiuscula, non lentis vel lenticulae. Eadem foliola subhirsuta ait Dioscorides. Non tantum folia, sed & cauliculi hirsuti. Ipsam plantam idcirco Scholiaſtes γλαυκίζουσαν dixit; qualis revera ononis, si procul, praesertim sole splendente, conspiciatur: prope autem intuenti folia saturato colore virentia, sive ex virore nigricantia sunt, ramulique purpureo rubroque colore nitent. Glaucus color est, ut ait Plato, ἰξκράνου & λιουκός. Iunius Philargyrus; *glaucus caeruleus color est, id est, subviridis, albo mixtus, & quasi clarus*. Ideo Hesychius, γλαυκός, λιουκός, γλαυκόν, λαμπρόν. γάσσοι, λάμπει, φαίνει, φαιδέσθι. Ita lege; vulgo male φάσση. Glaucus ergo color idem qui λιουκός & caeruleus, multa luce perfusus. Sed cur ononis maximè γλαυκίζουσα sole splendente? Hoc fit, quod à lumine & radiis solaribus, quod in ononi hirsutum est elevetur, ac perspicuum reddatur, ita ut viridis ex nigro color, qui in foliis est, ac subjacet hirsutiei, conspiciatur; ex quibus duobus color glaucus conficitur. Glaucus enim, ut rectè Plato, ex albo & cyaneo. Albedo ab hirsutiae, cyaneus color ex lucido, & leviter nigro. Ex splendore itaque solis, nigredine, & hirsutiae glaucus apparet ononis. Sequitur, δὴ μὲν οὐκ ἀνδρὶς ὄζοντα. *Odorato non injucundè olentia* folia inquit esse Dioscorides; ego nec δὴ μὲν nec κρυαδίαν in foliis ononidis hactenus observare potui. Vulgata tamen lectio Plinii, Orobasiſque auctoritate munitur. Notat Mathiolus in Catacureni codice ὑπεράδη *subolentia*, legi. Quoad experientiam, lectio illa tolerabilior, sed quod sic scripserit Dioscorides, non ausim asserere; quod lectio ista nullum habeat sensum. Alii αὐροδάδη legunt, & vertunt *colore cinereo*. Haec lectio minimè displicet. Cinereus huic color ab hirsutiae; sed aliter Plinius & Oribasius. Sed plura apud me autopsia, ipsumque experimentum, quam decem codices. Fortassis in Graecia folia odorata. Pro foli quippe & caeli varietate, plantae odore mirum in modum differunt. Muria, inquit Dioscorides, conditur antequam spinas producat, estque cibis gratissima. Batavi non condiunt. Apud Cretenses hodie condiri, auctor est Bellonius libr. Observ. I. c. 18. Anonidis cymas condiendi consuetudo apud Cretenses nondum abolita est, neque etiam eryngii tenella germina edendi. Ex citatis Dioscoridis verbis facile colligitur, non semper spinosam ononim. Idem scribit Plinius libr. 17. cap. 4. ubi ait; *Odore jucundo; post ver spinosa. Estur etiam muria condita*. Pessimè audit Plinius, quod post ver spinosam dixerit. Hac in re, inquit, errasse deprehenditur Plinius; siquidem non post ver spinosa redditur anonis, sed (ut Theophrastus auctor est) in autumno; id quod etiam experimento comprobatur. Theophrastus germinare aestate tradit, perfici autumno scribit; sed spinosam fieri autumno, nusquam tradit. Aliud quippe perfici, aliud spinosam reddi. Vult Theophrastus aestate germinare, florere, autumno semen perficere, ac tum folia ramosque interire. Ononis ad veris finem apud nos germina emittit, aestate floret, autumno perficitur, & tum spinosissimam fatemur: sed aestate, quando floret, non spinosam esse, hoc negamus: qui velit experimentum sumat. Julio, Augustoque mensibus spinis munitam acutissimis non raro videntur, immo hisce mensibus sine spinis observare non licuit. Itaque non peccavit Plinius, cum dixit, post ver spinosam; quod velint, nolint, fateri debent, qui Plinium arguunt; cum scribunt, messoribus ac foeniseis spinis suis acutis admodum infestam esse. Quando gramen, vel, ut vulgo loquuntur, foenum secatur? quando messis tempus? Apud Batavos foeniseicum incidit in Junium, Juliumque mensem; messis Augusto perficitur. Sed animadvertendum praeterea erat, an non corruptus Plinii sit codex. Doctissimi viri corrigunt; *odore jucundo, post ver spinosa*, id est, postea fit spinosissima. Malunt alii; *odore jucundo, spinosa, estur etiam post ver muria condita*. Aliis placet sic distinguere; *hirsutiorque esset ac spinosa, odore jucundo, estur post ver*

Ononis Spinosa.

muria condita. Spinis Dioscorides οκλόμορπιδις dixit, quod pali, spiculiſque inſtar ſolidi ſint. Cauliculis ononis dorſantalibus, aut altioribus, non raro cubitalibus exit, geniculis aliquot proximè & ſubter folia articulatis, ramiſis, obſequioſis, duris, acutiſſimiſque ſpinis horrentibus; juxta quas, folia tenuia, parva, hypericoidis rutae magnitudine & forma ſimilia, particularibus lentis foliolis majora, colore ſaturato virentia. Floſculi ſecundum cauliculos quoque enaſcuntur, forma veluti ochri, ſed colore ut plurimum purpurei, raro albidii, rariſſimè lutei. Subſequuntur valvæ exiguae, in quibus ſemina plana. Radix longè, latè, per ſumma terræ progreditur, lenta admodum & frangi contumax. In agris ac juxta limites, ſive margines læto, pingui, ac reſtibili ſolo gignitur. Reperitur in Germania, & Belgio ac Italia, tum & alibi. Stirps autem admodum vivax eſt, quæ nec facile perit: ſed nec extirpari, niſi difficillimè, poteſt. Agricolis ſæpe moleſta eſt, quando duræ ac lentæ radices aratrum remorantur, & boves ſiſtunt. Nova ſub finem veris germina emittit, autumno perficitur, & tunc quidem, ut dixi, ſpinofiſſima. Julio & Auguſto cum flore videtur. Cæterum ononis alia ſpinis prædita, alia ſpinis caret. De ononi ſine ſpinis alibi, ſi detur occaſio, agemus. Reperitur ſpinis carens flore purpureo, luteo, luteo variegato, etiam flore majore & minore. Sed de hac alibi. Cæterum, ut hoc obiter addam, eleganter Theophrastus κροβοασθις dixit ononis. Semper enim mutilus, ac deſtruncatus obſervatur.

De suffruticibus urbanis & coronariis. De viola nigra, & rosis, & earum differentiis. Deque lilio, narcisso, croco.

ΤΑ δὲ ἡμεῖς βροχίαν πινά ἔχει θεορίαν, ἢ περ ἐν τοῖς σεφανωπικῶν ἐστὶ. τὰ δὲ καθόλου περιε- τείον περὶ σεφανωπικῶν εἰπεῖν. ὅπως ἅπαν περιεληφ- θῆ τὸ γένος. ἢ γὰρ σεφανωπικῆ φύσις ἰδίαν πινά ἔχει τάξιν. Ἐπιμνηστικῆ δὲ, τὰ μὲν τοῖς φρυγαν- κῶν, τὰ δὲ, τοῖς ποώδεσι. διὰ δὲ καὶ κείνα συμπεριλη- πτέον. Ἐπιμνηστικῶν δὲ ὡς αὐτὸ ἢ οὐ καίριος, ἀλλὰ ἀμέ- νους πρῶτον δὲ τῶν φρυγανικῶν. διχῆ δὲ ἢ τούτων

URBANA vero angustam quandam observatio- nem obtinere, liquidem numero tantum con- summentur coronariorum. Quamobrem in u- niversum de coronis agere tentandum est, ut genus amplecti totum possimus. Enimvero ratio corona- riæ naturæ ordinem quandam fortitur proprium, sed ita ut partim suffruticibus sit, partim herbaceis per- missa. Quapropter comprehendere illa quoque de- bemus; mentionem utique faciendo, quoad oppor- tunè fieri possit, sumpto à suffruticibus initio. Divi- di autem hæc bifariam exigunt, ratione scilicet usus. Aliorum enim flores tantum usui sunt, & eorum a- lius odoratus, ut viola: alius sine odore, ut Iovis flos, flamma. Aliorum etiam rami, folia, & in to- tum universa natura odorata sentitur; ut serpilli, helenii, sisymbrii, & aliorum quorundam. Sed utrumque genus annumerandum suffruticibus con- stat. Necnon & illorum florigenorum natura ma- gna ex parte suffruticea est. Alia annua tantum, alia diuturnior, viola nigra excepta. Hæc enim ramulis caret, sed ab radice foliata constat, & perpetuo vi- ret. Utique aliqui ferunt. Etiam florem semper pro- mere potest, si modo quodam colatur. Id igitur proprium ista habent. Reliquorum autem, vel potius omnium totæ quidem formæ ferè omnes perspicuæ sunt. Quamobrem, si quas alias habeant propria- tes, hæc exponamus oportet. Quippe alia simpli- ci specie constare, alia differentiis variari videmus. Simplicia quæ lignosa; ut serpyllum, sisymbrium, helenium. Præterquam si alia sylvestria, alia urbana, & alia odorata, alia minus odorata sint. Quorum quidem & cultura, & terra diversa est, atque etiam cælum diversum. Quidam vero ex floribus nulla parte discerni possunt, ceu viola nigra. Hæc nam- que differentiam nullam habere videntur, quanquam albæ nimirum habeant. Colorem enim earum va- riari liquidè patet, atque etiam magis liliorum. Si- quidem (ut ajunt) ne purpurea quidem lilia defint. Rosarum autem differentiæ permultæ: foliorum multitudine, paucitate, asperitate, levitate, colo- re, & odore. Quippe cum plurimis quina folia sunt, quibusdam duodena, vicenaque, aliis longe plura. Sunt enim quas centifolias vocant, quæ circa Phi- lippos plurimæ nascuntur, easque incolæ ex Pan- gæo transferentes ferunt. Illic enim multæ ejusmo- di nascuntur. Sed folia interna parva admodum sunt. Ita etenim oriuntur, ut alia intus, alia extra emicent. Non tamen jucundi odoris, nec amplæ magnitudinis sunt. Odoratiores sunt inter amplas, quibus pars ima scabra. Ad summam (ut dictum est) & odoris, & coloris præstantia locorum ra- tione contingit. Nam & quæ in eadem tellure pro- veniunt, diversitatem bonæ exilivæ olentia nullam ostendunt. Odoratissimæ, quæ apud Cyrenam gignuntur, & proinde unguentum jucundissimum illic faciunt. In plenum vero, & violarum, & reliquo- rum florum odores ibidem sinceri præcipuè sentiuntur. Nascitur rosa etiam ex semine, quod flori sub- ditum suo in malo contentum, cneceum vel acana- ceum, lanugine quadam obductum gerit, ut primis feminibus proximum sit. Cæterum quoniam, tardè perficitur semine, fata caule conciso (ut dictum est) ferunt. Vsta recifave florem melius profert. Relicta namque excrefcit sylvestitque. Sæpius transferre eam satius est: sic enim pulchriorem effundi rosam affirmant.

† τῶν μὲν γὰρ τὰ. διαίρεσις, ἢ καὶ πῶς χρῆσθαι. τῶν μὲν τὸ ἀνθος χρῆσι- μόν μόνον. καὶ τούτων τὸ μὲν, ὄσμον, ὡσπερ ἰόν. τὸ δὲ, ἄνοσμον, ὡσπερ Διὸς αὐτῶν, φλόξ. τῶν δὲ, καὶ οἱ κλάυτες, καὶ τὰ φύλλα, καὶ ὅπως ἢ πᾶσα φύσις ὄσμον. οἷον † ἐρπύλας, ἐλένις, σισυμβρία, τῶν ἄλ- λων. ἀμφω δὲ φρυγανικά. κακείνων τῶν ἀνθικῶν τὰ πᾶσα ἢ φύσις φρυγανώδης, ἢ μὲν ἐπέτειον. ἔσται μόνον ἢ δὲ, πολυχρονιώτερα. πᾶσα τῆς ἰωνίας τῆς με- λαίνης. αὐτὴ γὰρ ἀκλῶνηται. ἀλλὰ περὶ εὐρυφύλλου. καὶ αἰεφυλλοῦ. ὡς δὲ πνέει φασι καὶ δυναμὴν διόλου φέρειν τὸ αὐτῶν, ἐὰν τρέπω πνί. θεοπέυηται. πῦτο μὲν ἰδίον αὐτῶν ἔχει. τῶν δὲ ἄλλων μᾶλλον τὸ πάν- των αἰ μὲν ὅλα μορφὰ ἁπλοῦν πᾶσαι φαίνοται. εἶδε πινὰς ἄλλας ἰδιότητας ἔχεισι, ταύτας λεκτέον, ὅτι τὰ μὲν, ἀπὸ τῶν δοκῶν τοῖς εἶδεσιν εἶναι, τὰ δὲ, ἔχειν δια- φορές. ἀπὸ τῶν μὲν, οἷον τὰ ζυλωδῆ. κατὰ περὶ ἐρπύ- λου, σισυμβρίου, ἐλένιον. πᾶσα εἰ τὰ μὲν, ἀρῆια, τὰ δὲ ἡμεῖς, καὶ ὄσμον, τὰ δὲ, ὄσμοτέρα εἶναι. τούτων δὲ καὶ θεοπέυηται καὶ αἰ χῶρα διαφοροί, καὶ αἰερες. † εἶνα δὲ τῶν ἀνθῶν οὐδεμίαν διαφορὰν ἔχει. οἷον, τὸ μελάιον. ἔσται ἔχειν δοκῶν πῦτο διαφορὰν, ὡσπερ τὸ † ἀκλῶν. ἐμφανῆς γὰρ ἢ τέτων χρῆσθαι δια- λάτῃσιν, καὶ ἐπὶ δὴ μᾶλλον ἢ τῶν κρινῶν. εἰπερ δὴ κατὰ περὶ φαπίν εἶνα καὶ πορφύρα ἢ τῶν δὲ ῥόδων πολ- λαὶ διαφοραί. πᾶσα τε φύλλων, καὶ ὀλιγότητι, καὶ τραχύτητι, καὶ λειότητι, καὶ χροίᾳ, καὶ ὄσμοσι. τὰ μὲν γὰρ πλείστα, πεντάφυλλα, τὰ δὲ δωδεκάφυλλα, καὶ εἰκοσάφυλλα. τὰ δὲ ἐπὶ πολλῶν παλίων ὑπεραίρονται τούτων. εἶνα γὰρ εἶνα φασι, αἰ καὶ καλεῖσιν ἐκατηντά- φυλλα. πᾶσα δὲ τῶν αὐτῶν ἐστὶ περὶ Φιλίππου. ἔσται γὰρ λαυθαίνοντες ἐκ Πανγγαίς, φυτεύουσιν. ἐκεί γὰρ γίνεται πολλά. σμικρὰ ἢ σφόδρα τὰ ἐν τοῖς. ἢ γὰρ ἐκ φύσις αὐτῶν ἔσται, ὡς εἶναι τὰ μὲν ἐκ τῶν, τὰ δὲ ἐν τοῖς. ὅσα ὄσμον δὲ ἔσται μετὰ τῶν τοῖς μετὰ τῶν. ἐν δὲ τοῖς μετὰ τοῖς δὲ μᾶλλον, ὡν τραχύ τὸ κάτω. τὸ δὲ ὅλον, ὡσπερ ἐλέγη, καὶ ἢ εὐοσμίας καὶ εὐχροίας, ὡς τῶν τῶν τόσων ἐστίν. † ἐπεὶ, καὶ τὰ τῶν αὐτῶν ἐν τῇ αὐτῇ γινόμενα ἔσται πᾶσα πᾶσα ἀλλοτρίαν εὐοσμίας καὶ ὄσμοσι. εὐοσμώτερος δὲ τὰ ἐν Κυρῆνῃ. διὸ καὶ τὸ μύρον ἢ δισον. ἀπὸ τῶν δὲ καὶ τῶν ἰων καὶ τῶν ἄλλων ἀνθῶν † ἀ- κλῶν. κραται. μάλιστα δὲ ἐκείνου αἰ ὄσμοσι διαφέρουσι. δὴ τῶν χρῶν. † πλείστον γὰρ ἐστὶν ὄσμον πᾶσα πᾶσα. φέρεται μὲν ἐν ἢ ῥοδιῶν καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν. ἔχει δὲ ἔσται τὸ αὐτῶν ἐν τῷ μήλω κνηκώδες ἀκαθάρτως, ἔχον δὲ πᾶσα ἢ χῶν, ὡς εἶναι ἐγγύς εἶναι τὸ † πρῶτων αὐτο- μάτων. ἔσται μὲν ἀλλὰ δια τὸ βροχίως πᾶσα γίνεσθαι. κατὰ τὸ πῶν, ὡς ἐλέγη, τὸν καυλὸν φυτεύουσιν. Ἐπικαιολογῆ δὲ καὶ ἐπιμνηστικῆ, βέλπιον φέρει τὸ αὐτῶν. ἐμφανῆς γὰρ ἔσται καὶ ἀπὸ τοῦ καυλῶν. δὲ

viola flamma mea. † nec non & illa quæ flore gaudent, magna ex parte suffruticea sunt. Horum alia annua tantum, alia diuturniora, viola. † odoris bonitate. nam & eadem modò diverso in solo proveniunt, diversitate quondam bonitatis ostendunt. In plenum vero & violarum & reliquorum florum odoribus eximius ac divinus, præ cæteris crocus. Constat enim, cæteros plurimum bonitate vincere: nascitur rhodonia ex semine: quod sub flore malo inclusa habet lanuginem cnicus aut echini carduorum obductum, omnia semina proximè ambiente, affirmant.

† ἀκλῶν. κραται. μάλιστα δὲ ἐκείνου αἰ ὄσμοσι διαφέρουσι. δὴ τῶν χρῶν. † πλείστον γὰρ ἐστὶν ὄσμον πᾶσα πᾶσα. φέρεται μὲν ἐν ἢ ῥοδιῶν καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν. ἔχει δὲ ἔσται τὸ αὐτῶν ἐν τῷ μήλω κνηκώδες ἀκαθάρτως, ἔχον δὲ πᾶσα ἢ χῶν, ὡς εἶναι ἐγγύς εἶναι τὸ † πρῶτων αὐτο- μάτων. ἔσται μὲν ἀλλὰ δια τὸ βροχίως πᾶσα γίνεσθαι. κατὰ τὸ πῶν, ὡς ἐλέγη, τὸν καυλὸν φυτεύουσιν. Ἐπικαιολογῆ δὲ καὶ ἐπιμνηστικῆ, βέλπιον φέρει τὸ αὐτῶν. ἐμφανῆς γὰρ ἔσται καὶ ἀπὸ τοῦ καυλῶν. δὲ

IOANNIS BODÆI A STAPEL NOTÆ ET COMMENTARIUS.

T A' δὲ ἡμεῖς, &c.] Hoc & sequenti capite agit Theophrastus de plantis urbanis, seu domesticis, quæ usum habent in coronis, & hæc quidem libri hujus sexti pars altera. Magno Scaligero minus satisfacit Theophrastus. Ita enim ille; Primum cum agrestia submovet à coronamentis. Deinde aut malè coartavit ad φρυζανικά: aut malè recensuit jam ederam inter arbores, aut malè repetiit inter φρυζανικά. Ad hæc illud animadvertendum: cum sub accidenti tanquam sub genere communi cogit genera diversa. Coronari accidens est: idque arbitrarium. Genera diversa, πόνος, φρύζανος, γάιον, δένδρον. quasi dividat nigrum in cornum & Ethiopem. Ad primum respondeo; non omnino Philosphum nostrum sylvestria submovere à coronamentis. Capite quippe sequenti inter coronarias numerat eliochryson, serpyllum sylvestre, anemonem, aliaque. Alterum etiam argumentum facilè solvitur. Nusquam enim Theophrastus inter suffrutices hederam recensuit. Codex corruptus errandi occasiõne præbuit: Libro tertio cap. ult. hederam descripsit, ejusque historiam tradidit, & κίσσαν, vel κίσην vocavit; hoc vero libro de cisto κίσση agit, flore roseo planta, ab hederâ diversissima. Vocum harum vicinitate deceptus Plinius, magnusque Gaza; eadem omnis erroris causa. Non ignoravit Theophrastus, cistum suffruticem, vel fruticem, hederam vero arboream plantam esse. Infanientis est, inter suffrutices & plantas humiles arbores recensere. Reliqua lectoris judicio committo.

Διὰ δὲ τῶν, &c.] Coronarias ait plantas bifariam dividi, ratione usus. Aliarum enim flores tantum; aliarum verò etiam partes omnes, folia, flores, rami odorata sunt, univèrsaq; ejus natura odorata sentitur. Harum ergo partes omnes, illarum vero flores tantum usum habent. Hinc quæstio nascitur, an coronaria tantum planta dicenda quæ odore placet? Contrarium docet Pollux. lib. 6. c. 8. Τὰ ἐν τοῖς στεφάνοις ἀνήθη ῥόδων, κρόνον, σπόγγον, ἀνήμωναν, ἔρπον, λῶν, κροκῶν, ὑάκινθος, ἐλεῖον, ἰσχυρὸν, ἡμεροκάλιν, ἐλεῖον, θρυαλλίς, ἀνθόσπον (puto ἀνθόσπον scriptum fuisse) ὑάκινθος, μελίλων, ἀνήμων, ποιβητὶς, ἢ τὰ ἄλλα ὅσα τοῖς ὀφθαλμοῖς τέρψιν ἢ ἑστὶν ἡδύμια ὅσφρηται ἔχει. Coronarios ait flores, qui vel oculos delectant, vel jucundum spirant odorem. Ovidius etiam inter coronarias plantas quasdam recenset odoratas, quasdam malè olentes, nonnullas omni odore carentes. libr. 4. Fastorum.

Comites accedite dixit.
Et mecum plenos ore referte sinus.
Præda puellares animos delectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Hæc implet calathos lento de vimine nexos,
Hæc gremium, laxos degravat illa sinus
Illa legit calthas, huic sunt violaria cura,
Illa papaveras subsecat ungue comas.
Has hyacinthe tenes; illas amarante moraris,
Pars thyma, pars rorem, pars meliloton amat.
Plurima lecta rosa est, sunt sine nomine flores,
Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.

Amaranthus omni odore caret; caltha, ut Plinius 21. libr. cap. 6. ait, graveolens, papaver nefcio quid insuave spirat, & melilotos viridis inodora. Dicendum odoris præstantiam præcipuè in coronis locum habeant, secundariòque ob pulchritudinem iisdem addantur.

Ἀμφὶ δὲ τὰ φρυζανικά, &c.] Verba hæc non sunt præter omnem controversiam. Utrumque, inquit, genus suffruticibus annumerandum. Si intelligat plantas quæ florem tantum, & quæ præter florem ramos & folia odorata habent, haud verum est quod scribit. Viola enim, quam ἀκρόντητον hoc eodem capite ait, suffrutex dici potest; quippe cauliculis lignosis vidua est. Suffruticem enim ferre lignosos caules, foliisque minutis constare, hoc eodem dixit libro. Sed ipse violam excipit, cum ait, κακίαν ἢ ἀνθόσπον τὰ πολλὰ ἢ φύσας φρυζανικάς. Si plurimæ plantæ coronariæ suffrutices, ergo non omnes. Sensus ergo hujus loci hic est; utrumque genus annumerandum suffruticibus, & quorum flos tantum, & quorum etiam reliquæ partes rami foliaque odorata, exceptis nonnullis, quæ flore exhilarant. Horum alia inquit annua, diurniora alia. Annua vocat, non quæ in totum intereunt, sed quorum folia ramique quorannis cadunt, radice superstitite, quæ vere nova germina mittit. Diurniora, quæ nec folia nec ramos amittunt. Annua planta liliium, hyacinthus, narcissus; diurnior rosmarinus, lavendera, cistus. Vio-

lam nigram ex harum classe eximit, quod folia tantum cum pediculo servat, caule hieme careat. Reliquæ enim perpetuo folio plantæ caules per hyemem retinent.

Διόλου φέρει ἢ ἀνθόσπον, &c.] Violam ait, si studiosè alatur, semper promere florè. Apud Batavos nulla adhibita cura quandoque bis floret, vere & autumnno, rarius ter. Sed verni odoratissimi, autumnales sæpius odore destitutæ. Viola quam ex Indiis accepimus, ter ut plurimum floret; Sed hyeme foliis spoliatur, ter ut plurimum flore recipit. Cæterum in colendis violis nostrates diligentes minime sunt. Vulgaris nimis planta; tulipas aliasque inodoras, sed caras & pretiosas tantum curant plantas.

Ὅν γὰρ ἔχει δοκεῖ τούτο, &c.] Negat in violis ullam observari differentiam, cum tamen flores colore variant. albi enim & purpurei dantur. Indica non tantum flore variat, sed & folio, ut supra dixi. Sed de Græcis suoque ævo cognitis agit Philosphus, non exoticis plantis. Virginia enim ipsi incognita.

Καθ' ἑπὶ φασὶν ἔνια. Nota vocem φασί. Ergo vulgare liliium purpureum non fuit, nec hyacinthus Poëtarum: vulgaris hic & nemini incognitus.

Τῶν δὲ ῥόδων, &c.] De rosa liceat Lector, nobis paulo fusius agere. Notissima quidem, sed nobilissima planta, propter summum quam habet majestatem dignitatemque κατ' ἐξοχὴν ἀνθόσπον, flos dicta. Quod ad hunc Aristophanis locum confirmat Scholiastes; ἄνωρον γεγεμμένον ἔχων στέφανον ἀνθόσπον, Quemadmodum pictus habens coronam florum: τὸ ἀνθόσπον, ἀπὸ τῶν ῥόδων scribi asserit. Dracontius omnes flores vocat roseos in his versibus.

Qui roseis stellare nemus, vel floribus agros
Imperat, autumni qui dulcia poma saporat.

Hinc rosa dicta est regina florum, ut in hoc ejus per eleganti encomio, quod fuit tantæ celebritatis, ut vulgo caneretur, hæc quidem verba Leucippe, lepidissima virgo, canat apud Achillem Tatium. Εἰ τις ἀνθρώπων ἤθελεν ὁ Ζεὺς ἐπιθῆναι βασιλεῖα, τὸ ῥόδον αἰ τῶν ἀνθῶν ἑσπασίλοισι, γῆς ἐστὶ κόσμος φυτῶν ἀγλαίσμα. ὀφθαλμῶς ἀνθρώπων λαμψὸν ἔρρηγμα, καλλῶς ἀστροπῆλον, ἔρωτος πνίκος, Ἀφροδίτης σπέρμα, δίδουσι φύλλοις κροκῶν οὐκ ἔστι πτερόεις στέφανος τὸ πτερόλον τῆ Ζεφύρου γελῶ. Si regem Iupiter floribus constituere voluisset, non alium certe quam rosam tali dignatus esset honore. hæc est terræ ornamentum, plantarum splendor, oculus florum, prati purpura, pulchritudo coruscans. Hæc amorem spirat, Venerem conciliat, speciosis foliis luxuriat, tremulisque delectat; ejus frondes Zephyri afflatu rident. Elegantissimi verficuli, quos de rosæ majestate, & honore canit Anacreon.

Ῥόδον ὠφέλιον ἀνθρώπων,
Ῥόδον ἔαρ μέλημα,
Ῥόδα ἔθεοισι τερπνά.
Ῥόδα πᾶσι ὁ τῆς κυθῆρης
Στέφεται καλοῖς εὐλοῖς,
Χαίρεισι συγχουρέων.

Rosa, honor, decusque florum,
Rosa, cura, amorque veris,
Rosa, cælitum voluptas.
Roseis puer Cithares
Caput implicat corollis,
Charitum choros frequentans.

Tanto quondam in honore fuit rosa, ut corona è rosis præter cætera designarit potentiam, regnum, imperium. Cleon ille humilis adorator populi Athenionensis apud Aristophanem dicit illi in os.

Ἄλλ' οἱ γὰρ ἐμοὶ λέγουσιν [χρησμοὶ] ὡς ἀρχαῖος δέξαι,
Χάρις ἀπάσης ἐστὶ φανομένην ῥόδοις.

Id est: At oracula mihi dicunt, fore ut imperes universæ regioni, coronatus rosis.

Rosa sparfa publicæ lætitiæ fuit index. Lucret. libr. 2.

Ergo cum primum magnas in vecta per urbes
Munificat tacita mortales muta salute,
Ære atque argento obsternunt iter; junguntq; rosarum
Floribus, umbrantes matrem, comitumque catervas.

Privatæ

Privatæ etiam lætitiæ testis rosa. Ideo Anacreon etiam redimiri vult rosis.

Ῥόδου δὲ κεῖται
Πύκτων καλῶν δ' ἐταίρων.
Rosis verò caput corona,
Voca autem amicam.

Roseam coronam veteres in convivii dabant, quæ significabant hilaritatem. Propertius,

Me juvat & multo mentem vincere Lyæo,
Et caput in vernâ semper habere rosâ.

Martialis.

Hæc hora est tua, dum furit Lyæus,
Cum regnat rosa, cum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Mensæ etiam inspergebantur. Ovid. libr. 5. Fast.

Tempora subtilius pinguntur tecta coronis,
Et latet injectâ splendida mensa rosâ.

Paulo post;

Annuat & motis flores cecidere capillis,
Decidere in mensas, ut rosa missa solet.

Horatius libr. 8. Carm. Oda 3.

Perficos odi, puer, apparatus,
Displicent nexæ Philyra coronæ,
Mitte sectari rosa quo locorum
Sera moretur.

Id est, ubi protrahatur convivium. In ipso Deorum solenni cultu, & in apparatu sacrali non minimus rosæ fuit locus. Columella in Hortulo,

Oscitat & leo: ingenio confusa rubore
Virgineas adopena genas, rosa præbet honores
Cælitibus, templisque Sabæum miscet honorem.

Ex his nihil clarius, quam Plinii codicem depravatum libr. 21. cap. 4. *Vfus ejus in coronis prope minimus est; oleo maceratur, idque jam à Troianis temporibus, Homero teste. Præterea in unguentis transit, ut diximus; mensarum etiam deliciis in unguentis minimè noxia.* Nonnulli hunc Plinii locum mirantur, ac rejiciunt, ut falsum. Alii de coronis ipsum tantum agere scribunt, quæ capiti medentur, quod præstat rosa; præsertim si à calida causa morbus. Ego, salvo meliore judicio, lego pro *minimus, nimius*. Vult Plinius tantum usum honoremque rosam habuisse, ut modum superaret. Veteres Cupidini dicarunt. Martianus Capella Veneri plectit coronam è rosis. Hinc, inquit, *rosis decussatim vincularis fertata contextio.* Et ne quis ipsum de Venere loqui dubitet, addit; *Quam & conspicerententem, & fantem audire dulces illecebras, & attrahere fragrantissimi spiritus halitibus redolentem, & osculis lambere, & contingere corpore, ejusque velles cupidine, suspirare, quæ quidem licet amorum, voluptatumque omnium mater crederetur, tamen eidem deferebant pudicitie principatum.* Non ineptè antiquitas Cupidini rosam dicavit ac comparavit: eum enim tota facie æmulari videtur. Semper rosa recens juvenisque; nec non mollis, ut Cupido. Philostratus in Imaginibus, *ἰπανίον ἔχει τὸ χαίρον ἔσφαινον Ῥόδου καὶ ἀπλόου.* Laudare oportet rosæ coronæ laxitatem & mollitiem. Aureis rosæ & Cupido comantur crinibus, spinas rosa pro jaculis gestat; pro facibus fulvos apices, fulgoremque; folia pro alis rosæ data; neque Cupido, neque rosa tempus norunt. Eleganter Fulgentius libr. 2. Mythologiæ in Venerem. *Rosæ & rubent & pungunt, ut etiam libido. Rubet verecundie opprobrio, pungit etiam peccati aculeo, & sicut rosa delectat quidem, sed celeri motu temporis tollitur; ita & libido, libet momentaliter & fugit perenniter.* Scribit Philostratus, eos qui Romæ flores, id est, rosas circumferrebant, in cursum confitos proparasse. Hoc celeritatis testimonio indicabant, formæ, vigorique non esse credendum, quod confestim irrevocabiles fugiant. Cursus quoque nobis documentum est, pulchritudinem facillimè evanescere, magna hominum admonitione; quæ spectatissimè florent celerrimè marcescere. Uti rubor roseus reliquorum florum colorem superat: ita Venus pulchritudine omnes Deas antecellit, nec in fœmina probatur candor, non aliquo rubore suffusus. Cornel. Gallus libr. 1.

Candida contempsi, nisi quæ suffusa rubore
Vernarent proprii ora serena rosas.

Hanc Venus ante alios sibi vindicat ipsa colorem,
Diligit & florem Cypris ubique suum.

Tatius de vultu Leucippes. *Τὸ εἶμα Ῥόδου αἰδοῦσθαι ἡ δὲ ὄψιν ἀρχαῖα τὸ Ῥόδον ἀνοίξαν τῶν φύλλων τὴν χεῖρα.* Os, seu vultus rosarum flos erat, cum incipit rosa aperire labra foliorum. Theocritus Helenam propter pulchritudinem, roseam seu rosei coloris describit. *Εἰδὼν. ἢ. Virgilius 12. Æneid. virgini Lavinia talem tribuit colorem.* Nec tantum ob pulchritudinem color hic antistat, sed potissimum quod argumentum est pudoris ejus, qui virgines, mulieres, adolescentulosque decet. Terentius in Andria. *Erubuit, salva res est.* Inter portenta deliciarum fuit, Veneri operam dare in rosa. Certè Horatius (lib. 1. Car. Od. 5. ubi miseros esse inquit qui Pyrrhæ amore teneantur) quærit è puero, quis ipsa fruatur in rosa.

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus,
Grato Pyrrha sub antro.

Dormire in rosa dicebantur delicatuli, qui summa vivebant in voluptate venerea. Epigr. in Obit. Mæcen.

Sic est, victor amet, victor potiat in umbra
Victor odorata dormiat inque rosa.

Ex his optimo jure veteres rosæ cupidinem Veneremque comparasse probatur. Theocritus per rosam humanæ vitæ fragilitatem ostendit.

Καὶ τὸ Ῥόδον καλὸν ἐστὶ, ἔο' ἡρόνος αὐτὸ μαρμαίρει.

In hanc sententiam extat carmen Ioannis Majoris perquam elegans.

Ut manè rosa viget, tamen & mox vespere languet;
Sic modo qui fuimus cras levis umbra sumus.

Sanctus Ambrosius rosam humanæ vitæ comparat. Nam licet in rosa summa sit suavitas: habet tamen suam amaritudinem. Facile enim spina lædit; ita quoque vita humana summa est dulcedo multis sollicitudinibus obsita, ita ut tristitia sit juncta hilaritati. Catullus Venerem, quæ gaudii hilaritatisque auctrix præcipua habetur, spinosas, ait, in peccatore curas gerere. Quanto in honore apud veteres fuerit rosa, vel inde colligi potest, quod omnibus ejus partibus nomen aliquod proprium imposuerint. Quæ singula examinanda. *Ῥόδον*, uti Grammaticorum scribunt filii, dicuntur, *ἡ δὲ τὸ Ῥόδον, ἢ καὶ ἀντήφρασιν, τὸ μὴ ὄσον. αἰδ' ἄσομον ὄν.* Rosa vocatur ab oleo, vel per antiphrasin, quod minimè oleat, cum odorata existat. Plutarchus 3. Sympos. quæst. 2. *Τὸ δὲ Ῥόδον αἰδοῦσθαι δὴ ποιεῖται ὅτι ῥῶμα πολὺ τῆς ἰσοδότης ἀφίησιν. διὸ ἔτι παλαιὰ μαρμαίρειται.* Rosa autem theodon Græcis haud dubiè dicitur, quia multum odoris exhalet, quo fit, ut etiam celerrimè marcescat. Latini rosam vocarunt, vel à Græco Ῥόδον, vel, quod rubicanti colore rubeat; ab hoc eximio colore ac jucundo odore Poëta rosam comparat auroræ ac diei surgenti. Ut enim rosæ rubor contendit cum rubore auroræ; ita hujus floris odor certat cum suavissimo odore surgentis diei.

Ambigeres, raperetne rosas aurora ruborem,
An daret, & flores tingeret ora dies?
Ros unus, color unus, & unum manè duorum,
Syderis & floris est domina una Venus.
Forfan & unus odor, sed celsior; illa per auras
Diffatur, spirat proximus iste magis.

Hunc perquam elegantem ruborem, si diutius rosa solis dieique æstum patiat, facile amittit. Causa quod nativus calor à cœlesti adjutus, evehit colorem naturaliter ad certum gradum, ad quem, sine ejus adjumento pervenire nequit: illo opere perfecto, peregrinus calor absumptus humido, tenues partes, in quibus color suas sedes habet, depopulatur. Sed unde rosæ rubedo? Vult Plutarchus, quod in superficie tenuis efflorescat calor, eo à frigore naturali rosæ expulsus. *Ἐνεκ τούτου δὲ ἐστὶ δύναμις, ἣν πρὸς αὐτὴν πρὸς τὸν αἰθέρα. λεπτόν γὰρ αὐτὸ ἀεθαίρει τὸ θερμὸν ἰσχυρῶς ἐκ τῆς ἰσοδότητος. ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς ἐκ τῆς ἰσοδότητος.* Naturalem autem habet vim refrigerandi, aspectu igneum aliquid ostentans idque non absque ratione. Nam in superficie ejus, tenuis efflorescit calor, eo à frigore expulsus. De hac quæstione in Libris de causis narrant veteres, rosæ florem autè album, postea hanc caloris suavitatem à Veneris vulnerato pede accepisse. Cassianus Bassus libr. 11. cap. 19. *Ὁ τὸ κάλλος ἔχον Ῥόδον ἡμετέρον, τὸ τῆς Ἀφροδίτης λογισθῆναι πάλαιον φησὶ. Ἐξ ἡδὲ γὰρ ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτῆς ἀντήφρασιν καὶ ἄρην ὡμίης. Ἐλυτ...*

πῶν δὲν. Ἀρῆς, ἀείλει τὸν Ἀδωνί, λυπὸν ἔρατ' ὅτ' Ἀδωνίδ' ἐρήσσα...

Ipsa quidem studiosa suum defendit Adonim Gradivus stricto quem petiit ense feror. Affixit duris vestigia dura rosetis, Albaque divino picta cruore rosa est.

Idem Geoponiam Auctor aliam de rosae colore narrat fabulam. Eπειρο δὲ φασιν ἐν ἀρχῇ τῆν θιάν ἀνοχημαίον, κὲ τὸ...

Ab Arcadibus rosa, ut scribit Athenæus, δὲ μὲ φάλαθ' vocatur. Sic dicta videtur, vel δὲ τὸ τοῦ ὀμφάλου ab umbilico; vel δὲ τὸ τῆς ὀδωδῆς, ἀ δὲ divino afflatu. Posterior sententia ab Athenæo lib. 15. probatur.

(vel ut aliis placet, candidæ) foliorum partes, quibus detractis rose ὀνοχισμέναι κὲ ἰξονοχισμέναι dicuntur, quasi exungues, & relectis unguibus. Plin. lib. 21. cap. 4. alabastrū vocasse videtur, quod Græci calycem.

Prima dies ostendit spicula florum, Altera pyramides nodō majore tumentes, Tertia jam calathos.

Alabastrōs recentiores vocant calycis partes laciniōsas, conum floris priusquā panditur complectentes; hæc quinque sunt; duæ barbatulæ, duæ imberbes; quinta partim barbata, partim imberbis.

Iam nisi me sessum via longior indupediret Scrupens, atque novi terretur carminis ordo, Debueram viburna rose pretiosa metallo Pactoli, & niveis Arabum circumdare gemmis.

Aliud est viburnum, de quo Virgilius, sui generis planta. Et hæc de rosæ partibus dixisse sufficiant. Variis in locis Theophrastus rosæ notas tradidit, quæ suo locō examinavimus. Vide lib. 1. c. 21. l. 1. c. 15. l. 6. c. 1. & 3. l. 2. c. 6. Hoc vero capite de generibus tractat, atque differentias permultas esse, & hoc extra omnem est controversiam.

Rosa centifolia.

folia extrinsecus majora, intrinsecus pusilla staminum locum expleant, & in ipsum calicem reflexa: odorem autem deprehendi Prænestinæ, ad albam nonnihil accedentem, colorem Prænestinæ non dissimilem. Istius etiam stirpem unam, quæ album florem ferat, habere se ait idem Hoghelandus, mediæ inter illam & proximè sequentem magnitudinis, quam albam majorem provincialè appellatam ait, ut superiore, majorem Prænestinam, sed & variis aliud centifoliæ genus apud eosdem Batavos inveniri, nuper ad me scripsit ille ipse Hoghelandus, priore aliquanto minus, hoc mediæ inter illam & vulgarem Prænestinam magnitudinis; alioqui, color, odor, forma conveniunt: quod verum esse, ex ejus planta ab illo 1592. missa sequente anno deprehendi. Prioris generis aliquot parvas stirpes postea accepi, ab ornato viro, eodemq; docto & diligente pharmacopœo Delphensi, Theodorico Clutio, quarum pauca quedam bellè germinarunt, ut permanuras sevi: sequente anno una florem tulit. Hactenus Clarissim. Carolus Clusius. Omnino fatendum, hæc non esse centifoliam Theophrasti; nisi fortè ob cæli, folique; necnon culturæ diversitatem odorata sit apud Batavos: apud Philippos verò iisdem de causis vel inodora, vel exiguo prædita odore, & pro terræ aërisque varietate, & cultura, odore præstare rosis, auctor est ipse Theophrastus, hoc eodem capite. Rosæ vita quinquennium est, non recisæ, nec adustæ: relicta pluribus annis sylvestris evadit, prioremque exuit gratiam splendoremque, & minus odorata percipitur. Id autem fit alimenti ratione, quod in multas variasque partes dispergitur, nec in radice satis concoquitur; contra in resecta, alimentum omne quod ante in plurimos diffundebatur caules stolonesque, ad radicem revocatur, in eaque melius feliciusque concoquitur, & dehinc ad superficiem præstantius & largius mittitur. Notat Cassianus Bassus, rosas odoratiores esse, quæ juxta allium nascuntur. Lib. II. cap. 19. *ἡνω σκόροδα πάλυφουτίνος τοῖς ῥόδαις, ἰνωδίστρα ἴση.* Si allium juxta rosas plantaveris, odoratiores erunt. Causa videtur, quod allium suo calore terram calefaciat, unde nutrimentum quod perfertur in rosam, elaboratius, calidius, magisque concoctum redditur: vel odoratior existit, quod allium si quid fœtidi terræ inest, in suum trahat alimentum: omnia enim simili nutriuntur. Quod itaque remanet purius ac melius, à rosa attrahitur. In eo enim jucundioris, suaviorisque odoris est causa; & sic cultura odoratorum redditur. Addit idem Bassus, sed vanū puto, *πρὸς αἰθρῆς ἰνωδίου σφαιροῦς πλιέωτες φουτιούσαι.* Quidam propè coronas odoris gratia plicatas plantant. An his de causis rosæ centifoliæ apud Philippos exigui minusque suavis, apud Batavos aliaque nationes majoris, suaviorisque odoris sint, non ausim affir-

mare. Certè illud dicendum videtur, aut fatendum, rosam Batavicam non esse Theophrasti centifoliam. Interea tamen ne dubita, quin sit ea, quam Herodorus describit, valdeque odorata tradit. Sequitur apud Theophrastum, ἡ ῥόδος ἰκφυσις αὐτῶν οὐτως, ὡς εἶναι τὰ μὲν ἐκτός, τὰ δὲ ἔντός. Deest verbum; lege ex Athenæo, apud què idem locus, ἡ ῥόδος ἰκφυσις αὐτῶν οὐτως ἴση, ὡς εἶναι τὰ μὲν. Corrigendus & Athenæi codex, legendumque ut in vulgatis Theophrasti codicibus scriptum est, nisi fortè placeat Athenæum citare quidem loca Theophrasti, sed non iisdem exscribere verbis, quæ apud Theophrastum leguntur. *Ἐν ἔργῳ μεγάλῳς ἰνωδῆ.* Hæc malè, si non mendū, exscripsit Athenæus. *Τὰ δὲ πεντάφυλλα ἰνωδῆ μέλλον, ὡς σαχὺ τὸ κέτω.* Vertunt, *Suavius olēt quibus folia quina, si scaber est cortex inferior.* De cortice inferiore, vel superiore nihil Theophrastus, nihil Athenæus. Errandi occasionem dedit Plinius. loc. cit. *Non talis, inquit, odoratissima est, nec cui latissimum maximumque folium, breviterque indicium est odoris scabritia corticis.* Melius Gaza. *Odoratioris inter amplas, quibus pars ima scabra.* *Τὸ κέτω* Theophrastus vocat, quod Aristoteles ὀμφαλῶν, hodiè calicem vocant. Aristoteles Problem. sect. 12. quæst. 8. *Ἄλλο πᾶσι δὲ ῥόδαις τῶν ῥόδων ὅτι ὀμφαλῶς σαχὺς ἴση, ἢ ὡς λέγει; Cur rosæ suavius olent, quibus umbilicus asper, quam quibus lævis? Rationem dat. Ἡ ὅτι μάλλον ὄζει ἰδὸν, ὅσα τὴν φύσιν ἀπειληφὲς τὴν αὐτῶν; ἀκαυθῶδες δὲ φύσιν τὸ ῥόδον ἴση, διὸ μάλλον ἔχον τὰ ῥόδου ἢ ἰδὸν ὄζει.* An quod suavius olent, quæ modum consecuta sunt suæ naturæ; rosa autem spinosa natura est; suavissimè ergo olet, quod spinosa magis secundum naturam constitit. Illud omnino verum est, quo spinosiores, eo odoratioris sunt rosæ. Hoc docet, egelemtira vulgo dicta, & dunensis Batava. Sed cur spinosissima odoratior? Id fit quod plāta tota terrea & sicca sit. Terreum id, quo magis expellitur, eo quod remanet subtilius, tenuius, elaboratius efficitur, & hinc odoratior illa rosa. Cæterum terreū illud per corticē expellitur. Nec enim debebat, nec poterat per aliam expelli partem, non debebat in radice remanere. Citò enim exaresceret planta: nec fuit utile in folia mittere qui celerrimè excidissent, nec in florem qui inodorus, & illico corruptus fuisset. Ergo per corticē; quem cū haud sine mucrone scindere posset, futurus humor in spinas formatus erumpit. Et hæc causa, cur spinosa sit rosa. Errat Philosophus, cum spinis corticem dirumpi scribit: ab eo enim producuntur, nec duræ sunt cū exeūt. Cæterum, nūc ratio haud obscura, cur rosa odoratior cū calyx spinosus; nempe quod terrestis humor magis expulsus est, quam in alijs, quibus læve alabastrum. Cæterum Plinius per corticem nō intelligit, corticem ipsius plantæ, sed calycem, qui semen continet. Quod ex ipso probatur Plinio. Eodè enim hoc capite paulò infra scribit, *Tardissimè proveniunt semine, quod in ipso cortice est, sub ipso flore operitū lanugine.* Calyx enim, quo primū flos, dein semen continetur, Plinius corticē vocat, quod magni ignorarūt viri, errorisque causa fuit. Cæterum vulgatam lectionem Theophrasti, *ὡς δὲ τοῖς μεγάλῳς* legitimā, Athenæi spuriam esse, ex eo probatur, quod pentaphylli, five quinquefoliæ rosæ non faciat mentionem; tum, quod in majoribus rosis differentiam agnoscat Theophrastus, cum nullā quinquefoliæ varietatē doceat. Refert porro Theophrastus. Pro foli cœliq; ratione odoratioris esse plantas. Sed codex nō satisfans. *ἰπέι εἰ τὰ πικρῶτα ἐν τῇ αὐτῇ γένεσσι οὐ ποιεῖ τὰ πικρῶτα ἢ ἰσομέας ἢ ἀσομέας.* In Albino & Basil. *ἰπέιτε εἰ τὸ ἐν γῆ τοιαύτη γένεσσι πικρῶτα.* Vertūt. *Nam quæ & in eadè tellure proveniunt, diversitatem bonæ, exilisque olentiæ nullā ostendunt.* Corrigit Iulius Scaliger. *ἰπέι εἰ ἄλλη γῆ τὰ αὐτῇ γένεσσι.* Nam & eadem, si diverso in solo proveniant, diversitatē quandam boni malique odoris ostendunt. Hanc nō improbo lectionem; verū quia ad vulgatam propius accedit Gazæ lectio, eam magis probo. *Lego ergo. ἰπέι ἢ τὰ πικρῶτα ἐν αὐτῇ γῆ ἢ γένεσσι οὐ ποιεῖ τὰ πικρῶτα.* Id est, *Nam & eadem si in uno eodemque solo proveniant, nullam diversitatem boni malique odoris ostendunt.* Eundem hæc correctio sensum habet, quem Scaligeri continet emendatio. Idem enim est, ac si dicas: ideo tellurem facere ad odoris præstantiam, quod experientia doceat, ea quæ in diverso solo proveniunt, differre ἀσομέας ἢ ἰσομέας; an dicas, ideo solum facere ad odoris bonitatem, quod quotidie observetur, ea quæ eadem terra proveniunt, nullam habere varietatem ἀσομέας ἢ ἰσομέας. Plinius hunc locum his verbis exscripsit. *Et alias vera quoque plurimum solo prævalet.* Rosæ odoratissimæ apud Cyrenas. Idem & Plinius. *Cyrenis odoratissima est: ideoque ibi unguentum pulcherrimum.* Verba hæc Theophrasti corruptissima. *ἀπὸ τῶν ἰσῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀγῶν ἀκρῶτα. καλίστη δὲ σκίνον αἰ ὄσμου ἀφ᾽ ἠφροῦς δὲ τοῦ ῥόδου. πλεῖστον γὰρ οὗτο δὲ καὶ ἀφ᾽ ἠφροῦς.* Vertit Gaza: *In plenum verò & violarum, & reliquorum florum odores ibidem sincerè præcipuè sentiuntur.* Rectè Scaliger. *Totam hanc periodum paucissimis Theodo-*

spacio inter se distantia. Varro de re rust. lib. i. cap. 35. Rosa etiam conciditur radicibus in virgulas palmares, & obruitur: hæc eadem postea transfertur facta viva radix. Em-
 ροισίον δὲ ἐν ἰνδὸν ποταμῷ, &c. Plinius. Omnis autem recisione atque ustione proficit: translatione quoque vitis (rectè antiquis noster codex, ut vitis) optimè acutissimèque provenit, surculis, quaternum cubitorum longitudine, aut ampliore, post Vergiliarum occasum sata: dein per Favonium translata, pedibus intervallis, crebròq; circumfossa. Præcissione optimè proficere, non tantum extra omnem dubitationem, sed etiam quinto, aut sexto anno recidi stolones debent, ut plures majores pulchrioresq; ferant flores. Refecta rosa flores, ut dixi, fert copiosiores, capaciores, odoratiores. Id fit, quod alimentum, quod in multas partes uberius diffundebatur ad radicem revocatur, in eadem foelicibus conquirunt, & præparatur, atque hinc ad superficiem largius remittitur. Rosarum hæc genera observant recentiores. Rosa rubra, quam Milesiam Plinii volunt. Plinius loco citato, *Addidere Milesiam, cujus sit ardentissimus color, non excedentis folia.* Rosa hæc simplex, & multiplex colore magis minusque rubro, huc referri oportet. 3. Rosam Milesiam flore rubro pleno: vulgo rosa fina. 2. Rosam Milesiam flore simplici & rubro. 3. Rosam ex rubro nigricante, flore pleno, &c. 4. Rosam rubicundam saccharinam dictam; Camerario viro summo Græcula Plinii. Est & alia, Græcula appellata, convolutis foliorum panniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperque nascenti similis, latissimis foliis. II. Rosa rubra pallidior, Gallis *Francha* dicta. Hanc alii Trachiniam, alii Prænestiam, volunt; nonnulli Græculam, de qua supra, contendunt. Priore (Græcula) minus rubet, & flore simplici plerumque est, & foliis latissimis, cujus frutex spinis communiter caret. Plinius *Genera ejus nostri fecere celeberrima, prænestinam & campanam: addidere, alii Milesiam, cujus sit ardentissimus color, non excedentis duodena folia. Proximam & Trachiniam minus rubentem.* In tanta brevitate, quis aliquid certi concludet? III. Rosa maturatius rubens, foliis est quadragenis amplioribus, saturatius rubentibus, ad nigredinem vergentibus, & alabastro crassiore. IV. Rosa purpurea, quam Trachiniam nonnulli asserunt: alii rosam hortensem, ex purpura albicantem vocant. quidam incarnatam, quod carnis referat colorem. Adversariorum auctores pallidas appellat rosas purpureas, aut rubras colore carni similes. Has Ioannius in tractatu de pilulis aloes à Pharmacopœis rebedenas dici auctor est. V. Rosa versicolor. Variat: Variat: nam flos media ex parte candidantibus, altera purpurascens foliis, vel venis simi-

Rosa vulgaris folio pleno.

lis coloris aspersis constat: vel folia quædam integra alba, quædam integra rubra, inter se commixta sunt. VI. Rosa maxima multiplex centifolia Batavica, de qua supra plura dicta. Variis communiter flos ex albo rubet. Habetur & alba, quæ rosa alba major provincialis, rosa centifolia Batavica alba. VII. Rosa multiplex media

centifolia secunda Clusii VIII. Major præstina. Clusii IX. Rosa alba vulgaris major, Campana Plinii quibuldâ; alii malunt spineolam esse, nonnulli alabandicam. Foliorum numero flores variant. Hinc rosa flore albo pleno & rosa alba flore simplici. Plinius *Proximam et Trachiniam minus rubentem. Mox alabandicam viliosorem albicantibus foliis. utilissimam verò plurimis, sed minutissimam spineolam.* Antiquus codex legit, *Viliosissimam verò pluribus, vel minutissimam spinosam.* Utra lectio præstet, haud facile dixerim, nisi quod, *vel minutissimam spinosam,* corruptum extra omnem controversiam existimem. Utrum, *viliosissimam,* an *utilissimam* legi debeat, hæreo. Antiqui tamen codicis lectionem præferrem, quod primo loco de optimis, hinc de mediis, tum de vilioribus, tum de viliosissimis agat Plinius. Pro *spineolam,* vel *spinosam,* nonnulli *scyoniam* legunt. Hermolaus, *spermoniam:* quasi *σπερμόδιον*, id est, *passim nascentem;* aut etiam ab exiguitate dictam, cuiusmodi rerum semina sunt. Idem Hermolaus notat codices reperiri, in quibus pro, *pluribus,* vel *plurimis,* *pallidus* scriptum est. x. Rosa moschata simplici flore, quam à Serapione nesrim vel nesriam vocari tradunt. Nonnulli coroneolam Plinii existimant. *Atque inter has media,* inquit, *arummalis, quam coroneolam vocant.* Omnes sine odore, præter coroneolam, & in rubonatum: tot modis adulterantur. Rosa Moschata minor datur & major, alba est, nonnunquam ex albo ad puniceum nonnihil vergens. Rosa Moschata cum silvestris, tum domesticæ rubræ & albæ & viridis, lib. de cultura meminit Bellonius. XI. Rosa Moschata multiplex. XII. Rosa Moschata sæpe viris, flore albo. XIII. Rosa sine spinis, flore minore, colore fecem vini fere refert. XIV. Rosa Subviridis. De hac supra quædam dixi. In historia Lugdunensi rosas cæruleas reperiri, habetur. XV. Rosa folio subrotundo & crispo observavit Doctiff. Bauhinus. Et hæc de domesticæ generibus: silvestris quoque plures dantur differentie. 1. Rosa Silvestris vulgaris flore odorato incarnato. An hæc cynosbatos. lib. tertio docuimus: flores ex purpura deluti albicant huic & tertiæ, spongiosa adnascitur, quam Plinius in cinosbato, pilulam castaneæ similem, in cynorrhodo spongiolam vocat. 2. Rosa silvestris, flore majore & rubente, colore & majoribus à priore differt. 3. Rosa Silvestris, flore pleno. 4. Rosa silvestris, foliis odoratis, *elegenteria* vulgo dicta. Hanc alii cynosbaton vel cynorrhodon volunt, de quo lib 3. Flos ex purpurea satis candidat. 5. Rosa sylvest. odoratissima rubro flore. 6. Rosa Silvestris odorata, albo flore. Hanc Græculam quidam credunt. 7. Rosa odore cinamoni simplex. Prolychnide Plinii Doctiff. Gesnerus habet: & in Albio monte majorem & minorem nasci tradit; illum feminam, hanc marè faciens. Plinius; *Cepio Tiberii Cæsaris principatu, negavit centi foliam in coronis addi, præterquam extremos, velut ad cardines, nec odore, nec specie probabile, & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis lychnis, non nisi in humidis locis proveniens, nec unquam excedens quinque folia, violæ (almi, vetus codex) magnitudine, odore nullo.* Si odore, ut Plinius ait, nullo; rosa jam memorata nequit lychnus esse; quippe odorat. Quare alii inodoratam & pusillam rosam rubram indicari volunt, vere & autumnoprodeuntem, quam Galli *damas rouge* vocant. Malunt alii lychnidem Dioscoridis coronariam herbam flore violæ purpurascente, à Plinio intemptivè recenseri inter rosarum genera. 8. Rosa odore cinamomi flore pleno. Flos dilute purpurascit, & in medio suave rutilat; nonnulli spineolam Plinii asserunt. 9. Rosa rubra, præcox: flore simplici, exiguo odore, & foliis latioribus à prædicta discernenda. 10. Rosa minor rubello flore, quæ vulgo à mense Maio, Majalis dicitur. 11. Rosa lutea simplex. Meminit Doctiff. Gesnerus rosarum, quæ moschum fragrent, & luteæ sint. Tales nunquam vidimus, nec quas folia odorata observavit Clariff. Bauhinus. 12. Rosa lutea multiplex: hæc duplex, altera florem totum expandit, altera vero semiclauso flore permanet, quam multis annis in horto coluimus. 13. Rosa campestris spinosissima, flore albo odoratissimo, foliis pimpinelli, quam Dunensem, supra Batavicam vocavimus, Hujus fructus maturus niger, cum cæterarum rubeat. 14. Rosa silvestris punula rubens: fructus maximus est, & pyri modo turbinatus. 15. Rosa silv. pomifera major. Hæc sequente altior, ramosior, paucissimis aculeis, foliis majoribus, pallidè ventilis, locis humidis apud Basileenses, ut tradit Bauhinus provenit. 16. Rosa pomifera minor. Hanc Lobelius spinis carentem, ac Tabernæmontanus spinosam pingit, utramque; coluit celeberrimus Bauhinus. XVII. Rosa arvensis candida. XVIII. Rosa campestris repens alba. XIX. Rosa cæpestris spinis carens biflora. flore est languido rubro, vere & autumnopodiens; quæ duplex, alia odoris expers,

pers, alia foliis exiguis suavissimi odoris, in monte Pilati Lugdunensium. Et hederosæ generibus, de Hierochantica dicta, capite de amomo agam. Aliud genus in horto habemus; Memphiticâ voco, quod inde allatam quidam asserunt. Foliis est eglentiræ non dissimilibus, floræ albo pleno liliif posicu, figura provinciali non dissimili, mense Septembri Octobrique, nisi ætas calidior sit, (nam Augusto florentem vidi florere. Februario) folia cadunt, quæ vere primo renascuntur. Adversus hyemis injurias non nihil muniri debet.

Τὸ δὲ Ἴον, &c.] Latini violam vocant. Violam Isidorus dictam vult, propter odoris vim. Alii violam, quasi vitulam, detrita litera, vocari scribunt; quod Ion Nympha in vaccam mutata credatur. Fabulam hanc habes apud Castianum Bassum libr. 11. cap. 23. ubi ait. Ἴον τὸ ἀπὸ ὄκου τῆς ἰούσ, ἐξ ἧς ὀνομάσθηται, γένηται. ἢ γὰρ ἀπὸ τοῦ Ζεὺς τῆς ἰούσ. ἢ ἵον δὲ ἰσθησίου, & συλλαβῶν ἰσθησίου τὴν Ἡρα, καὶ τὸν ἑλεγχον, μεταβολῶν ἰσθησίου τῆς φύσεως. Ἄλλοις γὰρ ὁ Ζεὺς, καὶ τὸ γένος ὑποκλήσκει ἕρτων, εἰς βοῶν μεταβολῶν τὴν ἀνθρωπίνην. Τιμώσεται δὲ ἡ γῆ τὴν ἰσθησίου τοῦ Διὸς ἀνδρὸς ἀνῆκε τὸν βοῶν νέμεσος. & γένος δὲ αὐτῆν, ἐξ αὐτῆς ὀνομάσθηται, & ἄλλοι τῆς κόρης τῆς τυχῆς τοῖς χρομασίν. Ἐρυθροκίττω γὰρ ἡ οὐρανὸς παρῆται, πορφύρεται δὲ ὡς ὕπερ βοῶν. καὶ λευκαίνεται. ἄλλοι τῆν εἰς ἄστυ τῆς κόρης μεταβολῆν, ὅτι τὸ βλάστημα φαίνεται, γένηται ἡ γῆ. Viola flos natus ex eâ unde nomen habet; apud Græcos enim Ion appellatur. Etenim Iupiter Io puellam amavit, & ex amore coivit, & ut Iunonem res lateret, unde cognosci potuit, nature transmutationem fecit. Deprehensus enim Iupiter, & factum celare cupiens, hominem in buculam transformavit. Terra verò in honorem dilectæ Iovis florem protulit, qui juvencule pabulum esset, & sanè flos propter ipsam factus, ex ipsa nomen tulit. Fortunam porro puella flos ipse coloribus suis ostendit. Rubescit enim, veluti Virgo, purpurascit autem, veluti bucula & albescit; in significationem, quod puella in astra est transmutata, & quæcumq; gemen ostendit, ea in muliere fuerunt. Hæc de viola vulgari intelligi nequeant, quod hæc tribus coloribus non sit prædita, sed de viola tricolore, quam trinitatem à triplici vocant colore, pensam alii; Theophrasti φλόγῳ credita. Huic violæ folia exigua sunt, ac

exiguum aut nullum habeant. In summis duobus flosculi foliolis, & subinde in inferioris, & quandoque etiam in mediorum parte extrema purpureus relucet violæ nigrae; mediis ut plurimum, ac nonnunquam inferiori, candidus aut cœruleus insidet: luteus non raro inferiori foliolū, vel magnam ejus partem, semper autem flosculi mediū, intercurfantibus unâ nigris aliquot radiolis occupat. Semen exiguis in rotunditate oblongis vasculis, ochri magnitudine continetur; quæ deciditibus succedunt floribus, & ultrò, semine jam maturo, dehiscunt. Radicibus nititur fibrosis. In arvis pluribus locis exit: nascitur & in hortis, & crebrò quidem sua sponte, silvestri speciosior & elegantior: Vere unâ cum viola nigra, aut paulo post emicat; ætate dein tota, & maxima autumnii parte, ac subinde etiam hyeme, floret. Huc referenda videtur illa violæ species, quæ haud humi jacet; sed duriusculus suis cauliculis erigitur, & recta consistit; quos subinde promit cubitales. Folia ei latiuscula, acuminata, serrata: flosculi violis paulo minores, alioqui similes, ut plurimum trium colorum; superante tamen candido cœruleo, mediū floris occupante. Superiora floris purpurascunt, inferiora ad luteum accedunt: flosculis succedunt siliquæ oblongæ, in tres partes spòte dehilcentes, semine maturo, quod candidum & minutum, fibrosæ radix, uti violæ. In Baldo, Italio monte repertâ hanc, Mathiolum refert. Lobelius in Norbônensis Gallia ac Angliæ montium jugis. Nascitur verò & in Sudetis Bohemiæ montibus, in silvis etiâ & in aliis Pannoniæ, sive Austriæ locis. Nec hac Batavia destituitur; non semel locis nostris arenosis hanc invenit. Viola assurgens, aut surrecta, & quidem tricolor non improprie appellari potest. Rectius certè, quâ arborescens; ut pote ne fruticis altitudinem, aut similitudinem assecuta. Prioris violæ flos colore & magnitudine variat. Est flore purpureo & cœruleo: albo & luteo, cum pallido cœruleo, purpureus & luteus etiam permiscetur; quandoque literis quibusdam notatur, raro flore penitus albo. Datur quæ duplo majore flore, est colore unius purpuræ, & instar Holoferici nitente, vel pallido: Huc referri debet Viola bicolor arvensis, quam hæctenus trium colorum observare, nobis nec Clariss. Bauhino licuit: sed candido & luteo, cœruleo & luteo, cœruleo & candido, aliquando tamen vel totus luteus (nunquam vidimus) vel totus albus occurrit. Nicander l. 2. Georgicâ apud Athenæum lib. 15. Ion violam dictam vult, non quod Ion Nympha in vaccâ mutata, sed quod Nymphæ Ionix florem hunc primum Iovi munera dedere. Versus sunt corruptissimi; sic vulgo leguntur ac vertuntur.

Viola tricolor, flos Trinitatis.

initio quidem rotundiuscula, deinde oblongiora, per ambitum modicè ferrata: caules infirmi, tenues, angulosi, geniculati, palmi longitudine: flores longiusculis pediculis insident, purpureæ viola forma similes, & magnitudine, ut plurimum pares, triplici colore splendentes, purpureo videlicet, luteo, candidoque, vel cœruleo; quorum elegantia ac varietate maximè placent; cum odorem

Ἄλλὰ τὰ ἰὼν σπείροισ πῆ ἀραῖα φυπύοις
 Ἄνη, Ἰάου νηστεγνὴ γεμενίασι δίασα,
 Ὄζρένπ χεῦσω πὲ Φυλῶ εἰ σ' αἰ πατρὸς εἶδε.
 Σεῦ αὐτ' Ἰωνιάδες νύμφαι εἰσὶ φῶ ἀγνόν Ἰωνί
 Πισαίοις πηξέουσαι ἐν κλήροισιν ὄρεξας.
 Ἦνυσσε γὰρ χλοῦν, λῦ δὲ μεπασυρμῆ σκυ-
 λακείων,
 Ἄλφείῳ καὶ λυθρον ἰῶν ἐπὶ λῦνατο γήων,
 Ἐσπερῆ νυμφαῖσιν Ἰαονίδεσσι νυχεύσων.

At tu formosa consere & pange
 Floris violarum duplicia colore genera:
 Pallidum et rnum, alpeu simile auro.
 Ionides Nymphæ puram ac venidentem coronam Iovi,
 Texere cum cuperent, in Pisai hortis,
 Eos terra flores peperit: tum verò Ion cum canibus
 venatus,
 Suorum membrorum sordes abluebat in Alpheo,
 Ad vesperam cum Iasonibus Nymphis dormiturus.

Ad hos versus Clariss. Causabonus. Olio primis versibus de violis agit: Græci enim florem ἰον appellat. Nicander iâda licentia pœtica: & appellationis hujus originem, ex antiqua fabula adfert istam. Ioniadas, sive Iadas Nymphas Iovi primò coronam ex isto flore dedisse, cum ipsis dormituro, post occisum aprum, qui agrum Pisanum, qua fluit Alpheus, infestabat vovus. Scribe sic primos duos versus.

Ἄλλὰ τὰ ἰὼν σπείροί τε καὶ ἀραῖα φυπύοις
 Ἄνη Ἰαονίητε γῆν γε μὲν ἰάσι δίασά.

Pœtica violarum periphraſis est, ἀνη ἰαονίη, id est, ἰα: Allusio est ad nomen ejus floris obscurior. Nam alioquin ἀνη ἰαονίη omnes flores dicuntur, ex Ionide afferrī soliti: sicut ἰον δίασάδων, & apud Varronē, vinum Lesbo. Ita autem re-

Qui Pan Musæ canorum compegit violis compta
Hulcus delectamentum amoris ignei.

Chloe apud Longum libr. 3. plectit corollam è violis, eamque, nempe virginalè munus, Daphnidi imponit. Ut virginitas est integritas impolluti corporis; ita hic flos coronamenti integer inferitur. Ut virginitas compressu amittitur, ita flos hic contusus exolefcit. Cur flores contusi deterius oleant, quærit Aristoteles in problem. lect. 13. quæst. tertia, ubi ait. *ἄλλ' ἢ τὸ ἐλεῖν αὐτὴν, ἀποδύσει; ἢ διὰ τὴν συμμειζνύται τῇ ὀσμῇ τὸ καὶ τὸ εἰ τῆ ἀνήθι.* Cur flores contusi deterius oleant? an quod pars terrena, quæ flori inhæret, odori permiscens sese, vim hebetat odorandi. Musas porro eadem de causa viola coronarunt veteres, qua virgines, quamquam non omnes virgines fuerint. Apollonius enim Rhodius scribit, Terpsychorem concubuisse cum Achælo, & ex eo concubitu conceptas Syrenas. Apud Theocrytum, ut ad pulchritudinem violæ revertamur, votum extat in Thyri, ut rubi & Ipinæ ferant violas.

Νῦν ἰα μὲν φορέοιτε βόατι, φορέοιτε δ' ἀκανθαί.

Optat Poëta, ut è rebus asperrimis, ingratisissimis, deformibus, gratissimæ, suavissimæ, pulcherrimæ nascantur. Tanta in æstimatione fuit violæ pulchritudo, ut jam marcida, sive arefcens viola, adhuc pulchra habita fuerit. Oculorum pulchritudinem Achilles Tat. lib. 3. affimilat huic violaceo marcori. *ἔτι τὰν ὀφθαλμῶν ἀνήθις ἐστὶν ἀμέλειαν, ἀπ' τοῖς ἴσιν ἀπὸ κρομμυνομοίνοις ἴσιν.* Neque oculorum flos est sine cura: sed similis est violis, quæ paulo ante aruerunt. Huic marcori, sive pallori paulo post nomen pulchri indit timoris. Tertia causa cur in coronis recepta viola, est odoris suavitas, ut patet ex his Oppiani versibus, qui sunt de puella legente hunc florem, eoque se coronante.

Ὡς δ' ὅτε παρθενικὴ γλαζόνει ἐν εἰάρῳ ἀρῆ
Ἀβλαύτοις ποδῶσιν ἀν' οὐρεα πάντ' ἀλάληται
Ἀνθεα διζομένη. τὸ δὲ οἱ μάλα τηλόθ' ἐούση
Νηδυμίον περὶ παροίθην ἰὸν μῆνυσεν αὐτῆ.
Τῆ δὲ μᾶλ' ἰάνθη, μείδησε δὲ θυμὸς ἑλαφρὸς.
Αἰλά τ' αἰδ' ἀκροστ' ἀναψάμενη δὲ κάρηνον
Εἴσιν ἐς ἀργαύλων δόμον αἰείδουσα τοκῶν.

Ut autem cum puella, lætei in veris tempore,
Nudis pedibus per montes omnes oberrat
Flores quaerens. Huic autem valde procul remotæ
Suavem antierius violam indicant halitus,
Eique valde letatur, ridetque animus levis;
Erratque inexplebilis ac revinciens caput
Vadit in agrestium ædes cantillans parentum.

Et hæ causæ, cur in coronis sit expetita. Unum restat, quod Theophrastus violæ nigrae folia carnosia ait, eoque differre ab alba; cum violæ albæ folia carnosiora, ac Dioscorides violæ folia hæderaceis tenuiora tradat. *Vt hæc, inquit magnus Scaliger, emollias, sic excuses: attribuas utrique densitatem; majorem alba, sed lignosiorum; minorem nigrae, sed carni propiore.* Hæc ingeniosa fatis, non tamen ex rei veritate. *Λοκρῶν* Theophrasti herba, Dioscoridis verò frutex, ut capite sequente ostendam. Bulbosi leucoi folium, nigrae violæ carnosius. Mendi tamen nulla suspicio. *Σαρκώφυλλον* scriptum fuisse, ex Plinio demonstratur: nisi in magna Græcia res sese aliter habeat. Theophrastum excusare nequeo; vel (quod non probò) dicendum, utriusque codicem corruptum, vel saltem Theophrasti depravatum. De Pliniano non sum sollicitus, quod malè & præter Græcorum mentem plura reddiderit. Ergo scripsit Theophrastus, *καὶ ἢ τὸν σαρκώφυλλον*, quod in *ἢ τὸν σαρκώφυλλον* mutarem. Minus quam hædera, carnosia esse violæ nigrae folia, docet autopsia. Viola nigra mox à radice promit folia multa, lata, venosa, mediocriter carnosia, per ambitum beviter cernata, hæderæ foliis rotundiora, tenuiora, nigrioraque, præsertim parte superiore: inter quod medii tenues exeunt styli, & in singulis flores singuli, pulchri, odorati, colore in cæruleo subnigro purpurei; nonnunquam, sed rarò, candidi, ex quinque parvis foliolis compositi, quorum infimum majus, ac deinde pensiles cauliculi, qui per maturitatem in tres partes dehiscunt. Semè parvum, & in rotunditate oblongum est, radicibus tenuibus, ac fibrosis firmatur. Viret hyeme pariter ac æstate, frigoris patientissima, locis opacis juxta domos, muros, agrorum, hortorumque margines; pingui solo plurima frequensque emicat. Flores ut plurimum Martio, ubi serius, Aprili prodeunt

Viola nigra Martia.

mensis. Est hujus generis quædam florum foliola multiplicans, cum purpurea, tum candida. Hortensis utraq; est, & genus quoddam silvestre foliis minoribus, floribus pallidioribus minus, aut non odoratis. Nascitur in locis quidem opacis, ac secus vias & margines agrorum, verum arido sterilique solo. Viola nigra hæc reperiuntur genera; I. Viola Martia purpurea, flore simplici odore. Flos communiter coloris in cæruleo subnigro purpurei: qui cultura grandior fit, quandoque foliis latioribus calthæ æmulis. II. Viola Martia inodora sylvestris. Flos cæruleus, aliquando pallidus. Duplex est, altera major, foliis majoribus & rotundioribus: altera minor, foliis mucronatis, oblongis, ac strictioribus: Et Gesnerus in monte fracto meminit montanæ, quæ solum foliis minoribus & solidioribus à vulgari differt. Est & viola Martia flore rubro purpurascens. III. Viola Martia alba. Hæc aliquando nullo, aut languido odore: & hæc foliis est gracilioribus. IIII. Viola Martia multiplici, albo: ut viola variegata dici possit. Est & biflora. Viola quædam species, ut Costæus & Camerarius scribunt, Byzantiæ colitur, Martiæ similis, sed flore infinitis foliolis constructo, & rosam Damascenam æquante, non solum magnitudine, sed & odore nostrates superante. V. Viola alpina, folio in plures partes dissecto. Viola alpina purpurea, exiguis foliis. VII. Viola alpina rotundifolia, lutea.

Ta δὲ κελίνα, &c. Liliū rosæ nobilitate proximum, ejusque flos non ultimum in corollis locum habet. Dioscorides lib. 3. c. 116. *Κελίνα βασιλική, πάντων τὸ ἀριστερὸν ἴσιν: Liliū regii flos coronarius est.* Plinius elegantè doctoque artificio depinxit liliū lib. 21. cap. 5. *Liliū rosæ nobilitate proximum est, & quædam cognitione unguenti oleique quod lizimon appellatur, & impositum etiam maxime rosas decet* (id quod cecinit Virgilius l. 12. Æneid.

— Vel mista rubent uti lilia multa
Rosa alba: tales virgo dabat ore colores)

Medio proventu earum incipiens, nec ulli florum excellentias major, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capiti oneri. Candor ei eximius, foliis foris striatis, & ab angustis in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis, per ambitum labris, tenuique filo & semine, (scribe, stamine) stantibus in medio crocis, ita odor colorque duplex, & alius calicis, alius staminis, differentia angusta, &c. Sed video aliter hunc locum Clariss. Salmasium legere, puta. Candor ei eximius, foris striati, & ab angustis in latitudinem sese laxantis, effigie

effigie calathi, resupinis per ambitum labris. Eleganter describit florem lili Plinius, quem vult esse instar calathi. Nobis itaque vulgata placet lectio, quod folia, ex quibus lili flos constat, calathi quandam figuram repraesentant, nec aliud in lilio reperire possumus, quod instar calathi sese laxet. Stamina enim quae intus continentur, nihil minus quam calathum, vel calicem, repraesentant, nec aliud praeter folia candida, quae florem efficiunt, quod calicem aut calathum in lilio referat, invenire licet. Nec ulli, inquit Plinius, florum excelsitas major. Hac de causa Virgilius 10. ecloga, grandia dixit lilia.

Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

Non dixit grandia, quod florum lilium maximum esset. Nam flos solis Peruvianus multo grandior, & quadruplo major; ut proinde florum gigas a quibusdam vocetur. Magnitudine quoque lilio non cedit iris; amplitudine praenonia superat, praesertim, quae flore pleno. Grande, uti breve Horatius libr. 1. Carm. Oda. 36.

Neu desint epulis rosae

Neu vivax apium, neu breve lilium.

Breve lilium vocat, non ob exilitatem, vel humilitatem plantae, sed quod est vitae brevis, Valer. Flaccus libr. sexto Argon.

Lilia per vernos lucent velut alba colores, Praecipue quae vita brevis, totusque parumper Floret bonos.

Divus Basilus in explicatione Psalmi 4. nullum florem melius exprimere fragilem humanae vitae conditionem refert. Id quod etiam Theocrit. Eidyll. 23. innuit.

Λευκὸν τὸ κέριον ἐστὶ, μαρμαίεται ἀνίκα πίπτη

Candidum est lilium, tabescit verò cum decidit.

Grande Poëta dixit, ob summam, quam habet, excelsitatem & majestatem. Huic summa conjuncta pulchritudo: adeo ut Servator noster, ac Dominus Iesus Mathæi 6. & Luce 12. dixerit. Καταμαίηται τὸ κέριον ἢ ἀργυροῦ, πῶς αὐξάνει. λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ ἐξείκελετο ὡς ἓν τούτων. Tam insignem, tam admirandam facit Dominus lili pulchritudinem, ut ne quidem regum sapientissimus Solomon, cum omni suo splendore, gloria, & ornatu, cum illo comparari mereatur. Nec primo intuitu hoc magnificentum & suspiciendum natura artificium incurrit oculos: sed si quis novo κριτόπτερον speculi genere, quod res minutas ante oculos proximè positas aggrandescere facit, utatur, & per id contemplerur stamina illa exilia, itemque filamenta; & fissuras lili, fatebitur nulla humana lingua, illam artem, illum splendorem, illum miraculum, hunc candorem, istam elegantiam efferrì, & satis praedicari posse. Candor lili tam eximius, ut cum qualibet re, etiam candidissima, certare possit. Lactei candoris est, hoc est, alboris incontaminati, usq; eo, ut si quidpiam notabili candore visendum dicimus, id, quicquid est, cum lilio comparemus; aut lilium albedine anteire hyperbolicè affirmemus. Ut apud Propertium libr. 3. commendantem pulchritudinem Cynthiae suae,

Lilia non domina sint magis alba mea.

Martialis recensens ea quae judicantur candidissima, lili meminit.

Toto candidior puella cygno.

Mart. libr. 1.

Argento, nive, lilio, ligustro.

Francigenis sceptris auspiciatissimum symbolum quod incontaminato fulgeat candore. Narrat Strabo, Babylonios gestare sigillum, & insigne sceptrum, in cujus superiore parte est malum, aut rosa, aut lilium. Strabo libr. 16. Φορῶσι δὲ καὶ σφοδρῶδες, καὶ σπῆπτρον, οὐ λίγν, ἀλλ' ἐπίσημον, ἔχον ἱππῶν (script. εἰς τὴν ἀνω) μῆλον, ἢ ῥόδον, ἢ κέριον, ἢ τὴν τοιοῦτον. Gestant etiam sigillum, & sceptrum, non rude, sed insigne: in superiore parte malo, vel rosa, vel lilio, vel aliquo ejusmodi re ornatum. Prudentius describens scriptum sapientiae, illud ornat liliis, quibus mixtae sunt rosae.

In manibus Dominae sceptrum non arte politum, Sed lignum vivum est, viridi quod stirpe recisum, Quamvis nullus alat terreni caespitis humor; Fronde tamen viret incolumi; tum sanguine tinctis Intertexta rosae candentia lilia miscet.

Cum lilio comparari solet virginitas. I. Ratione decoris: Ut flos est miri splendoris & pulchritudinis, ob albedinem, nitoremque; sic virginitas speciosa est, puritate carnis, & candore animi. II. Ratione odoris: uti flos lili, quando integer & intactus est, redolet suaviter: contusus verò, vel fricatus foetet quàm maximè; ita hominum caro dum intacta & integra per virginitatem permanet, redolet suaviter in facie Dei & hominum; sed dum per luxuriam confricatur, tam spirituale, quam corporalem odorem amittit. III. Ratione fulgoris: In lilio aurea quaedam grana fulgent, quae septem hastulis sustentantur, juxta septem candidissima folia: ita septem virtutibus (quae septem foliis respondent) pia virgines ornatae sunt: justitia, temperantia, fortitudine, prudentia, fide, spe, charitate: juxtaq; cum ipsis potissimum septem grana aurea; id est, sancti Spiritus dona, seu sacrum septenarium, sapientiam, scientiam, intelligentiam, consolationem, pietatem, timorem, constantiam. Uti rosa rubedinem ex Veneris sanguine accepit; sic candorem ex lacte Iunonis lilium. Calsianus Bassus libr. 11. cap. 20. Ζεὺς τὸν Ἡρακλῆα ἐκ τῆς Ἀλκμήνης γαμητικῶς θνητὸν ὄντα, ἀθανάσιος μίχθον ἠοουλήθη ἐργασασθῆ, καὶ τοῦτον τὸν μετὰ τῆς Ἡρας κραιμμένης, ἐπὶ νεῖο ὄντα ἀποσέθηκεν ἰμωπλοδὴν δὲ τὸ βρέφους. Ἐγαλακτο, ἀπίθησε ἰδὸν τὸ σῶμα τῆς θήλης, ἔρρι δὲ οὐ μὴς τὸ γάλα ἀφῆτοιας, καὶ πικρὸς διασάντη; ἐν οὐρανῷ τὴν διαχυομένην, τὴν λιγυρῶτον γαλαξίαν ἀπειράσατο. ἐν τῇ γῆ δὲ ἀσπίρῳ, καὶ τῆς βάλουσι δύσσει, ἀνδρὸς τὸ τοῦ κέρνυ ἀνίδου, ἀποσείκησεν τὴν χροὴν τῆς γαλακτοῦ. Quam Iupiter Herculem ex Alcumena genuisset, essetque mortalis ea gratia Hercules, immortalitatis participem facere cupiebat, & propterea ipsum adhuc infantem Iunonis uberibus dormientis admovit. Infans igitur lacte satur, os à papilla amovit; lac tamen nihilominus uberim stuebat, etiam puero amoto, & quicquid ejus in caelo diffusum est, lacteum circum, galaxium Graecis appellatum effecit: quod verò in terram dilapsum est, ejusque glebas traxit, id ipsum florem lili produxit, quod similitudine lactis colorem exprimit.

Ovidius.

Dum puer Alcides divae vagus ubera suxit Iunonis, dulci pressa sapore fuit: Ambrosiumque alto lac distillavit Olympo, In terras, fusum lilia pulchra dedit.

Hunc candorem, hanc pulchritudinem cum vidisset Venus, indignata, quod forma & colore rosam aemularetur, & superaret, mediis ejus foliis probra indidit; deformem illic rudentis asini clavam, id est genitalia crescere faciens. Nicander in Alexipharmacis.

Αἶψοσδ' αὐτῷ

Ἴριδα λειρόεντε κάρη, τὸτ' ἀπίσυγγεν ἀφρῶ Οὐνεκ' ἐρμδαίνεσκε χροῆς ὑπερ, ἐδὲ νυ θελοῖς, Δεινὸν βρωμόεντ' ἐναλδή πασαι κερύνω, Κέρας δὲ ἠέκει νεόθεν ξυρῶ ἐν δὲ νυ γαίλψεις, Ἴλια κερταίων νεοθηλεα, φυλλάδα τ' ἰχνύ.

Simul irida sumas,

Lirineumque caput, Dea quod Cytharae perosa, De forma quoniam secum contendere vellet, Illius in mediis, probro cessura perenni, Impressit foliis pudibunda rudentis aselli.

Eandem fabulam in Georgicis paulo aliter repetit. Versus citantur ab Athenæo libro 15. sed sunt corruptissimi. Sic vulgo leguntur.

Σπερματίνω κάλυκες κεφαλήγονοι ἀντιλέουσιν Ἀργήεις πετάλοισι κρόκω μέσει χροῖοδεΐται, Ἄ κέρνα, λείρεα δ' ἀλλοὶ ἐπιφθέγγονται αἰοιδῶν, Οἱ καὶ ἀμβροσίω, πολέες δὲ γὰ χαρμὴ Ἀφροδίτης, Ἦρσε γὰρ χροῖῃ τὸ δὲ πῦ ἐπὶ μέσων ὄνειδ' Ὀπλον βρωμήτωο διεκτέλλον πεφάτισται.

Scribe,

Σπερματίνην κάλυκες κεφαλή γονοὶ ἀντιλέουσιν, Ἀργυροῖς πετάλοισι κρόκω μέσει χροῖοδεΐται, Ἄ κέρνα, λείρεα δ' ἀλλοὶ ἐπιφθέγγονται αἰοιδῶν, Οἱ καὶ ἀμβροσίω, πολέες δὲ γὰ χαρμὴ Ἀφροδίτης, Ἦρσε γὰρ χροῖῃ τὸ δὲ πῦ ἐπὶ μέσων ὄνειδ' Ὀπλον βρωμήτωο διεκτέλλον πεφάτισται.

In fecundis calicibus seminis plena capita attollunt.
Argenteis floris foliis, colore in medio tinela,
Lilia, quae leiria nuncupant alii Poëtae:
Ambrosiam alii, multi Veneris oblectamentum, turpe
Quoniam diva color is placuit: at floris medio
Armamentum rudentis asini prominet, quod membrum
Dicitur.

Ἀεγυρίοις dixit, quod argentum inter res albiſſimas numeretur. Propertius Nicandrum æmulatus est, & argentea dixit lilia libr. 4.

Sæpe tulit blandis argentea lilia Nymphis,
Romula, ne faciem læderet hasta Tati.

Ὁ πῶλον βρωμίζου. Eam, veluti clavam in medio luteorum apicum asurgentem, utcunque similem asini pudendo innuit.

Dicitur Græcis λείριον & κρίνον. Dioscorides lib. 3. cap. 126. Κρίνον βασιλικόν, τοῦ οὗ τοῦ ἀποφύτου φαρμάκον ἐστὶν, καλούμενον ὑπὲρ οὐρανίου λείριον. ἀφ' οὗ καὶ τὸ χρῆμα καλεῖται λείριον, οἱ πτερυγῶν λείριον, οἱ δὲ σπύγνοι καλοῦσι. Liliū regii flos coronarius est, liritium nonnulli vocant, ex eoque paratur unguentum, quod aliqui lirinum, alii susinum appellant. Sed Homerus τὰ λείρια omnes flores vocavit. Scholiastes Apollonii Rhodii, καλλίου, inquit, τὰ ἀγρία λείρια λέγεται, ubi interpretatur hos pulcherrimos versus.

Ὡς δ' ὅτε λείρια καλά παειρομέουσι μέλισσα
Πέτρης ἐκχύιδρα συμβλήιδος, ἀμφὶ δὲ λαμῶν.
Ἐρσύνει γόνυται, ταῖ δὲ γυλκῶ ἀλλοτ' ἀλλοῦ
Καρπὸν ἀμέργουσι πεποτημένα. ὡς ἄρα ταῖ γα.

Id est,

Ve verò cum lilia pulchra circum fremunt apes effuse sive aggestæ, ad saxum sympleidum, circa verò pratum roscidum lætatur. at hæc hic & illic fructum premunt volantes. Hoc eodem capite Theophrastus narcissum λείριον vocari tradit. Plura itaque de hac voce vide cap. de narcisso. Ab æqualitate & lævitate, quasi λείον ὄνεια pleonasmō & λείριον liliū dicitur. idem κρίνον dicitur. Plures quoque plantæ hoc nomen obrirent. Hyacinthus κρίνον dicitur. Vetus lexicon. ὑπάκινθος τὰ κρίνα τὰ μέλινα. iris etiam κρίνον vocatur. Neophytus, σπύγνοι τὸ κρίνον ἔμενον, καὶ βασιλικόν κρίνον. τὸ πορφύρεον κρίνον, ὃ καὶ ἱεὺς λέγεται. Idem: ἱεὺς ἰδουρικὴ ἢ ῥίζα & πορφύρεον κρίνον. Apud Hesychiū legitur, κινάρροδον κρίνον ὁμοίον ὑπάκινθῳ. Plinius liliū rubentis florem κινάρροδον vocari tradit. Flos etiam colocynthidos κρίνον nomen habet. Suidas, κρίνον τὸ ἀγρὸν ἀπὸ τῆς διακρίσεως. διὸ καὶ τῆς διακρίσεως λέγεται κρίνον ὁμοίον ἔμενον & παχὺ διάσπλον. διὸ καὶ ἡ κροκόκη κρίνον λέγεται, καὶ οὗτος πλωγὸς δὲ κρίνα λέγεται, ἀπὸ δὲ ἡ κροκόκη κροκόκη ἐστὶν ὄνομα. Liliū, flos sic dicitur, quod facile dissolvatur, propter dissolutionem is dicitur facile marcescens, & celeriter cadens. Hanc ob causam & colocynthidis liliū dicitur, ipsosque mendicos lilia vocant: colocynthidis medicum est nomen. Ego, salva Suidæ auctoritate, liliū κρίνον dictum puto, non quod citò dissolvatur, sed ὡς τὸ κρίνον, à pulchritudine & majestate, quod cæteris cum floribus certet, iudiciumque petat ac ferat. Latini liliū dicunt. Lilia, inquit Isidorus lib. 17. cap. 19. quasi lilia, quorum & si candor est in foliis, auri tamen species intus effulget. Alia Varronis sententia lib. 4. de lingua Latina. Item Latina, liliū, ἀπὸ λείριου &c. Liliū à leiria, unā literā mutatā, & ut balbientes solent pueri, pro r. l. pronunciando. Phœnices σπύγνοι vocant. Σπύγνοι ἢ πόλις ἀπὸ πεφυκότων κρίνων. Susa urbs à circumjacentibus liliis. Καὶ σπύγνοι τὸ κρίνον ἀπὸ Φρυγῶν lege. Et liliū Susum à Phrygiis vocatur. Vide Stephanum de urbibus. Unguentum, quod ex lilio paratur, σπύγνοι vocari, tradit Dioscorides. Susa urbs vicina Babylonis, quondam, si bene memini, sub potestate Assyriorum. Apud Babylonios magno in honore fuisse lilia, supra intelleximus. Athenæus lib. 15. scribit, liliū à quibusdam Ἴων à Corinthiis ἀμβροσίαν vocari, Φιλίνθου δὲ τὸ κρίνον ὑπὲρ ὧν λέγεται, ὑπὲρ δὲ τῶν καλοῦσιν. Κορινθιοὶ δὲ αὐτὸ καὶ ἀμβροσίαν καλοῦσι ὡς φησι Νικανδρὸς ἐν γλωττίαις, Philinus tradit, liliū nunc leirium vocari, nunc ion violam, à Corinthiis ambrosiā nominari scribit Nicander in linguis. Nicandri versus citat eodem libro, pag. sequenti.

Ἀ κρίνα, λείρια δὲ ἄλλοι Ἰπιφθγγονται αἰοιδῶν,
Οἱ δὲ ἀμβροσίω, πολέες δὲ γε χάρμι' Αφροδίτης.
Lilia quæ leiria nuncupant alii Poëtae,
Ambrosiam alii, multi Veneris oblectamentum.

Ambrosiæ nomen, teste Dioscoride, obtinent Botrys & Arthemisia. Datur & alia planta, quæ καὶ ἱερόλιον ambrosia vocatur, de quâ alibi. Ambrosiam Poëtae fabulantur deorum cibum. An Libero nomen hoc datum quod Deos Deasve oblectet, oculorumque non insuave ac nunquam non venustum pabulum sit? Liliū planta notissima, eaque de causa nullas ejus notas tradidit Dioscorides. Mentionem liliū diversis in locis fecit Theophrastus, lib. 1. hist. cap. 2 r. libr. 2. cap. 2. libr. 9. cap. 16. quæ omnia locis citatis à nobis examinata sunt. Differunt ergo, ex Theophrasti sententia, colore & multitudine. Colore; quod alia sint purpurea, sed rara: alia alba, sed vulgatio- ra. Multitudine; quod quædam pluribus, nonnulla unico assurgant caule. Differunt præterea, quod in singulis caulibus plures exeunt flores, vel unicum tantum singuli caules promant florem. Utriusque; liliū meminit Plinius, ac de rubro hæc tradit, Est & rubens liliū, quod Græci κρίνον vocant, alii florem ejus cynorrhodon. Rubens liliū κρίνον vocari tradit; quasi album nomen illud non audiret. Quare doctissimi Botanici codicem corruptū existimant; ac legendum censent, ἱερόλιον κρίνον; vel, quod magis placet, composita voce, ἱερόλιον κρίνον. Vetus tamen codex ἄγριον habet; quasi voluisset Plinius rubrum liliū sylvestre esse, vel in sylvestribus tantum reperiri; cum tamen & domesticum & sylvestre liliū detur purpureum; utrumque tamen sylvestre purpureum, nisi alterum magis minio esse dixeris colore. Minius quoque color ruber. Vocem cynorrhodon quidam servant nonnulli, corrigunt. Prior opinio Hesychiū stabilitur auctoritate; Κινάρροδον κρίνον ὁμοίον ὑπάκινθῳ. Aliis tamen vulgata Plinii lectio suspecta; quod paulo ante liliū κρίνον vocari dixerit, cynorrhodique appellatio nihil cum lilio commune habeat. Scribunt cynorrhodon, quod liliū rosam & florem sonat. Vox hæc aptè fatis & commodè rubentis corci splendorem exprimit. Liliū quippe cum rosa exprimit, non alba, sed rubente & purpura fulgente. Posterior lectio admodum placeret, ni prior & vulgata Hesychiū auctoritate esset minuta. Laudatissimū, ait Plinius, hoc liliū genus in Antiochia, & Laodicea Syria, mox in Phaselide. Sequitur; quartum locum obtinet in Italia nascens. Quæ illa quatuor genera? 1. Liliū album. 2. convolvulus, 3. Liliū rubens. 4. Liliū Italicum. Ineptè Plinius convolvulus; qui iasone Theophrasti, inter liliū recenset genera. Florem habet lilio similem, cætera plane dissimilia. Sed nec Italicum liliū a rubente vel albo diversum. Theophrastus liliū pro cæli foliq; ratione unum caulem floremque, vel plures ferre scripsit. Hinc Plinius imaginatus est liliū Italicum à Græco diversum. Sed nec diversitas illa, quæ est à multitudine caulis florisque, sit ob cæli solique diversitatem. Eodem quippe in horto liliū μονόκαυλον & μονοκωθεν, πολυκωθεν & μονοκωθεν observatur. Diversitas hæc fit ab ætate bulbique magnitudine. Veteres quippe bulbi magnique caules & flores plures proferunt; parvi & juniores unico assurgunt caule, pro ætatis ratione plures, paucioresque proferens flores. Ergo aëri terræque; soli hæc attribuenda non sunt; Quod ait, rarè liliū binos ferre caules, id verum est. Tres tamen ex uno bulbo prodiisse, observavi. Sed hoc rarissimum. Cæterū, quod de caulium multitudine Theophrastus in genere de lilio scribit, id Plinius privatim purpureo attribuit, videturque à rubro diversum facere genus. Sunt, inquit, & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice, majorisque bulbi, sed unius, narcissum vocant. Theophrastus narcissum λείριον vocari tradit. λείριον etiam liliū dicitur. Hinc Plinius, quod Græcus auctor de lilio, narcisso adscribit; quod valde ineptum est. Prius peccatum excusari potest, si dicamus, Plinium scripsisse; sunt & præterea lilia. Sed puto Plinii verba malè distincta esse. Scribo ac distinguo. Sunt & præterea lilia aliquando gemino caule, carnosiore radice; majorisque bulbi, sed unius, narcissum vocant. Hoc sensu si Plinii legantur verba, ab omni errore lapsique immunis erit. Sed lectionem hanc nulla auctoritate confirmare possum. Legbam aliquando; Sunt præterea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice, majorisque bulbi, sed unius, narcissum vocant hujus (λεiria) alterum genus flore candido. Sed nullum est liliū genus, quod pluribus non constat bulbis. Bulbos enim Plinius vocat particulas, in quibus radix dividitur. Nihilque, inquit, hoc eodem capite, fecundus est, unā radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Narcissus uno alteroque tantum constat bulbo. Fortè scripsit Plinius; Sunt præterea λείρια aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice. Majoris bulbi, (λεiria) sed unius narcissum vocant; alterum hujus (λεiria) genus flore candido, calice, &c. Liliū album arte rubrum reddi tradunt

di tradunt Plinius & Cassianus Bassus. Plinius, *Inventa est* & in his ratio inferendi monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur namque mense Julio scapi arefcentes, liliaque suspenduntur in fumo. Deinde nudantibus se nodulis, in face nigri vini, vel Greci mense Martio macerantur, ut colorem percipiant, atq; ita in scrobiculis feruntur, heminis faecis circumfusis: sic fiunt purpurea lilia, mirumque ita tingi aliquid, ut nascatur insectum. Et hæc contaminata & corrupta. Scribe ex veteri codice & Cassiano Basso. *Inventa est* & in his ratio inferendi monstrificis hominum ingeniis: colliguntur namque mense Julio scapi arefcentis (vel, quod magis placet, florentis) lilia, qui suspenduntur in fumo. Deinde nudantibus se nodulis, in face. Nodulos vocat, radículas bulbis similes, quas ut Cassianus scribit, caules in fumo suspensi, emittunt. Cassianus Bassus lib. II. cap. 21. Εἰς θήλειος κρίνα πορφύρεά ποιῆσαι, ὅταν ἀνθήσῃ, λαβαὶ ἀπ' αὐτῶν τοὺς κνυλοὺς, συνδῆσαν αἰμάδιον. (M. S. αἰμάδιον ἢ δαδύον, ἢ κρίμασον ὑπὲρ κρητῶν, ἀνιᾶσι γὰρ ἐκ τῶν κρητῶν) (scribe ex M. S. κρητῶν) ῥίζια μικρὰ, ὡς βοῦβία, ὅταν οὖν κενῶς ἢ τοῦ φυτόθεν, ἡμερεῖον εἰς πύργον οἴνου μέλιον, ἢ ἄλλο, ὡς αἰ, διελόντι σι φανῇ πορφύρα καὶ βεβαμμένα καλῶς. εἰδ' οὕτως φυτόθεν, ἢ ἑσπερακίον ἐκαστῆ τῆς πύργου τὸ ἀριστερὸν, καὶ οὕτως (M. S. οὕτως) τὰ ἐξ αὐτῶν γινόμενα ἀνθήσει πορφύρα. Si lilia purpurea facere velis, dum florent, cauliculos ipsorum acceptos decem, aut duodecim simul colligato, & super fumum suspendito. Remittunt enim ex caulibus radículas parvas similitudine bulborum. Vbi igitur plantandi tempus adfuerit, cauliculos ipsos in facem vini nigri immisos macerato, donec purpurea aut probè tineta appaeruerint tibi ipsa distrabenti. Deinde, hoc modo plantata, singulis face sufficiente affusa, atque sic lilia inde producta purpurea florebut. Eodem capite idem docet, quo modo ex albo rubrum reddatur liliū. Φλωρεντίνου ἰερῶν τὸ κρίνον γίνεσθαι λεγέει ἰανπὶς ἐν τῷ ἀντὶν λαπτὸν χρῆσι κιννάβαρι, φυλακτόματι, μὴ τὸς βολβοὺς ἀφαιρῶσθαι, ἢ ἢ ἢ ἀλλὰ χρωμαίει περιχρῆσει τίς αὐτὰ εἰς θήλει, ἢ ἔστιν ἐκαστῶ κρητῶν κρίνα γίνεσθαι. Hæc corrupta satis & depravata: Scribe. Φλωρεντίνου ἰερῶν τὸ κρίνον γίνεσθαι λεγέει ἰανπὶς ἐν τῷ ἀντὶν λαπτὸν χρῆσι κιννάβαρι, φυλακτόματι, μὴ τὸς βολβοὺς ἀφαιρῶσθαι, ἢ ἢ ἢ ἀλλὰ χρωμαίει περιχρῆσει τίς αὐτὰ εἰς θήλει, ἢ ἔστιν ἐκαστῶ κρητῶν κρίνα γίνεσθαι. Florentinus rubrum liliū futurum ait, si quis interiores cinnabris ungat, cavendo, ne bulbos sauciet. Si vero etiam alio colore quis ipsa oblinat, cuiusque coloris voluerit lilia gignentur. Qui velit experiatur, nunquam nisi prosperè succedit. Hactenus de liliū generibus ex antiquis scriptoribus. De fatione liliū hæc Theophrastus, ποιῆ δὲ πνα δακρυώδη συρρόν. Malè vertunt, *Facit* & lachryma cæcum quoddam confluxivium. Interpretare, *Reddunt* & lachrymarum confluxum quendam, quem etiam ferunt, ut dictum est. Lib. 20. & cap. 11. vide & cap. 1. lib. 9. Plinius lib. citat. & Alba lilia iisdem omnibus feruntur modis quibus rosa: & hoc amplius lachryma sua, ut hippofelinum, nihilque est secundum; unà radice sepe quinquagenos emittente bulbos. Sed quæ illa lachryma, quam scribit? An intelligit bulbos illos, quibus constat radix, quos, ut supra lib. 2. eleganter Plinius, ocellos radices vocat? An intelligit semen humidum sua lachryma undique contentum, adeò ut lachryma videatur, quod in liliū florente caule resecto, etiam bulbo reperitur. Quale & in iride bulbosa ante nos observavit Clariff. Camerarius. Hoc sine dubio intelligit Theophrastus. Ex sola alioquin lachryma genus provenire, insolens est. Et hæc de liliū Theophrastus. Vulgare satis liliū: idcirco an delineatione opus habeat, hæreo. Candido, sive albo liliū, quod pulchritudine, nitore, & usu reliquis præstat, folia sunt oblonga, lata, carnosa, lævia, in herbaceo & diluto colore splendentia: caules duobus cubitis altiores, multis foliis sensim attenuatis comosi, qui inter folia exeunt: flores ad summum caulis pulchri, candidi, odorati, magni, ab angustis in latitudinem se laxantes, calathi forma, senis aut septenis constantes foliolis, oblongis, extrinsecus striatis, staminibus è medio emicantibus; à quibus lutei dependent apices; radix bulbosa, nucleis constants, & ex multis simul unita composita, succulento & glutinoso plena, quo & folia & caules redundant. Iunio mense floret, Julio folia marcescunt, & Augusto nova exeunt, quæ in hyeme virent: vere caulis erumpit. In hortis coluntur & propagantur lilia varia. Aliquando enim circa caulis medium, foliorum quasi cespes, ut pingit Bry, nomine liliū multiplicis Sturgardie nati. Aliquādo ex caule plano, trium unciarum, lato, numerosi flores exurgunt, ut eadem figura habet, cui titulus: liliū liliorum, sive 122 lilia ex eodem bulbo enata. Ad Liliū album descriptum referendum liliū album floribus dependentibus, à Clusio depictum. Hoc nonnunquam sexagenos flores in plano & lato caule protulit: quare liliū album Byzantin. πολυανθὸς Clusio dicitur. Sic Lobel. Advers.

part. alt. in caule palmaris latitudinis, humanæ proceritatis, ducentos & plures candidissimos & suavissimos flores observavit. Quod doctiff. *Rauwolf* liliū pulchri albi & ignoti species Theophrasti vocat. Nunquā vidi, sed appendice Lugd. historiæ pingitur. Purpureo liliū genera plura. Unum describemus, & reliqua recensebimus genera. Majori purpureo liliū caules sunt proceri, longi, subinde altiores quam liliū albi; folia tamen nigriora, & angustiora, circa caulem multa, sed ante ejus exortum è radicibus nulla. Flores summo caule copiosi 10. 12. aut plures, ad usque 18. & 20. & ultra, supra invicem incerto ordine digesti, liliū alterius forma & magnitudine, colore verò rubro, ad croceum inclinante; multis exiguis nigris quasi punctulis, literarum quarundam veluti rudimentis, resperfi: radices bulbi magni sunt, ex multis quoque nucleis, ut liliū candidi, sed majores. Floret unà cum rosīs, paulò ante candidum: in hortis colitur. In Italia in arvis inter segetes, in montibus etiam & convallibus, ut Matthiolus tradit, invenitur. Hoc liliū genus qui hyacinthum Poëtarum scribunt, falluntur. Nullum quippe liliū genus Poëtarum hyacinthus dici potest, quod radicem omnia lilia habeant, ut suo loco dicam, planè iridi diffimilem. Nicander in Georgia. Ἴρις δ' ἐὼ ρίζησιν ἀγαλλιάσθαι δ' ὑακίνθου αἰαστῆ ἑσπεσίκοι. Irīs radicibus lascivens hyacintho è cruore *Ajacis nato similis*. Nec in minore versantur errore, qui hemerocallida esse contendunt: quod liliū istud ramularibus adnascentiis careat, & flores in caule, non modò tres, aut quatuor, sed non raro 18. & 20. aut plures habeat, subinde ad 50. aut 60. usque. Lutei aut pallidi ἀκροῦ præterea non est coloris, sed purpurei crocei. Sed de hæc quæstione capite de hemerocallide plura. Liliū purpurei crocei hæc recentiores observant genera. I. Liliū purpureum croceum majus, quod clarissimus Bauhinus alio vidit flore. II. Liliū purpureo croceum flore pleno. III. Liliū purpureo croceum minus. Variat communiter flore puniceo, & quasi rubente, numero paucioribus: aliquando 20. & plures observantur. Reperitur & pleno flore 12. 20. aut plurium foliorum textura constants. IV. Liliū Phœniceum, flores nonnunquam 60. uno caule protulit. V. Liliū sandycis colore πολυανθὸς. Flores 84. in hoc observavit clarissim. Caspar Bauhinus. VI. Liliū cruentum plantaginis folio à Tabernamontano depictum. Hactenus de liliis non bulbiferis. Quæ se-

Lilium floribus reflexis.

quantur bulbifera vocat I. Liliū bulbiferum latifolium majus: Lobelius liliū cruentum, bulbos majusculos squamatim compactos gerens, summo alis diviso caule, vocant. II. Liliū bulbiferum angustifolium. III. Liliū bulbiferum minus, sive liliū purpureum tertium Dodonei. IV. Liliū bulbiferum in carnem à Lobelio & Clusio depictum. Dantur & alia liliū genera, quæ pro syl-

Sylvestribus Dodonæus habet, vocanturque lilia floribus reflexis. Liliū, cuius imaginem damus, promit bicubitales, aut altiores, rotundos, folia longa, lata, acuminata, non supra invicem incerto ordine disposita, sed supra caulem quibusdā locis, stellæ modo radiata, circumdantia flores è suis pediculis deorsum dependent, liliū divifura, sed minores, colore purpureo, frequenter obsolete; quandoque elegantiore, purpureisque aliquot maculis splendentes, & staminibus eisdem coloris in medio, quorum foliola retrorsum reflexa in circulum, aut orbem ferè recurvantur: radices bulbosæ, veluti ex multis nucleis conjunctæ, aurei vel flavi coloris, ex quibus fibræ dependent. Floret sub finem Maij, aut initio Junii. Apud Batavos hortensis est; apud Germanos in sylvis & montibus reperitur. Hujus quoque plura dantur genera. Liliū floribus reflexis, mōtanum jam descriptum, quod malè pro asphodelo quidam pingunt. Radices enim non habet oblongas, teretes, glandibus similes, gustu acres. Vide cap. de asphodelo. Variat liliū montanum floris colore, qui plerumque subrubet, aliquando dilutus albicansque: sic & maculæ rubræ inordinatæ florum foliis, & intus & foris, maximè circa foliorum exortum, intrinsecus asperguntur. Hujus tres differentias Clusius agnoscit. Huc referre oportet Martagon Pannonicum flore suave rubente, ipsius Bry. Reperitur etiam longiore spica, & dicitur martagon montanum longiore spica, Bry; & etiam quasi duplici corolla ab eodem pictum, Francofurti natum. II. Liliū floribus reflexis alterum, lanugine hirsutum. Flores fert priore plures, saturatè purpurascetes, maculis nigricantibus distinctos; aliquando dilutè purpurascetes, maculis carentes. Pingit insuper Bry, martagon exoticum flore spadiceo, & martagon (sic lilia purpurea & reflexa vocant) flore carneo. III. Liliū floribus reflexis, variis, five tertium. Flos antequam explicetur, foris carneus, explicatus, intus albus, notis purpureis insignitus. Clusius & quartum genus addidit, floribus saturatè purpurascens, serius florentibus, & odore non insuavi præditis. IV. Liliū floribus reflexis, albis, non punctatis. V. Liliū floribus reflexis albis punctatis. VI. Liliū floribus reflex. Polyanth. alb. punctat. VII. Liliū Byzantinum munitatum. Flos colore elegantissimi minii, aut ceræ rubræ recentis, rarius profusus nivei, aliquando flavi coloris: modò unus, modò duo, quatuor, quinque, sex, tredecim, XIX. Liliū Byzant. munitatum, polyanthos. Flores quinos, senos, denos, ut plurimum profert, rarius XX. XXX. vel XXXX. in caule duorum triumve digitorum latitudine, aliquando saturatioris, aliquando dilutioris coloris: hocque liliū Byzantini miniati delutiori floris nomine pingitur à Clusio in historiâ. Hoc florum foliorū numero duodenario de staminum multitudine à priore discrepat. Varietas in foliis. Quæ flore est dilutior, caulem & folia viridiora habet: quæ verò saturatior, hujus caulis & folia plerumque, & purpura nigricant. Aliquando flores in modum corollæ dispositi nascuntur, ut Bry pingit, nominans Martagon corollam præbens. IX. Liliū purpureo sanguineum, flore reflexo. X. Liliū pyramidale moschatum. Est florum centum & viginti, & plurium, rosæ moschatae odore, qui diluti & lividi coloris maculis ex fusco purpureis notati: florum 210. ferax, in horto Eyst. conspectum fuit liliū floribus reflexis angustifolium. I. Liliū rubrum angustifolium. Uno, duobus, tribus est floribus: & quia aliquando angustioribus est foliis, vel latioribus. Idcirco Clusius in hist. liliū rubrum præcox I & 2 facit. II. Liliū brevi & gramineo folio. Floribus aliquando 35. 46. 51. & 58. Sed in plano caule, vel miniati, vel cruenti coloris. III. Liliū miniatum odorem angustifolium. IV. Liliū flavum angustifolium. Variat flos colore flavo vel dilutior, quasi pallente, in alio maculis nigris distincto: in altero flores nullis punctis internæ distinguntur, sed omnino flavi sunt: rarius quadraginta & plures flores penè flavos, sed in caule plano profert, quod multi florum Clusius in hist. ap. alt. nominat. Variat etiam sub viridi flore, & dicitur Martagon sub viridi flore Bry.

O' dè narcissos. Inter coronarias plantas non infimum locum obrinet narcissus, idque propter odorem & pulchritudinem. Coronarium esse florem, satis disertè tradit Plinius lib. 18. cap. 26. ubi narcissos adscribit, quod de scilla dixit Theophrastus. Item in coronamentorum narcissi. Namque & hæc ter florent, primoque flore primam arationem ostendunt, medio secundam. Falsissimum est, narcissum ter florere; nemo hoc unquam scripsit. Vide cap. de scilla. Narcisso certè ob pulchritudinem convenit, quod Oppian. lib. 2. Εργατος χρῶμα φαίδρος ἰδῶσθαι amabilis color, aspectu speciosus.

Theocrit. Eidyli. 9.

A' δὲ καλὰ νάρκισος ἐπ' ἄρκυθ' οἰσι κημάται.

Pulchra narcissus juniperis floreat.

Hunc versum Virgilius expræsit Ecl. octava, sed pro junipero, alnum pocul.

Aurea dura

Mala ferant quercus; narcissos floreat almus.

Cum colore & pulchritudine certat odor, qui tamen nonnihil graveolens. Theocritus narcissum vocat ἀπνοον bene ac suaviter spirantem. Eid. 10

Τῶν μὲν ἢ μὲν νάρκισσον ἀπνοον, ἢ δ' ἀκύνθον,
ἢ δ' ἰόν, ἢ δ' ἐρφυλλον ἀπαίνουτο.

Harum quidem hæc narcissos hyacinthum odoratum, hæc verò violam, hæc serpyllum decerebant.

Narcissi nomen impositum volunt à Narcisso adolescente, in florem sui nominis converso. Cæsius Bassus lib. II. cap. 25. Παρὰ τὸν πάθος, λέγει ἡ ἐπιπένη ἀφρολογώτερη. Νάρκισος γὰρ ἢ ἐρῶν οἰκῶν, καὶ φθειρογέρου οἰκῶν. ὡσεὶ μὲν γὰρ διέφερε σάματ' εὐθείη τὸ ἐρῶν καὶ τὸν ποθῶν ἀκύνθου. καὶ λαμβάνει γὰρ παρὰ τὸν πτόμῳ, ἢ παρὰ τὴν τῆς οἰκίας μερῆς καὶ ὡσεὶς ἐρῶν ὁ αὐτὸς καὶ ἐρῶν ἢ ἐρῶν τὸ ἐρῶν ἢ αὐτὸς ἐαυτοῦ, διεφείρετο. ἐπὶ πηγῆν οὐκ ἴδῶν, ἐστὶν μὲν πῶς σκεῖαν ὡς ἐρῶν ἢ πηγῆς, ἢ τῆς ἐαυτοῦ λαδοῦ ἢ ἐπὶ τῆς πηγῆς ἐαυτοῦ ἐπιπένη, & ἀφρολογώτερη τοῦ πάθος ἐστὶν, βίου τέρῃσιν ἐρῶν, πτοῦρον τῆ τελετῆ ἰηθείς, ὅσον ἰς ἀνδρῶν ὁμωνύμων μνημονεῖ βλάστης μεταβληθῆναι. Inopinati affectus magis inopinatus tumor extat. Narcissus enim domestico suspensus amore flagrans domi ex sese periiit. Erat enim pulchritudine corporis excellenti, unde etiam amor & desiderium sui additum est. Fontem etenim aliquando velut potaturus inde occupavit, spectator autem propriae formae consistens ipse se ipsum amore sui corrupit. Ad fontem itaque subinde progressus, umbram suam veluti amator dilexit, superatus autem ab amore, & se ipsum in aquis apprehendere tentans, terram insuper amisit, atque sic affectus refrigerium querens, vitæ privationem invenit. Tantum sane lucri morte sua adeptus, quantum in florem mutatus est, qui nomine suo illius memoriam affert & conservat. Idiolum Virgil. in caule testatur.

Non illinc Narcissus abest cui gloria formæ
Igne cupidineo proprios exarsit in artus.

Hanc etiam fabulam recenset Ovidius lib. 16. Metam. quò, si plura de Narcisso hoc adolescente quis velit, lectorem remitto. Verum nominis etymon apud Plutarchum lib. 3. sympos. cap. 1. reperitur. Καὶ τὸν Νάρκισσον ὡς ἀμβλύνοτον τὰ νεύρα, καὶ βαρύντην ἐπιπένην τερκαίειν, διὸ καὶ ὁ Σοφοκλῆς αὐτὸν ἀρχαῖον μετὰ τὴν ἑστὴν σφάραγμα (τυπὲν τῶν χερῶν) ἀποσημαίνει. Et Narcissum quia torporem (qui veteris Græcis est) nervis incutiat, gravedinemque torpidam: unde & Sophocles eam veterem magnorum deorum coronam appellat, nimirum manium. Defuncti & morte torpidi, torpido flore merito coronantur. Sophoclis locus quem citat, Plutarchus, extat in Oedipo.

Θάλλει δ' οὐρανίου ὑπὸ ἀχνας
Ὀκαλλίερος κατ' ἡμαρ αἶσι
Νάρκισος, μετὰ τὴν ἑστὴν
Ἀρχαῖον σφάραγμα.

Floreat verò à rore caelesti
Pulchros flores gigneus quotidie
Narcissus, unde magnis Deabus
Coronæ de more prisco plebuntur.

Ad hunc locum Scholiastes, ex prisca commentariis, Narcissum coronamentum Cereris, & Proserpinæ esse ait. Proserpinæ quidē, uti Poëte fabulantur, quod, antequam caperetur, eo delectaretur flore. Scholiast. Ὅτι περὶ τὸν Πλούτωνα αὐτὴν ἀρπαξάσθαι ἐπίπενη σφάραγμα αὐτὸν οὐ φασι τὸν νάρκισσον ἀρπαξάσθαι. Huic deæ dicavit antiquitas Narcissum, vel, quia propè sepulchra nasceretur, vel, quod timoris torporisque esset Dea; quod cum nomine Narcissi convenit. Idem etymon apud Clementem Alexandrinum & Plinium reperitur. Plinius lib. 21. cap. 19. Hunc (Narcissum) stomacho inutilem, & idè vomitorium, alvofuge solventem, nervis inimicum, caput gravantem, & à νάρκη Narcissum dictum, non à fabuloso puero. Clemens Alexandrinus Pædag. lib. 2. cap. 8. Νάρκισος βαρύνουσα ἐστὶν ἀνδρῶν ἐλπίδα ἢ αὐτὴν ἀποσημαίνει, νάρκη ἐπιπένην τῶν νεύρων. Narcissus est graveolens flos. Hoc probat appellatio, stuporem injiciens nervis. Ad hunc locum doctus commentator. Vnde miror, quid ita Clemens Alexandrinus in loco supra citato eum vocet βαρύνουσα graveolentem. Id quod cum non probem, multo magis rejicio causam, quam ipse affert. ἐλπίδα

ἐλίγχει δὲ αὐτὸ ἢ ἀσθησθηεῖα, νεαρὰν ἰμπεριῶν γῆς νέουσι. Quid enim hic odor commune habet cum odore? Virgilius frequens imitator Theocriti, cum castia, herba odorata, facit eum olentem, hoc est, bene olentem & odoratum. Virg. in Cein.

At nutrix patula componas sulphura testa Narcissum castiamque, herbas incendit olentes.

Cur miratur Clementem commentator? Causa, quod Theocritus Ὀππῶν dixit narcissum. Magnum profecto argumentum, & admiratione dignum. Rectè Clemens βαρύοδμον dixit: cum gravitate quadam odoratus est Narcissus. Hoc testatur experientia, scribit Dioscorides lib. 4. cap. 61. Φύεται ὁ κρείσσινος ἐν ἀρεινῶσι γῆσι, δάδης ὁ ἢ λοιπός, (vetus ἰσχυρὸς) πρῶτος, & βότανωδὴ τὴν ἀφροδίτην ἔχει. (addit Orib. ἐν πεδίοις καὶ ἀμυγδαλίσι.) Probatissimus nascitur in montibus, odore suavi, reliqui (albus) porrum imitantur, & herbaceum quemadmodum respiciunt. (In campetribus & arenosis.) Delectetur qui velit herbaceo porraceoque odore; mihi non placet. Odor hic gravis Narcissi, vapores crassos mittit, qui cæreleum nervorum, sensuumque principium implent, eaque ratione impediunt quo minus in nervos mittantur spiritus, & sic torporem indicat. Nec Virgilio semper herbæ olentes, & odoratæ bene olentes & odoratæ sunt sine ulla gravitate, sed sæpius foetidæ, & graveolentes, quod ex Ecloga 2 probatur.

Allia, serpyllumque herbas contundit olentes.

Allium olet, sed non sine insigni gravitate & foetore.

Idem alibi:

Vrit odoratum nocturna in lumina cedrum.

Quis nescit cedrum cum gravitate quadam odoratum. Vide cap. de cedro. Animadvertite quæ tradit Dioscorides. Narcissum Theophrastus λείριον vocari tradit. Idem refert Dioscorides, loco citato. Νάρκισσος, ἔνιοι ἐ τοῦτο ἄσπερον τὸ κρείσσινον ἐκάλεσαν. Narcissum sunt qui, haud secus ac lilium, lirium appellarint. Objiciet quis Theophrastum Νάρκισσος & λείριον cap. ult. lib. sexti tāquam diversa facere, μὴ τὸ αὐτὸ δὲ Νάρκισσος, & τὸ λείριον. Ad hunc locum capite citato respondetur. Ex eo certe concludi non potest Narcissum ab eodem non fuisse lirium vocatum. Cui ignotum, unam eandemque herbam diversa nomina habere, & diversas plantas unum idemque nomen? Observavit Athenæus Theophrastum Narcissum lirium vocare, & eundem à Livio diversum facere. lib. 15. Τὸν δὲ Νάρκισσον ἐν τῇ 5ῃ ἀπὸ φυτῶν ἰσχυρῶν ὁ Θεόφραστος καλεῖται φησὶ καὶ λείριον ἢ ἰσχυρῶν, ὡς ἀπὸ τῆς οὐσίας τῆς Νάρκισσον καὶ λείριον. Idem Ecl. Theophrastus lib. 6. de plantarum historia scribit Narcissum etiam dici lirium, deinde progressus tanquam inter se discrepent, utrumque seorsim nominat. Suidas omnes flores λείριον vocari tradit, ab Atticis verò Narcissi florem sic vocari. λείριον ἐ κρείσσινον τὸ ἄνθος. ἐ ἰδίως τὸ ἄνθος τοῦ νάρκισσου καλεῖται ὁ Ἀπύκτι. Pollux lib. 6. cap. 19. Ὁ μὲν γὰρ τὰ ἀνθη παρὰ λείριον ἐκάλεσε, τὸν δὲ Νάρκισσον ὁ Θεόφραστος λείριον. Etymologiae auctor λείριον dici scribit ἀπὸ τῆς λείριον ἔτιαι, παλαιόνομον ἢ ὅτι ἀ λειριον ἐ ἀ λειριον. Gaudet aliis nominibus Narcissus, uti Auctuarii auctor tradit. Οἱ δὲ Νάρκισσος ἄνθος. οἱ δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἰσχυρῶν, βόλιος ὁ ἰμπερῶν, οἱ δὲ λείριον, Ρωμαῖοι βούλιον, μορβιτινῶν, Scribe, βομολίριος; quod idem ac ἰμπερῶν. Ἄνθος, quod loca sicca & arenosa amet, aquosa fugiat: αὐτογενῆς, quod excidente flore & semine sponte, ut tradit Theophrastus, nascatur & germinet. βόλιος ἰμπερῶν vomitorius, quod vomitus excitet, ac moveat. Dioscorides loco citato, τούτου ἢ ἰσχυρῶν βραχέστερον ἔστιν ἐ ποθεινὸν ἔμμενους κινεῖ. Radix costā, seu edatur, seu etiam bibatur, vomitoria est. Dicitur & Narcissus, uti vocet Athenæus, ἀκκαλῆς & κροταλῶν Athenæus lib. 25. Ἐνισχυρῶν δὲ ὁ Κορκυραῖος ἐν ἰσχυρῶν, καὶ ἀκκαλῆς φησὶ καλεῖται τὸν Νάρκισσον καὶ κροταλῶν. Eumachus Corcyraeus in chirotonico (id est in opere de excidendis radicibus herbario) & acacallidem & crotalon vocari Narcissum tradit. Ἀκκαλῆς vox Cretica, & propriè non ipsum Narcissum, sed ejus florem significat. Hesychius ἀκκαλῆς, ἀπὸ Νάρκισσον, Κρήτης. Cretenses florem Narcissi acacallidem vocant. ἀκκαλῆς quasi ἀκκαλῶς extremè pulcher. Sed puto legendum, κροταλῆς. Et hanc quidem lectionem series alphabetæ Hesychianæ suggerit. Κακαλῆς, inquit, Νάρκισσος. Acacalis semen plantæ est in Ægypto nascentis, cujus meminit Dioscorides lib. 1. de quo nos alibi. Hactenus de nominibus, nunc de generibus nobis agendum. Theophrastus duo novit Narcissi genera; latifolium, & tenuifolium. De tenuifolio vide cap. 12. lib. 7. colore etiam differunt. Aut enim intus croceus aut purpureus. Dioscorides lib. 4. cap. 161. ubi eleganter Narcissum describit. Νάρκισσος, ἔνιοι καὶ τούτου ἄσπερον τὸ κρείσσινον ἐκάλεσαν. τὰ μὲν φύλλα ἀσπρὰ ἔσονται, καὶ τὰ δὲ ἐν μέσσοις καὶ πολλὰ καὶ στενὰ τεσσά. (vetus ἰσχυρῶν καὶ στενὰ τεσσά.)

cap.) καυλὸν κενὸν, ἀφύλλον κροταλῆς. Vetus, quod non rejiciendum, ἐστὶν ἰσχυρῶν δὲ πορφυρεοῦς: ἰσχυρῶν δὲ λείριον ἰσχυρῶν, πορφυρῶν, βομολιῶν καὶ τῶν ἐν μέσσοις ἀσπρῶν. Narcissum sunt qui, haud secus ac lilium, lirium appellarint. Foliis quidem porrum refert, at tenuia sunt, minoraque multo & angustiora: caulis inanis, ac sine foliis supra dodrantem attollitur. Flos in ipsius cacumine albus, intus croceus, & in quibusdam purpureus (intus cavitatem habet croceam. Vetus codex. Certe quod in medio Narcissi croceum catum) radix intus candida, rotunda, bulbosa: semen velut in membrana, seu pellicula, nigrum & oblongum. Hanc diversitatem Plinius observavit lib. 21. cap. 19. Narcissi duo genera in usu medici scribunt: unum purpureo flore, & alterum herbaceum. Vult Plinius in medio purpureum esse. Sed nullus Narcissus medio herbaceus. Doctissimi viri corrigunt croceum. Verum, inquit, eo loco non herbaceum, sed croceum, seu croceo potius legendum suspicaremur. Etenim Narcissus, caulem quidem habet herbaceum, uti monuit Theophrastus, ac forte tota planta etiam quiddam herbaceum recipit, teste Dioscoride. At si de flore sermo est, id haud dubiè quod medium calicem cingit album quidem est. Medium verò ipsum sive calicem, alias luteum, alias purpureum. Hæc lectio præ cæteris arrideret, nisi nimium à vulgata discederet. Malunt alii, quod nobis minime placet, Plinium alterum genus herbaceum dixisse: putant, quod Narcissum Theophrastus herbaceo deferebat caule. Τὸν δὲ καυλὸν ἀφύλλον ποσειδῶν δὲ. Ex quo, inquit, potuit Plinius non à flore herbaceum alterum id genus appellare. Nobis perplacet Clariff. Salmasii correctio, qui scribit, Vnum purpureo flore, & alterum Helvaceum. Helvaceus color helvus, aut helveus est inter ruffum & album, uti ait Festus. Sic planè est milinus & luteus color, vel croceus. Varro lib. 11. de re rustica cap. 6. de corio boum loquens. Corium, inquit, atraçiu non asperum ac durum, colore potissimum nigro, deinde rubro, tertio helvo, quarto albo. Simile mendum apud eundem Plinium eodem hoc libro cap. 5. Leirion (vide quæ supra de lilio dixi) majoris est bulbi, sed unius Narcissum vocant; hujus (λείριου) alterum genus flore candido calice purpureo. Differentia à liliis est & hæc, quod Narcissi folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus tertio generi cætera eadem, calix herbaceus. Differre ait lilio Narcissum, quod lilium caulem ferat foliatum, ἀφύλλον verò fit Narcissi caulis. Verum folia habent ad radicem. Tertio, inquit, generi, Doctissimi Botanici corrigunt, alteri. Nam tantum, scribunt, duo Narcissi genera sunt: alterum quod florem purpureum habet iconem nostram πορφυρεοῦς, alterum, quod croceum κροταλῆς. Hanc omnino probo, si emendationem nostram sequamur. Verum si vulgatam servamus, Plinium confundere Narcissi, & liliis historiam. Utrumque enim λείριον, Græcis dicitur; quod errandi occasione dedit Plinio. Nam primū lirium vocare videtur lilium purpureum. Alterum Narcissum purpureo calyce, tertium helvaceo, sic enim legendum. Nam ποσειδῶν pro κροταλῆς Plinium legisse, non arbitror. Id quod in medio floris extat calicem vocat. An Græci cujusdam auctoris exemplo, an secus non inquiram; sed illud indagabo, an rectè, an malè calicem vocarit. Si calicem sumamus pro eo, quod in rosa calicem esse supra diximus, malè Plinius calicem dixit, quod in Narcisso foliis albis cingitur. Imo corrigendus foret Plinius, ac restituendum, calice candido, flore purpureo. Sed aliter se res habet in Narcisso. Nam purpureum, croceumque illud, quod folia cingunt alba, facie calicis est, & quasi corona, quæ in circulum currit helvaceum. Neutiquam ergo notandum Plinius, quod calicem vocarit, quod in Narcisso luteum purpureumque conspicitur. Aliud calix in rosa, aliud in Narcisso. Calix florum non est ex Græco κάλυξ, quod inter cætera denotat florem rosæ nondum apertū, sed adhuc conniventem. Vide cap. de rosa. Sed calix florum ducitur a Græco κύλιξ. Κύλιξ vasa, quibus bibitur, qui Latine calices. Κύλιξ οἶον κύλιξ & rotunditate. Ab hujusmodi calicum similitudine & forma dicti in floribus calices. Calathos etiam aliter vocare. Calathi enim idem quod calices. Virgilius.

Vina novum fundam calathis Arvisia nectar.

Servius calices exponit. In lilio calix folia alba, quæ stamina cingunt lutea. Hæc enim calicem, vel calathum pōculumve referunt. Contra in Narcisso, non folia quæ candida sunt, calicis figuram reddunt; nimis quippe refulgantur. Sed orbis, qui in medio vel purpureus, vel helvaceus est calicem optime mentitur. Ovidius croceum illud non calicem, sed florem vocat.

Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem Inveniunt foliis medium cingentibus albis.

Idem

Idem & Virgilius fecit in amello.

*Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Namque uno ingentem tollit de cespise sylvam:
Aureus ipse (scilicet flos,) sed in foliis, quæ plurima
circum
Funduntur, viola subluet purpura nigra.*

Falluntur, qui Narcissos totos luteos, Pœtarum existi-
mant. Flos narcissi albus est, in medio luteus. Dioscori-
des ἰφ' εἰς ἀνθ' ἡ λουκή, ἢ μίση ἢ κερκιδίς. ἴδιον δὲ περφυροειδές.
Et hæc de generibus veteribus cognitæ. Restant Theo-
phraſti examinanda verba. φύλλοι, inquit, ἀσφωδελῶδες ἴχει.
Hoc corruptum esse, nemo inficias ibit. Legit Gaza, e-
mendavit Scaliger, ἀσφωδελῶδες. Hanc nos probamus,
quod tali facie sint Narcissi folia. Porro περφυρῶς compa-
rat Dioscorides, non ita magno discrimine, quod vel ex
eo patet, quod asphodelus, ipso Dioscoride teste, foliis
est majoris porri. Τοῖς δὲ κωλῶν ἀφωδελῶς, πῶδῃ δὲ. Herba-
ceum inquit esse caulem. Utrum de colore, an substantia
capias, perinde est. Substantia enim herbacea, id est, molli,
non lignosa est. Colore herbaceo, id est viridi. Ἀφωδελῶς
caulem Narcissi uterque scribit. Dioscorides cavum ob-
servavit. An idcirco κερκιδίς dictus Narcissus? Quod
caulis manibus tractatus sonitum quendam emittat?
Κερκιδίον enim calumne scissus, ex testa, ligno, ære ita
concinatus, ut efficeret sonum queat, si quis verset mani-
bus. καὶ ἰς ἀκρῶν τῶ ἀνθ' ἢ ἐν ὕδατι &c. Hæc corruptissima
in Aldino & Basileensi habentur. Ἐ ἰς ἀκρῶν τῶ ἀνθ' ἢ ἐν
ὕδατι πῶ κερκιδίον ἐν ἀκρῶν μίση (in margine Basileensis μίση)
ἀμάλαια ἢ μίσηνα τῆ χειρὶ σκίμασι δὲ ἀσφωδελῶδες ἔτις. Toram
hanc periodum in hunc sensum quondam legebam. καὶ ἰς
ἀκρῶν τῶ ἀνθ' ἢ μάλαια μίσηνα τῆ χειρὶ κερκιδίον μίσηνα σκίμασι
δὲ ἀσφωδελῶδες ἔτις. Florem suam cacumine colore
intense luteo (id est croceo) fructum nigrum, figuram oblongam in
membrana, veluti vasculo inclusum. Nunc scribo, καὶ ἰς ἀκρῶν ἀνθ' ἢ ἐν ὕδατι πῶ
κερκιδίον ἐν ἀκρῶν κερκιδίον μίσηνα τῆ χειρὶ κερκιδίον μίσηνα
σκίμασι δὲ ἀσφωδελῶδες. Florem suam cacumine ferentem in
membrana veluti vasculo inclusum intense luteum, id est,
croceum, fructum nigrum, & figuram oblongam. Vulgaris
Narcissi flos, antequam expādat̄ur aperiaturq;, in mem-
brana inclusus est; quæ cum panditur, rumpitur, col-
lumque tegit. Vulgatam non probō, quod fructus non
includatur vasculo membranaceo, sed capitulo conti-
neatur carneo. Præterea, si per κερκιδίον intelligas integrum
fructum, negō esse μίσηνα: si semen exponas, dico non
esse δὲ μάλαια μίσηνα. Potest etiam legi pro μίσηνα, μίσηνα: pur-
pureum enim florem nigrum Græci dicunt, ut supra ob-
servavimus; sed tum legendum δὲ μάλαια, ἢ μίσηνα. Unum
impedit, quo minus hanc lectionem pro certa ac legitima
habere queam; quod Dioscorides fructum ferre ait in
membrana, sive pellicula. Hoc ipsum facit, ne in totum
vulgatam rejiciā lectionem. Res tamen habet ut dixi, &
experientia stat pro nostra lectione. Quilibet sua fruatur
opinione. Cæterum, florem vocat, quod Plinius calycem.
Vide quæ supra dicta sunt. Flores porro, quales Narcis-
sis aliisque hujusmodi plantis sunt, διάθεσις vocare solet.
Si placeat, Narcissos vulgares non esse Theophrasti, id
affirmare non ausim. Radicem inquit habere carnosam,
rotundam, magnam. Dioscorides bulbosam, rotundam,
medio albam. Quod sequitur dubitatione non caret. Ait
serō florere, & quidem post arcturum. Arcturus quando
oriatur, cadatque, alibi diximus. Capite sequenti maturē
Narcissum florere ait. Theocritus quoq; Eidyl. 10. Na-
cissum cum hyacintho florere tradit, ubi Europam cum
suis prata ingressam bene spirantem Narcissum carpisse
scribit.

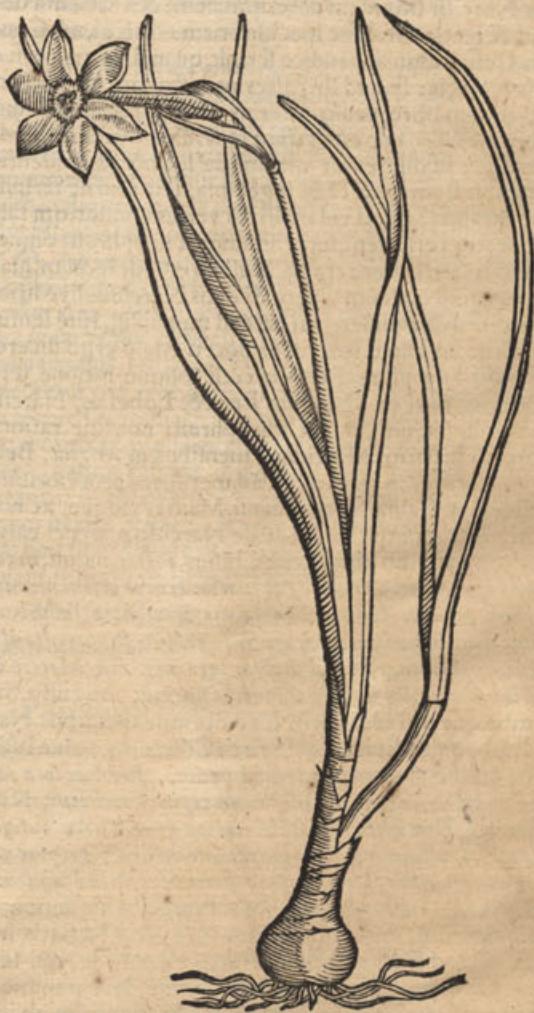
*Αἰ δ' ἔπει εἰν λειμῶνας ἐσήλυτον ἀνθεμένοντας,
Ἀλλ' ἢ ἐπ' ἀλλήλαισι τὸτ' ἀνθεσι θυμὸν ἔτερπον,
Τῶν ἢ μὲν νάρκισσον ὄπνοον, ἢ δ' ὑάκινθον.*

*Florida sed postquam in prata venere puellæ,
His illa, hæc aliis se floribus oblectabant,
Narcisso illa quidem bene olente, atque illa hyacintho.*

Nostris in hortis floret Narcissus Majo mense. An itaque
fabulosum sibi; contrarium scribit Theophrastus. Men-
di nulla suspicio. Quippe apud Plinium loco citato legi-
tur. Omnes serotini, post arcturum enim florent. Respondet
doctiff. Dodonæus; putatur & hic Narcissus serotinus à
Theophrasto haberi, & autumnō demum florere; pro-

pterea, quod in iis, quæ extant exemplaribus, hujus de-
scriptionem mox hæc subsequuntur verba: καὶ γὰρ Ἀρκτε-
ρου ἢ ἀνθῶσι. Verum ad Narcissi historiam hæc non faciūt.
Inter Narcissi siquidem descriptionem, & verba ista de-
fectus & hiatus est. Nec spectat etiam ad croci, uti Con-
radus Gesnerus in appendice scribit, quam Germaniæ luc
hortis subjecit; sed ad liri alterius historiam pertinent,
quod eodem libro, paulō inferius Theophrastus unā cum
τῶν ἀσφωδελῶν ὕδατι, hoc est, primis imbribus, sive autumnō,
florere ait; ut diligenter utrumque locum expendentibus
manifestum fiet. Hæc ingeniosa, sed non sic scripsit
Theophrastus; quod vel ex Plinii verbis constat, qui fal-
so & præter veritatem, sententiamq; Theophrasti omnes
Narcissos serō florere tradit. Nullum ego defectum, hia-
tum, aut quid hiulcum video. Si duos Narcissos sive lrios
hoc capite descripsisset, jam ante id monuisset. Ipse sensus
verba hæc ad lilium referenda docet. Malo ergo dicere,
Narcissos esse plures, & pro cæli folique ratione sero
maturæque florere. Narrant Pena & Lobelius, Narcis-
sum totum luteum, quem Theophrasti non sine ratione
putant, Februario, Martioque mensibus in Anglia, Bel-
gioque florere; in regionibus ad meridiem prioribus,
ut Hispania, Gallia Narbonnensi, Majo Iunioque, ac non
nisi in editis reperiri locis. Idē de Narcisso præcoci caly-
ce flavo, flore albo observavit Clusius. Floret, inquit, in ca-
lidioribus regionibus mense Februario: eruere etiam memini
quasdam plantas Ianuario in pratis Boutoneto suburbano
vicinis. (ut interdum inter ejusdem generis stirpes alia aliis
maturius germinat) Apud Belgas verō non nisi Martio &
Aprili. Fortassis in Græcia serius florent, Augusto, Se-
ptembrique, vel Octobri, Novembrique mensibus. Nar-
rat Busbequius Epistol. 1. se circa Cōstantinopolim Nar-
cissos vidisse florentes media hyeme. Per hæc loca, ait
transseuntibus, ingens ubique florum copia offerebatur, Nar-
cissorum, Hyacinthorum, & eorum quos Turcæ tulipan
vocant, non sine magna admiratione nostra, propter an-
ni tempus, media planē hyeme, floribus minime amicis.
In Attica fortassis regione floret Narcissus hic autumnō,
in aliis hyeme, in reliquis primo vere, & ad æstatis ini-
tium. Quod si Plinii non obstaret auctoritas, qui serō
omnes florere dixit, & post Arcturum, levī mutatione
scriberem, καὶ γὰρ Ἀρκτερου ἢ βλάστησις. Statim enim ab ipso
autumni æquinoctio foliorum germina radix emittit.
Sed hanc impedit lectionem Plinius, cujus perquam exi-
gua apud me auctoritas. Facile fieri potest, libertum
βλάστησις legisse, Plinium ἀνθῶσι intellexisse. Pro Narcisso
Dioscoridis omnes habent plantam, cujus imaginem da-
mus. Narcissus medio purpureus, folia habet virentia
oblonga, porri foliis similia, caulem angulosum, absque
foliis dodrante aut pede altiore, & in summo florem è
membrana erumpentem, ut plurimum unicum, subin-
de geminum, mediocriter amplum, odoratum, ex sex
candidis foliolis congestum, in quorum medio brevis ca-
lix est circinatæ rotunditatis, purpurei per oras coloris,
intra quem stamina brevia, cum apicibus subluteis: ca-
pitula inde angulosa, semen in his nigrum: radix bul-
bosa, Cephæ similis, quæ nucleos ex se demittens in mul-
tos facile bulbos multiplicatur. Reperiuntur autem hu-
jus generis tres, forma, colore, aut odore nequaquam, sed
florendi tempore differentes; magnitudine etiam non-
nihil, sed parum dissidentes. Majores, medii, præcoces, &
serius prodeuntes minores sunt. Alter Narcissus medio
luteus, folia habet longiora, latiora, & aliquantulum mi-
nus virentia: caules proceriores, crassiores, & in singulis
flores tres, aut quatuor, prioribus similes, sed medio ca-
lyce luteo, semen & radicē bulbosam similia. Sūt & nar-
cissi multiplicibus floribus, cum primi, tū alterius gene-
ris, foliis è bulbis aliis haud dissimiles. Ita varia semper
natura, & ad stirpium herbarumq; genera multiplicanda
fecunda, tum ad ea permutanda prona, præsertim si cul-
tus mangonio adjuvetur, vel in alium locum stirpes
transferantur. Hæc etenim plurimum posse ad stirpium
mutationem, & alibi scripsimus. Exeunt qui medio pur-
purei sunt plerisque Galliæ locis, & apud Heduos ac Se-
quanos in pratis. Florent in Belgii hortis, prioris generis
præcoces Narcissi, initio Aprilis, medii sub finem, serio-
res Majo mense: medio lutei, eodem serē, quo primi ge-
neris medii tempore. Nonnulli Narcissi florem totum ni-
grum volunt, quod μίσηνα dixerit Theophr. Id verō in
μίσηνα mutarunt doctiores. Quidā narcissum totum luteū
sylvestrem, Theophrasti Narcissum volunt, cū Theophr.
interiorem floris partem luteum vel nigrum, id est, pur-
pureum tantum scripsit. Narcissus hic luteus sylve-
stris folia, porri, aut Narcissi similia promit, sed breviora

Narcissus.

Narcissus flore pleno.

† Est mēbra-
na, qua inclu-
debatur, an-
tequam ex-
panderetur
flos.

ac minora : caules dodrantes, atque in singulis flores
singulos, Narcissi similes, sed medio eorum calyce lon-
giore, oblongioris calathi similitudine, colore per to-

Pseudo Narcissus.

tum luteo, absque odore; capitula rotunda, oblonga, in
quibus semen: radix bulbosa, ut aliorum Narcissorum.
Contingit verò, & huic, quod aliis, quandoque floribus,
& candidis Narcissis accedit, ut videlicet floris foliola
multiplicentur. Et talis quidem flos medio calyce caret,
compluribus foliolis medium occupantibus. Folia autem

ac bulbi cum alterius conveniunt: flos quoque totus lu-
teus. Reperitur non paucis Belgii locis circa margines a-
grorum & vervactorum, humido præsertim solo, & in
sylvis locisque arboribus consitis: & similibus quoque
tum in Germania, tum in Hispania: transfertur etiam in
hortos. Floret Febuario ac Martio quandoque mense.
Germani ea de causa halbe Hornungs blumen / id est,
nostrate dialecto, geel Spozchel-bloemen nuncupant.
Februarius enim Germanis Hornungs monat / Belgis
Spozchelle. Appellat verò, & hunc Narcissum Belgæ
geel Tijdelosen. Latinis autem vulgo Narcissus luteus, &
Pseudo-narcissus dicitur. Doctiff. nonnulli Botanici nar-
cissos, sic vulgo dictos, negant Theophrasti esse Narcis-
sum, idque duabus rationibus; quod mature floreat, cū
fero florere dixerit Theophrastus. Ad quod non satis re-
sponsum. Alterum argumentum petunt ex l. 7. c. 12. Οπιρ
ἐπι τε της σκιάης καὶ τῆς ναιρκίους συμβαίνει τῶν ῥιζῶν ἅλων, καὶ
τῆς ἀρχῆς φυτοδομίας ἐ τῆς βλαστάνοντων, καὶ ὡς ἐν τῷ φύλλῳ ἀνα-
τίθει ἀπὸ τοῦ εἰδ' ὕστερον ὁ κωλύς, ἐπι τῶν ῥιζῶν ὁ κωλύς ἀπὸ τοῦ
ναιρκίους ἢ ὁ τῆς ἀνθῆς μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἀνθῶν. τῆς ἐπι-
λῆς &c. Mirum tamen, quod in scilla Narcissoq; evenit. Cæ-
terorum enim tam recēs satorum, quam regerminantium, suo
tempore primum folium oritur, deinde caulis exiit; in his verò
caulis prius & Narcissi quidē caulis floris tātū causa protinus
propellitur, justum enim legitimūq; tempus prævenit flos
Scille. His rationibus moti, narcissum Perficum Clusii, pro
Narcisso habent. Describitur à Carolo Clusio, lib. hist.
plant. 2. cap. 15. his verbis: Ἀκωλύς plani est hæc planta,
& floris duntaxat pediculo prædita, veluti crocum, Colchi-
cumque. Exiit ergo è membranaceo cucullo, tanquam ex
vasculo, aut theca flos oblongus, croci aut colchici floris æmu-
lus, sex foliis constans, ex flavo pallescentibus; quorum tria
interiora paulo angustiora sunt, externa latiora, & summo
mucrone nonnihil incurva, sive δὲ ἰσοφύων quandam habentia,
qua interiorum mucronem amplectuntur, & comprehendūt,
ingrati odoris & papaveris, quasi virus redolentis: stamina
sex medium florem occupant, in foliorum unguibus nata, sed
interiorum foliorum reliquis longiora: exiit è medio ob-
longior stilus, gracilis, & sine capite. Folia illi sunt He-
merocallidi Valentinae, de qua paulò post, non multum ab-
similia, lata, plana, ejusdemque cum illis coloris, hoc est, ad
erygium tendentis, quæ ut plurimum convolvuntur, aut
sefe

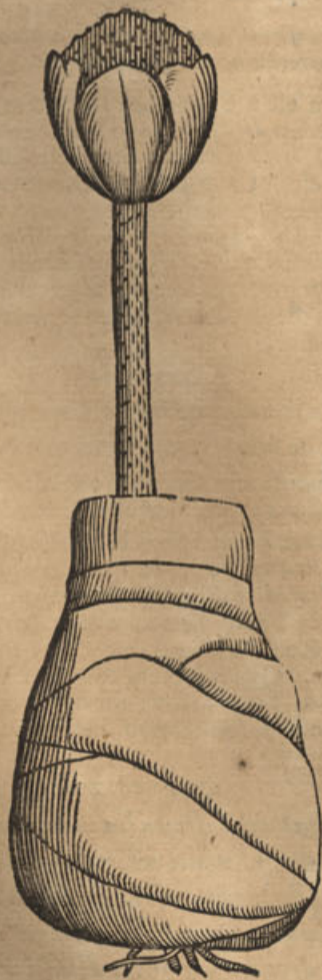
se se circum agunt. Radix crassa, bulbosa, à basi (quæ multis fibris donata est) statim extuberans, intus candida, foris pallidior quidem, sed aliquantum etiam nigrescens. Semel duntaxat Constantinopoli allatum est hoc bulbi genus, mihiq; communicatum à Philiberto de Bruxellis, cujus ante memini, anni M. D. LXXV. initio; quem postea variis amicis, cum in Belgicâ, tum in Germaniâ distribui. Initio Narcissum autumnalem majorem, sequente capite describendum, ex bulbi forma esse conjiciebam. In qua opinione valde me confirmavit flos sub finem Septembris emergens. Sed postquam folia non subsequi animadverti, & ineunte demum vere prodire observavi, eaque ab illius foliis colore differentia: tum exactius collata inter se utraq; planta, dispares esse manifestè deprehendi. Æstate breve inter folia caput, pollicem crassum, brevi pediculo inherens, & summa tellure vix emergens, ferè aliquoties observavi; quod cum inane esset, seminis conspiciendi spes omnis sublata. Nomen scheda illi additæ inscriptum erat Zarem cada Persiano, id est, Narcissus Persicus. Multum verò convenire videtur cum Narcisso vel Lirio altero Theophrasti, cujus meminit historia plantarum libro sexto, capite sexto, florem amplum illi tribuens, coloremque (ut eruditiores volunt) melinum, non nigrum, figura oblongum serotinumque, admodum post Arcturum & circa Equinoctium sese ostendentem, vel, ut sequente capite ait, autumno primis imbribus; quemque libro septimo historia, capite duodecimo caulem tantum floris habere dicit, ut crocum cum omnibus aliis assurgat. Ad argumenta hæc facilis responsio. Corruptus est Theophrasti codex. Plinius legit $\kappa\rho\kappa\omicron$, & rectè. Nullum Narcissi genus ante folia florem producit: facit hoc crocus. Vidi plantam, quam persicum Narcissum vocant, à Clusio eo nomine descriptam. Floristæ (ut vocantur) Narcissi genus esse negant, nec ad Narcissorum classem referri posse asserunt,

Narcissis observare non licet. Folia quoque Colchico similia, quam Narcisso. Idem de flore dico. Vide plura de hac quæstione, libro sexto capite duodecimo. Narcissorum plura observarunt genera recentiores. Quæ omnia recenset Casparus Bauhinus in Phytopance, enumerans 215. & plura. Hunc adeat lector. Aliquis eorum figuras addere visum fuit. Omnes verò hæc plantæ ad Narcissorum historiâ referri non possunt. Plures alterius generis flores sunt. Nam Dodonæi ornithogalum majus Narcissum facit quartum. Quintum

Narcissus junci foliis major.

Narcissus Indicus bifolius.

ejusdem Narcissum omnes tulipam vocant. Sextus & septimus leucoia sunt bulbosa. De tertio Mathioli Narcisso, uti reliquis marinis agemus, ubi de pancratio sermo nobis erit. Longè à scopo abierunt, qui hyacinthum stellarem bifolium Germanicum pro Narcisso habent. Hunc alii narcissum Martium, alii Narcissum cœruleum vocant. Foliis modò binis, modò ternis, aut pluribus, latiusculis, porri minoribus: floribus circum cauliculi summum sparsis, multum & radiantis stellæ ferè similitudine parentibus, colore cœruleis, aut candidis. Quibus succedunt capitula rotunda, ochri magnitudine, in quibus semen milio simile: radice bulbosa, rotunda. Variat autem: flore enim est cœruleo, in aliis colore magis fatureo, aliis magis dilucido, rarius ad carneum vergente, suaviter rubente. Est etiam ex albedo, & veluti cinericeo, subcœruleove flore. Sunt qui & flavos notarunt: nonnulli hyacinthum bifolium Theophrasti existimant. Sed de hac quæstione alibi.

$\text{Ὁ δὲ κροκὸς πικρὸς.}$ Nemo ignorat legendum, ὁ δὲ κροκὸς. In Aldino κροκὸς habetur; quod cur in κροκὸς mutarint, non capio. κροκὸν juvenem Ovidius lib. 4. Metamorphos. à Venere in florem sui nominis mutatum ait, & Smilacem virginem ob amorem Croci juvenis in Smilacem hederæ,

Et Crocum in parvos versus cum Smilace flores.

Colchi genus esse affirmant. Colchico, inquit, similis est, & Narcisso valdè dissimilis. Probant; Colchicum florem promit antequam folia erumpant, Colchicum floret autumno, foliaque primò vere emittit: quod in

Doctissimus Lobelius Poëtam hac fabulâ indicare velle ait, quod croco vis quædam insit stimulandi Venere. Aliam narrat fabulam de croco Galenus libro nono, κροκὸς , capite quarto, ubi versus Philonis recenset.

Ξανθὴν μὲν τρίχα βάλλει μωρίπνοον ἰσθηόιο,
Οὐ λύθρον Ἐρμείας λάμπεται ἐν βοτάναις,
Κρόκου δὲ σαθρόν Φρένας ἀνέρον, οὐ γὰρ ἀδηλον.

*Fragrantem fulvamque comam pueri cape, cuius
Fulget adhuc campis (herbis) Mercurii ille cruor,
Pondus ad humanos sensus perpendito prudens.*

Ad hos versus Galenus, Οἱ μὲρ οὖν ἀποτίει σίχο, τὸν κρόκον δη-
λοῦσιν. Ξανθὴν μὲν τῆς χροῦς ὄντι, τριχόειδῃ ἢ τῇ λιπαρῆσι· λύθρον δὲ
τὸ κρόκου φησὶν ἐν ταῖς Ἐρμείας, τυτίσι ταῖς τοῦ Ἐρμού λάμπεται
βοτάναις· ἐπειδὴ μετὰ τὸν κρόκον Κρόκου ἄμα τοῦ Ἐρμού δι-
σσεύων εἶς ἑστὸς ἀμείβεσθαι, ἀποτίει τὸν αὐτὸν δόκου τῇ κεφαλῇ,
συμβῆ μὲρ δὲ ἀποτίειν αὐτὸν τῷ ἢ ἀμείβεσθαι ἰς τὴν γῆν ὀνηθῆναι,
ἔξ αὐτοῦ φῦμα τὸν κρόκον· ἀμείβεσθαι ἢ εἶπε τὸν λύθρον, τυτίσι τὸ
δὸν τοῦ σφαιροῦ ἄμα, ἀλλὰ τὸ σίχο τῆς χροῦς τοῦ κρόκου· γὰρ
φῦμα οὐ μόνον βοτάναις, ἀλλὰ ἐπὶ τοῖς ἀδελφοῖς οἱ σίχοι, ἰσθηόιοι λαμ-
πεται ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ἢ ἀξιοῖ τοῦ κρόκου πίντε δραχμῶν εἶναι, φρί-
τας ἀίεον· εἰπὼν τὰς ἀειδίχους οὐσίας πίντε· ὅτι ἢ ἀρχαῖοι πίντε βε-
λαται εἶναι, ἢ οὐτε ἐβόλους, οὐτε λίθους, ἢ ἀλλοπο τοῦτον ἰσθηόιοι
ἀλλὰ τῆς. Primi quidem igitur duo versus crocum indicant,
ut qui fulvus colore sit, & tenuis ad formam pilorum, cruo-
rem autem croci fulgere in campis Mercurii dicit. Ado-
lescens enim Crocus appellatus cum Mercurio disco lu-
dens, & incuriosus consistens, illapso in caput ipsius disco,
statim mortuus est. Ex sanguine autem ipsius in terram
acto crocus natus est. Fulgere autem cruorem dixit, hoc
est sanguinem jam occisi, propter coloris croci splendorem:
Scribitur autem non solum herbis, sed & campis in versu
hoc modo, Fulget adhuc herbis Mercurii ille cruor. Cæ-
terum pondus croci drachmæ 5. esse vult cum ad humanos
sensus perpendere iussit, qui quinque numero existunt.
Quod verò drachmas quinque velit, & neque obolos, neque
libras aliud quicquam tale per consequentia demonstrat.
Κρόκου ex sententia Scholiastis Callimachi dicitur, τὸ
τὸ ἐν κροῖ δάειν. Ex eo quod in frigore floreat. Plinius li-
bro vigesimo uno, capite sexto, byuma crocus viret. Vel
κρόκου dicitur, quasi κροῖς, vel κρόκη, id est, trama, fi-
lum, villum, seu subregmen: id quod stamini inseritur,
intexiturque; cuiusmodi sunt croci stamina, seu villi, qui
κροκίδες appellantur: qui cum soli in usum veniant, per
excellentiā croci nomine donantur; plerumque ter-
ni, nonnunquam plures in medio floris conspiciuntur.
Poëtæ hac de causa crocum ξανθότριχα vocarunt. Glossa
medicæ ξανθότριχα, τὸν κρόκον. Filamenta hæc, sive sta-
mina Geoponicῶν auctor χλωχίνος vocat, libro undeci-
μο, capite vigesimo septimo. Αἰθολογίται δὲ, ὅταν ἀρχοῦ-
ση, ἐκ μέσου τοῦ ἀνθους ἰσομεῖων τῶν χλωχίνων, & ἀξιοῦσιν
μέσων ἡμέρας τῆς ἢ πένταρας. Flos colligitur ubi bonum colorē
indeptus fuerit, cuspidibus ex medio floris extractis ad
triduum, aut quadriduum perfrigeratis. Latini spicas vo-
cant lutea hæc fila, quæ de medio floris surgunt, quasi
quidam mucrones, aut cuspides, quæ tanquam in spica
aristæ, ita & ipsa faciunt, ut crocus spica vocetur. Pro-
pertius, lib. 4. Eclog. 31.

Ovidius.

*Terque lavet nostras spica Ciliffa comas.
Et sonet accensis spica Ciliffa focis.*

Doctiorum super hos versus non eadem sententia.
Quidam nardum spicam Ciliffam contendunt, nonnul-
li crocum exponunt. Nec nardus Indica, nec Celtica
in Cilicia nascitur. Neutra ergo spica Ciliffa. Si ex
nardorum genere est spica Ciliffa, montana sit oportet.
Sed hæc uti, & reliqua nardi genera, sacrificiis, un-
guentisque rarò admodum addebatur. Dico rarò, quod
apud Galenum libro primo 27. τόπος capite quinto le-
gatur, καὶ ἢ πλεονεξίας σκευάσεις, ἰμβραλίς τῆς χροῦς νάρδου, τῆς
τε Ἰνδικῆς καὶ τῆς Κελτικῆς, καὶ τῆς ἑρμείας· καὶ γὰρ ἰσθηόιοι, ἰμβραλίς ἢ
ἐμβαλίς, & φύλλου μαλαβάθρου, καὶ ἀμείβεσθαι. Hæc corru-
pta nemo non videt: alterutram vocem μαλαβάθρου su-
perfluam negari non potest. Et si pro divitibus paraveris
spicam nardi Indicam, Celticamque, & montanam inji-
cias, & terram erytryada. Adde etiam foliorum mala-
batrî, amomi. Rarò ergo nardus, nec nisi pro diviti-
bus unguentis addebatur. Insuper non intellexisse nar-
dum montanam Poëtam, ex eo probatur, quod illa
nec spicam habeat, nec spicæ quid simile ferat. No-
vi apud Meleagræum in corona Pancarpia legi.

*Ναί μὲν Ἐ Συρίην σαχρότριχα θνήκατο νάρδον
Υμνοθεῖαν Ἐρμού δῶρον ἀειδόμενον.*

Montanam nardum non intelligit Poeta in Syriâ pro-

venientem, sed Indicam; quæ teste Dioscoride libro
primo, capite septimo, Syriaca vocatur, ἢ δὲ Συριακὴ· ὅτι
ὅτι ἐν Συρίᾳ ἀειδόμενον, ἀλλ' ὅτι τοῦς ὄρους ἐν αὐτῇ γινώσκται, τὸ μὲν
ἀπὸς Συρίαν ἀειδόμενον, τὸ δὲ ἀπὸς Ἰνδοῦς. Locus hic exponi-
tatur libro nono, capite septimo, ubi aromatum historiam
tractat Theophrastus. Nardus, ut dixi, montana spica
omni caret. De nardo ergo montana non agit Poëta. Vir
summus croci bulbos spicam Ciliffam esse scribit. Falli-
tur: croci enim bulbis, nec odor, nec suaveolentia ulla,
Ovidius lib. de Fastis.

*Cernis odoratis ut luceat ignibus æther,
Et sonat accenso spica Ciliffa foco.*

Faufus.

Nunc ubi sunt spicam redolentia membra Ciliffam.

Malè ergo vir summus spicam Ciliffam croci bulbum
tradit. Spica Ciliffa quidem crocus est, sed stamina illa
intelligunt poëtæ, quæ in usum reponuntur. Spicas has
appellarunt, quod in multos quasi capillos, & aristas, spi-
cæ more, incisa sunt. Atqui stamina illa, vel spica igni
injecta fœtent. Fateor; sed poëta unguentum ex stami-
nibus crocinis confectum intelligit, non ipsas spicas,
staminaque. Unguentum crocinum igni injectum, quam
suavissimè spirat. Unguentum intelligere poëtam ex eo
probat, quod spicam Ciliffam sonum emittere scri-
bat. Olea unguentaque in flammam injecta, aut infu-
sa, sonant stridentque. Objiciet quis, crocum non re-
ctè, incommodèque; capitis lotionibus, aut linimentis addi
deliciarum gratia; quod Galenus lib. 11. 27. τόπος cap. 1.
in hieram picram, medicamentum purgando stomacho
utile, crocum moderatè injiciendum moneat; ejus enim
usu nimio caput lædi, illudque ipsum non rarò ex solo
croci odore accidere. Afferit idem, crocum mentem tur-
bare. καὶ μὲρ τοῖ καὶ δι' ἰλιάτων· ἵστω τὸ κρόκου, ἀλλὰ τὸ πῦρ τῶν
ἀποσφραγισμένων αὐτῶν πλῆθει δαμά τὴν κεφαλὴν, ὅπερ καὶ ἀλλὰ τῆς ὁσμῆς
μόνης τῶ κρόκου πῶσιν ἰσθηόιοι πολλακίς. Quamquam multa ad hunc
locum dici possint, unum tamen tantum respondebo.
Nam ex loco citato non sequitur usum croci plurimum
non fuisse, & à delicatissimis odoribus, suaveolentiæque; gra-
tia non usurpatum. Contrarium ex multis probatur au-
ctoribus. Propertius lib. 3. Eleg. 8.

*Sit mensæ ratio, moxque inter pocula currat,
Et crocino naves murreus ungat onyx.*

Annotatum est à Plutarcho; Ifocratem, qui pronus es-
set in Venerem, κρόκου ἀξιοῦσιν ἵχανε τὸ ἀποσφραγισμένον. Habe-
re pulvinar croco madens. Stephiades ille apud Aristo-
phanem describens habitum, & mores uxoris suæ deli-
catulæ, numerat crocum inter ea, quæ serviūt luxui. ἢ δὲ
αὐ μύεον, κρόκον, καὶ γλαυπισμάτων (δελία) Hæc verò (olet) un-
guentum, crocum, ofcula. Quæ, ut illic ait, fiunt columba-
tim. Tam gratus, tam acceptus apud veteres croci fuit o-
dor, ut tota theatra croco fluerent, quod spartio & κροκί-
δωνος dicebatur.

Lucretius:

*Et cum scena croco Cilici persusa recens est.
Propertius de prificis Romanorum moribus.*

*Nec sinuosa cavo pendebant vela theatro,
Pulpita solennes non oluere crocos.*

Solennes, id est, spargi solitos. Plinius lib. 21. cap. 6. Tri-
tumque ad theatrum rependa. Spartianus in Hadriano: In
honorem Trajani balsama & crocum per gradus theatrî
fluere iussit. Tradit Suetonius cap. 25. incidenti Nero-
ni passim Romæ victimas cælas, spargo per vias identi-
dem croco. Quem morem esse vetustissimum, disci-
mus ex loco Tryphiodori, ubi mulieres Trojanæ ter-
ram perfundunt vino odorato; nempe quod est mixtum
croco.

Tryphiod. 20.

*Αἰ δὲ θαλασσιῆς Πημείλια νήματα μάτρης
Λυσαίμενα, κλωστοῖσι πῶσι φων ἀνθεσιν ἰσθηόν,
Καὶ τῆς ἀπειρεσίοιο πίθου κρήδεμνον ἀνείσσει,
Χρυσείῳ ἀποχέουσαι κρόκου κεκαύρα μόνον ὄνον,
Γαῖαν ἀνεκνήσσωσε χυτὴν δῶ δέει πηλῶ.*

*Alia verò mammillaria fila transfarinæ mître
Solventes, connexis floribus undique coronabant e-
quum.*

*Et aliqua resolvens vitæ tam immensi dolii,
Profundens vinum mistum aureo croco,
Perfudit terram liquidam odorato vino.*

Pro

Pro *ἰωδάϊ πηλῶ* legendum videtur, *ιωδάϊ ὄνη*. De croci sparfione intelligendum Martialis carmen in lib. de spectaculis, Epigram. 3.

*Festinauit Arabs, festinavere Sabæi,
Et Cilices nimbus hic maduere suis.*

Lilium, Coryciumque, crocum optimum, croco vina mixta theatra, ut Plinius ait, replebant. Spargitur quoque crocus in lecto nuptiali. Martianus Capella,

*Conscia jam Veneris nova festa parate Napæa,
Crocumque lecto spargite.*

Fatendum tamen, minus luxuriosis, ac delicatulis gratius fuisse crocinum unguentum, quod ceram magis, quã crocum saperet. Cicero lib. 3. de Oratore. *Licet hoc videre in reliquis sensibus, unguentis minus diu nos delectari, summa & acerrima suavitate conditis, quam his moderatis, & magis laudari quod ceram, quam quod crocum oleo videatur.* Ex hoc Ciceronis loco doctissimus Salmasius Plinium emendat, apud quem pro *cera*, terra legitur, libro 13. cap. 3. ubi ait. *In Marci Ciceronis monumentis invenitur, unguenta gratiora esse, quæ terram, quam quæ crocum sapiant: quando etiam corruptissimo in genere, magis tamen juvat quedam ipsius vitii severitas.* Nemo tam stupidus est, tamque iners, quin sciat, unguentis ceram, non terram addi. Gratius ergo unguentum, quod ceram magis quam crocum olebat, quod croci odoris suavitas acerrima, & summa. Malebant temperatores crocinum unguentum, quod plus ceram, quam crocum spirabat, variis de causis, ac quidem imprimis; quod odor croci nimius caput lædat, mentem turbet, spiritus dissipet; cum crocinum unguentum, cui plusculum ceræ additum, capiti medeatur, mentem sedet & alacrem reddat, spiritus refocillet. Et hæc quidem causæ, cur Galenus croci usum nimium prohibeat. Sed hæc delicatioribus, molles, effœminatim nihil morabantur. Rectè Cicero præstantiora dixit unguenta, in quibus plus ceræ, quam croci esset. Sed de crocino solo hoc pronuntiat Cicero, cuius apud Græcos Romanosque usus plurimus & nimius, & ad luxum & delicias magis, quam medelas. Athenæus libro 5. ubi Ptolomæi Philadelphii pompam describit. *Πέντη μὲν τῆς αὐτῆς οὐ τῶν ἑπιπέσσειν ὀκλείων ἠλείφοντο κροκίνου μύρον.* *Primis quinque postea diebus omnes in Gymnasio ex auveis arculis unguento crocino illiti sunt.* Idem libro 1. ubi de Archilochio loquitur: *ὡς χρυσίου ὀκλείων ἠλείφει κροκίνου, καὶ κινναμωμῆτα, καὶ κροκίνου, καὶ χρυσίου.* Croci ergo usus plurimus, & malè vir summus crocinum minus suave ait, & medicinæ tantum utile. Immo verò crocino nihil suavius, nihil odoratius, nec usus ejus tam ad medelas, quam ad luxum & delicias. Crocinum unguentum non uno fiebat modo. Vide Dioscoridem libro 1. ubi optimum ait. *Ἐστὶ δὲ αὐτοῦ κροκίνου, τὸ κροκίνου κροκίνου πῖλον, ὅπερ ἔστι τὴν ἰσχυρῆν χρυσίου ἀρμόζει, ὁδύτηρον δὲ τὸ τῆς σμύρνης περιμεμῆσθαι.* (Lege ex Veteri codice, τὸ τῆς σμύρνης περιμεμῆσθαι: ut cap. de cinamomo, metopio, telmo,) *Est porro præstantissimum, quod abundè crocum spirat, estque id usui medicinæ aptum: proximum verò quod myrrham redolet.* Tertium genus fiebat, ut Dioscorides docet, *σὺν κροκίνου, καὶ κροκίνου, καὶ μύλων, καὶ ἰλαίου διαπλάσιον.* Cum *cera*, croco, medulla, & oleo duplo. Cicero præ cæteris laudat & præfert, quod plus ceræ quam croci continet, non ulla severitate aut luxuriæ odio, ut vult Plinius, sed folis sensibus magistris. Ea enim reliquis præstare dicebat, quæ moderatæ essent suavitatis; quæ verò acerrimæ ac meracæ, ob causas jam allatas repudiabat. Sunt verò maximè temperata unguenta, minusque acria, quibus plurimum ceræ admixtum est. Sed de hac quæstione satis. Spica ergo Ciliffa est crocus, sive stamina croci. De croco Ciliffa plura infra. Inter coronarias plantas crocum recenset Theophrastus; quod aspectu pulchrum sit, & odore præstans. Accedit alia causa, quod crapulam arceat. Plinius lib. 21. cap. 20. *Qui crocum prius biberint, crapulam non sentiunt. Ebrietati eo resistunt, coronæ quoque ex eo multent ebrietatem.* Hoc si verum, cur eodem hoc libro capite 4. ait de croco, *usus ejus in coronis nusquam?* Dioscorides libro primo, capite vigesimo quinto, *Παράγει δὲ χρυσίου καὶ ἀργύρου ἰσοῦ ἢ γλυκίον πηρόμενον.* *Ellegantem colorem præstat, crapulamque arceat ex passo bibitus.* An id præstat, quod vapores è ventriculo cohibeat ascendere ad cerebrum? An quod passum acridinem siccitatemque halituum temperet? An quod vi-

ni vapores discutiat? Certè non levem vim discutendi habet. Sed hæc contra Serapionem, qui crocum non arcere, sed efficere ebrietatem, auctor est. *Crocus*, inquit, *inebriat inebriatione forti, quando ponitur in vino, & lætificat adeò, donec faciat insaniam excellenti lætitiâ.* Dicendum; medicamenta pro diverso assumendi modo, alias atque alias virtutes obtinere. Cicutæ cum vino sumatur, præsentaneum est venenum; si superbibatur vinum cicutæ, veneno resistit. Sic crocus si præsumatur, vapores ascendentes discutit, eosque ad cerebrum pervenire prohibet; si verò cum ipso vino bibatur, cerebrum & cor nimium exhilarat, ebrietatem promovet, vinique vim in actum ducit. Scribunt nonnulli, huic flori inesse naturalem facultatem adversus crocodilum, eosque qui in Ægypto mel colligunt, ne edatur à crocodilis, obicere eis crocum; eoque conspecto fugere ipsos. Phavorinus, *Κροκίνου δὲ τὸ δειλὸς καὶ τὸ κροκίνου γίνεται κροκίνου δὲ τὸ κροκίνου φοβέται τῆν κροκίνου. ἔστι δὲ μελιττήρα, ἰπιδὸν ἀνιχίται καὶ ἰδὸν τὸ μὲν ἰπιδίον ἰπιδίον ἰπιδίον ἰπιδίον.* Ego à croco crocodilum non plus fugere puto, quam à nasturtio canem. Videamus quæ Theophrastus, quæ Dioscorides & Plinius de croco tradiderint. Theophrastus crocum optimè delineat; quod non facit Dioscorides, sed quod crocum præstantius, docet: quæ libro primo, capite nono & undecimo examinavimus. Ea quæ libro septimo aliisque locis tradit, suis locis ponderabimus. Quæ cap. hoc sexto proponit, ea modò hic explicabimus, & illustrabimus. *Crocum*, inquit, *natura herbaceum, folium angustum.* Idem repetit lib. 7. cap. 11. ubi postquam scripsit Narcissum folio angusto, addit, croco angustius esse. Eodem libro cap. 7. tragopogum folia croci habere ait longiora. Non malè fecisset, si addidisset, & angustiora esse croci, latiora tragopogi. De croci foliis hæc Plinius, lib. 21. cap. 6. *Usus ejus in coronis nusquam. Herba enim est folio angusto, penè in capillamenti modum. Sed vino mirè congruit, præcipuè dulci, tritum ad Theatra implenda.* *Ὁ Ἰωνίης ἢ σφόδρα.* Idem Plinius, *Floret Vergiliarum occasu paucis diebus, folioque florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur in umbra, melius etiam hyberna.* Idem Calsianus Bassus. *τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἀνιχίται ἢ τὸ φύλλον.* *Florem emittit ante folium.* Quod ipsa autopsia probatur. Objicit quis quosdam crocos primo vere cum leucoio florere, Martio Aprilique mensibus. Responsio facilis; crocos illos esse sylvestres, quique crocum sive filamenta, staminave odorata non ferunt, ideòque pseudo-crocos *bastæet Safferaen* à Belgis vocari. Verus autem crocus ante folia, florem edit autumnum, post æquinoctium, cui statim subsequuntur folia, totaque hyeme virent, æstate nullibi, magno naturæ miraculo, conspicua. Flos hic pulcher, colore cæruleo, Colchici flori similis, sed majori satura purpura nitet; in singulo flore stamina terna, quaternaque colore flammeo lubrubentia, odore, cum inaruerint, forti, & caput implente, quæ cæteris partibus præferuntur, crocique proprie nomen obtinent. Siccari tradit in umbra Plinius. Idem Cassianus Bassus. *Διοφάνης δὲ φησὶ ὅτι τὸν κροκίνον εἰς σκίον καὶ ἴσχυριν.* *Diophanes in umbra crocum siccandum esse tradit.* Idem qua ratione colligi debeat, docet. *Ἀπολογεῖται δὲ, ὅτι ἰσχυρῆν, εἰ μὴ σὺν τῷ αἰθέρι ἰσχυρῆν τὸν κροκίνον, καὶ ἀργύρου κροκίνον ἡμέρας γ' ἢ δ' εἴτα κροκίνου αὐτοῦ τὸ ἀκρον, καὶ τὸ λείον ἀφαιρέται, καὶ συνπίπτει ἰσχυρῆν ἰσχυρῆν πεπιλημένον.* *Flos colligitur ubi bonum colorem adeptus fuerit, cuspidibus ex medio floris extractis, & ad triduum perfrigeratis ac siccatis (verte ad triduum siccatis) deinde summa ejus pars purgatur, & album quidem admittitur; componitur in vasis quantum fieri potest obturatis.* Radicem multam *πικρῆν* & carnosam & vivacem, inquit. Idem docuit lib. 1. cap. 9. & 11. Plinius loco citato. *carnea & illi radix, vivacioreque, quam cæteris.* *πικρῆν* neglexit, cum constet copiosam habere radicem crocum. *καὶ γίνεται κροκίνου καὶ αὐτοῦ βρομίου τῆς εἴδους.* Plinius, *gaudet calcari & atteri, pereundoque melius provenit.* Antiquus noster codex: *gaudet calcari & atteri pede: pereundoque melius provenit.* M. S. codex: *atteri pedoque, quo melius.* Corrigunt *atteri pede, quo melius.* Scribe, ut in antiquo nostro: *atteri pede: pereundoque melius provenit.* An planta pereundo melior redditur? Ita. Ratio est, quod foliis (non enim ipsam radicem vult perire Plinius, sed folia) attritu & calcatu corruptis ac necatis, totum alimentum in radice retineatur; quæ anno sequenti, idcirco plenior, plures, meliores, & præstantiores flores edit. Radix præterea alimento turgida, quod in foliis exhaustum non est, diutius, lætiusque vivet, & tardius flaccescit. Theophrasti codex corruptus Non

video, qua ratione atteri calcarique inferius possit radix, humo tecta. Recte doctissimi Robertus Constantinus, & Turnebus corrigunt, *κατατριβόμενον πάντα τῆς ρίζης. Gaudet calcari pedibus, radiceque pede attrita melius provenit.* Non ipsa radix atteritur, sed folia, & humus, cui subest radix. Διὸ καὶ ὁ Θεόφραστος οὕτως ἐπὶ τοῖς κροκίνοις. Idem quos modo nominavi Clarissimi Litteratores ac Medici asserunt, auctoritate Plinii, Theophrastum ἐν κροκίνοις pro ἐν κροκίνοις scripsisse. Falluntur: illud enim ἐν κροκίνοις ἐν fontibus; aliud *juxta fontes.* In fontibus aquaticæ proveniunt herbæ, ranæ morsus, lens palustris, potamogeton, & similes. Quod Theophrastus dixit ἐν κροκίνοις, eleganter, & subtiliter reddidit Plinius: *Ideo juxta semitas & fontes letissimum.* Juxta fontes vertit, quod circa fontes κροκίνοις sint, & ποσὶ κροκίνοις, & trita pedibus euntium ad fontes & inde aquantium. Semitæ pedibus euntium ac redeuntium trita sunt: sic loca circa fontes retardantium, & manentium, quod propriè est κροκίνοις τὰ κροκίνοις, loca quæ pedibus saltantium pulsantur: atque ira indurescunt, ut volgiolis & cylindris complanata esse videantur. Theophrasti itaque locum sic verte: *Ideoque juxta semitas, aliaque loca pedibus trita commeantium, pulcherrimum exit.* Hodie rustici diligentius crocum colunt, nec patiuntur in hujusmodi locis nasci. Capite sequenti croci plura agnoscat genera, ac ait, crocum esse sativum & montanum, & id quidem odoris expers. Recentiores, ut infra dicam, plura observarunt genera. Et hæc quæ de croco Theophrastus, & ex eo Plinius. Ad Dioscoridem venio, qui has de præstantissimo croco tradit notas lib. I. c. 25. *Κροκίνον ἐστὶ κροκίνοσος (in veteri codice non legitur κροκίνοσος, sed deinceps habetur, κροκίνοσος δὲ ὁ ἀπὸ Φαλίης) ἐν ἰατρικῇ γρηγορῶς ὁ Καρπικεῖος, ἀπὸ Φαλίης τε καὶ Ὀζυροῦ. ὁ ἴσθριος τὸ λουκὸν ἐπὶ τῆς ἰλιουῖ, ἐπιμήκνης ὀλομηλὸς, ἀθροῦσος (Ald. Ὀζυροῦσος) ἀλιπῆς, βαπτῶν ἐν δίκῃ τῶν χροκίνοις, (vetus τζίκος, vide quæ infra dicuntur) οὐκ ὀρωπιῶν ἢ ἰκμαζῶν, ἐπακτικῆς (vetus caret) δὲ ἐν τῇ ὀσμῇ καὶ ἰσχυρῶν: ὁ δὲ γὰρ τοῦτ' ἐστὶ τὸ παλαιὸν (Parif. δριμύς) ἐστὶ τὸ βιβρογυμῖον. Crocum in usu medico præstantissimum est Corycium, recens ac probè coloratum, paulum candidi gerens in capreolo, oblongum, suis partibus omnibus constans, minime fragile, aut pingue, plenum, cujus dilutum manus inficit, non cariosum aut humidum, odore illiciens ac leviter acre. Nam quod tale non est, aut vetustum est, aut maceratum.* Corycium crocum Martialis lib. II. epigram. 9.

Lassa (vel potius lapsa) quod hesterni spirant opobalsama Drauci

Ultima quod Coryco quæ cadit aura croco.

Castigandum hunc locum censuit noster Petrus Scriberius, superioribusque annis excudendum jussit, *ultima quod curvo*, idque ex fide membranarum, & conatus est, præ vulgata lectione erudito lectori commendare, τὸ quod. Nunc mavult, *quod Corico*, quàm *quod curvo*. Idem Martialis lib. 3. Epigram. 65.

Quid spirat tenera malum mordente puellâ, Quod de Corycio que venit aura croco.

Plinius loco citato, *Sed nec ubiq; sæcundum, etiam Cyrenis, ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas Cilicio, & ibi in Coryco monte.* Quod de Cyrenensi croco scribit, infra examinabo. Supra cap. de rosa diximus, crocum Cyrenense excellere. Hoc si verum, quomodo prima nobilitas Cilicio deberet, & in Coryco monte. Præstat Cyrenense ad tingenda, imbuendaque ligna, thyina, aliaque res; præstat & aliis usibus. At verò excellit in medio usu Corycium, & quidem, ut Plinius ait, quod in montibus provenit. Duo sunt genera Corycii croci; alterum in montibus provenit, alterum in specubus, ut Galenus & alii docent. Quod in specubus, ut infra dicam, provenit, magis vegetum, ideoque ad alios usus, uti & Cyrenaicum præstantius, contra medicinæ haud commodum. Quare Plinius rectè, *Et quod in Corycio monte*, dixit. Optimum crocum, Dioscorides *ὀκροκίνοσος* ait, bono ac pulchro esse colore. *ὀκροκίνοσος* Marcellus interpretatur, quod coloris sui bonitate rubet. Fortassis, quod apud Galenum legitur lib. I. de Antidotis cap. 14. *ὀκροκίνοσος δ' ἐστὶ καὶ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἀπὸ τῶν ὀρωπιῶν ὁ ἀπὸ τῶν κροκίνοις ἀκμαῖος.* Perspicuum est optimum crocum *καὶ ὀρωπιῶν* esse, & plurimum redolens, quodque longo tempore utraque hæc servari potest. Interpres *καὶ ὀρωπιῶν* summè flavum interpretatur; qualis croci non est color, nisi fortè quis velit ejus dilutum manus luteo flavoq; infiere colore. Sed de tinctura non agit Galenus, nec *καὶ ὀρωπιῶν* apud Botanicos flavum significat. Dioscorides lib. I. cap. 5. nardum *καὶ ὀρωπιῶν* ait. Quis verò Neotericorum flavum vidit nardum. Ruffa est, qualis ferè croci fila. Idem carpopobalsamum lib. I. cap. 18. *καὶ ὀρωπιῶν* re-

fert. Alpinus oculatus testis carpopobalsamum rufescere inquit. Quod ipsa probat autopsia, & ex ipso probatur Theophrasto, cum lib. 9. cap. 6. balsami fructum magnitudine, figura, colore, terebinthi fructui similem facit. Terebinthi fructus, ut ipse lib. 3. cap. 15. tradit *καὶ ὀρωπιῶν*, Idem Dioscorides lib. I. cap. 72. styracem optimum *καὶ ὀρωπιῶν* docet. Plinius libro 12. cap. 25. *ruffum* interpretatus est. Ruffus color flavo obscurior, qualem fere in bobus videmus. Τὸ *καὶ ὀρωπιῶν* ruffum esse, probatur ex Suida. *καὶ ὀρωπιῶν* δὲ ὁ ποταμὸς *καὶ ὀρωπιῶν* δὲ ὁ ποταμὸς. Hefychius, *καὶ ὀρωπιῶν*. Supra dixi, crocum, *καὶ ὀρωπιῶν* vocari. Poetæ Latini *rubra fila* exponunt. Ovidius lib. I. fastorum.

Nec fuerant rubri cognita fila croci.

Alibi ipsum crocum rubrum ait.

Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.

Virgilius.

Nec glaucas calices, casiamque, crocumque rubentem. Et Tyrio dignum terga rubere croco.

Lucan. lib. 9.

Utque solet pariter totis effundere signis Corycii pressura croci, sic omnia membra E misero simul rutilum pro sanguine virus,

Non male itaque Marcellus *καὶ ὀρωπιῶν* reddidit, qui coloris sui bonitate *ὀκροκίνοσος* ἔχει ἐπὶ τῆς ἰλιουῖ. Capreoli sunt claviculi intorti in vitibus, & veluti quidam Cinni, in tenerioribus pampinis apparentes, quibus vitis veluti manibus quibusdam adminicula complectitur. Croci capreolos vocat, quorum usus est in re medica. Hi nō vere, capreoli, sed eorum formam aliquo modo imitantur. Optimum Corycium crocum Dioscorides paulum candidi habere scribit. Plinius novum genus à Corycio diversum formavit, aitque loco citato, *Est per se genus sativi blandissimum vulgo, cum sit medio candidum, dialeucon vocant.* Scribe ex antiquo nostro codice. *Est per se genus sativi blandissimum vulgo, cum sit mediocre: dialeucon vocant.* (Ita lege, codex habet, *Deliacon vocat.*) Ait genus illud sativi blandissimum vulgo esse, cum tantum sit mediocre, id est, de optimis non sit. Cur dialeucon appelletur non tradit. Notum id ex vocabulo. Docet tamen unde nomen illud acceperit, cum ait. *Contra Cyrenaico, vitium, quod omni croco nigrius.* Ergo ab albedine, quod majore albo distinctus sit. Dioscorides tamen optimum ait, quod paulum candidi in capreolo gerit. *ἄθροιστος*. ita apud Oribasium & Ætium legitur. In Aldino tamen legitur sensu plane contrario, *ἰσχυρῶστος*. Quam lectionem probare videtur Plinius. *Probatio*, inquit, *sinceri, si imposta manu crepat, veluti fragile: humidum enim quod evenit adulteratione, cedit.* Ita vulgati codices habent: in antiquo nostro legitur, *Probatio sinceri imposta manu crepat veluti fragile: humidum enim quod evenit adulteratione sedit.* In altero exemplari, ut notat Clariss. Salmasius scriptum est, *crepit & sedit.* doctiss. Turnebus corrigat, *humidum enim, quod evenit adulteratione. filet*, ut verbo, inquit, *crepat opponatur.* Et si enim quæ cedunt, non sonant, nec crepant: tamen filet aptius aliquanto videtur. Corrigunt alii: *humidum enim quod evenit adulteratione sedit.* Sincerum, ajunt, crocum quod est *ἰσχυρῶστος*, si imposta manu prematur, statim crepat veluti fragile & rumpitur. Quod humidum est ex adulteratione, manu pressum subsidet nec crepat, veluti fragile. Non vult Plinius, crocum fragile esse, & facile rumpi, sed crepare tanquā fragile esset, sic glacies crepat quidem, non tamen frangitur. Contra omnium probatissimorum scriptorum auctoritatem scriberet Plinius, si vellet crocū fragile esse, ac facile rumpi. Lege Galenum, Ætium, Oribasium, omnes habent *ἄθροιστος*. Ait ergo Plinius, sincerum crocum crepare: non aliter ac si fragile esset. Quod hodie etiam in optimo observatur croco, nec adulteratum subsidet, sed filet, sonumque nullum emitit. Recte ergo Turnebus pro *sedet*, vel *sedit*, ut in antiquis codicibus, *filet* reposuit. Cæterum, ut utriusque sententiæ satisfaciam, dico *ἄθροιστος* esse crocum, dum adhuc floridum, & naturali humore avidum est. *ἰσχυρῶστος* vero cum exsiccatum est. Tum enim (res nota satis pharmacopæis) & facile comminui, & in pulverem reddi potest, cum avidum naturali humore minime sit friabile sed tenax. Sequitur, *ἀλιπῆς, minime pingue.* In Parisiensi codice scribitur, *ἀνελεπῆς, cui nihil deest, perfectum.* Aldin. codex habet *ἀνελεπῆς*: quomodo & Marcelli codex; sed legit idem *ἀλιπῆς*. Vertit enim *squalidum & sine unguine.* Apud Oribasium collect. lib. II. *ἀνελεπῆς* reperitur, interpret vertit, *non mancum.* Synop. verò lib. II. cap. 54. *ἀλιπῆς.* Quam lectionem secutus est. Ætius lib. II. *ὀλομηλῆς, ὀκροκίνοσος*.

Claudianus.

φ. παλιν, ἀθροιστ. ἀλίπης. Parisiensis codicis lectionem alii probant, alii improbant. Qui probant, suam stabiliunt opinionem hoc argumento. Quod pulchre cum sequenti attributo, παλιν, conveniat, ut sit παλιν, id est, plenus. Vult enim Dioscorides, florem seu comam & ipsum crocum suum implere scaphum, ut nihil desit, sed plena sit, & velut per totum scaphum densa croci coma, ut sit παλιν, veluti interpretatio præcedētis ἀνοδισπης, λίθιως. Hanc qui rejiciunt, hoc utuntur argumento, quod ἀνοδισπης & ὀλομελής, vel, ut apud Ætium, ὀλοκέρως, idem significant. Alterutrum ergo, inquit, abundat. Quare, ex altero Oribasilii loco, & Ætio ἀλίπης legunt. Huic lectioni refragatur Plinius, qui ἐλιπής vel ἐλιπής legisse videtur. Nam ait, optimum ubique quod pinguisimum, at brevibus capillis, pessimum vero quod situm redolet. Respondeo, apud Plinium pingue accipi pro læto, crasso & vegeto. βάρπαι οὐ δισσὸς πᾶς χεῖρας, in diluto manus inficiens. Vox δισσ, madefactio, transcolatio, perfusio non pertinet ad manus. Pro δισσὸς scribe ex Oribasio 2. synop. & Ætio πῖσος ατρίτου δίστος facile tingens. Hanc probat lectionem Isidorus, cum scribit; & cum carpitur manus tingens. Verbum πῖσος sumpsit, ut vulgo tum in Græcia fumebatur, pro carpere vel capere. Ut etiam Actor. cap. 3. vers. 7. & cap. 12. vers. 4. accipi debet. Sed parum interest, utro sensu exponatur. Nam & dum teritur & carpitur, manus inficit. Facile teritur, si, ut Ætius & Oribasilii scribunt, in sole contineatur, aut in fictili novo sicetur. Πῖσος ἢ τὸ ἐνλίαντος εἶναι, δὲ οὐ ἥλιον ψύχρον ἐπ' ὀρῶν κακῶν. Laudat crocum Dioscorides non cariosum aut humidum. Adulteratum enim hoc, vel corruptum. Probat denique illud crocum quod odore illiciens & leviter acre est. Plinius, humidum enim, quod evenit adulteratione fiet. Altera probatio, si manu prolata ad ora, leniter faciem oculosque mordeat. Dioscorides odore hoc vult præstare crocum. Sed nihil impedit, utrumque præstare. De croci odore vide lib. 4. de caus. cap. 22. Atque hæc de priori croco. Δουπερέναι δὲ ὁ οὐκ ἔστι Λυκίας Καρυκίου, καὶ ὁ δὸς τοῦ Λυκίανου Ὀλύμπου. Non parum negotii doctissimis quibusdam viris hic fecit locus, aliter atque aliter aliis legentibus ac interpretantibus. Nonnulli vertunt, Secundus locus datur Corycio ἐ τράκτι Λυκίας cōtermino. Quasi scriptū esset, ὁ οὐκ ἔστι παρὰ Λυκίας Καρυκίου. Negant alii ex sententia Strabonis l. 14. ejufce nominis & lītus & oppidulum in Lycia esse, sed ipsis τῆς παρὰ Λυκίας supplētibus χεῖρας aliter vertere visum fuit, quasi (quod est vero similius) voluerit auctor, secundum à Corycio prius commemorato locum obtinere, qui ἐ τράκτι Λυκίας cōtermino devehitur. Placet doctissimi Salmasii conjectura, δουπερέναι οὐκ ἔστι παρὰ Λυκίας Καρυκίου. Nihil propius videtur. Primum dat croco Corycio, ex monte scilicet Coryco. Nam ἰθιὸν Καρυκίως, δὲ καὶ Καρυκίως. Secundus tenet, καρυκίως οὐκ ἔστι παρὰ Σελεύκιδος Καρυκίου, subintellige καλυκίως. Coryciam intelligit vallem, vel antrum Corycium. Hæc vallis haud longe à Seleucia Trachea, quæ ad Calycadnum anmem sita est. Corycos mons ad mare: at Corycia vallis viginti supra eam stadiis introrsum à mari recedit, & Seleuciam accedit. Ptolomæus in ora maritima ordine recenset, Καλυκίως παρὰ τοῦ Ὀλύμπου, Ζεφύριον ἀκρῶν, Καρυκίως. In Mediterraneo ad Calycadnum posita Seleucia, cui vicina est Corycia, vallis duobus millibus, & quingentis passibus à mari distans. Stephanus tamen Grammaticus Καρυκίον antrum prope oppidum Corycon collocat. Καρυκίως πόλις Κιλικίας, παρὰ τὸ Καρυκίον ἀντρον νομῶν. Salmasius Stephanum antrum & montem Ciliciæ Corycum confundere scribit. Huic rei non infistam. Strabo lib. 14. ubi antrum hoc describit, dicit esse 20 stadia supra Corycum promontorium. Μετὰ δὲ τὸν Καλυκίαν δὲ Ποικίλην λεηρῆσιν πύργον, καλῶμεθα Ἰχθυοὺς λατομητῆν, ἐπὶ Σελεύκιδος ἀτρίτου. Ἐπὶ ἀνεμῶριον ἀκρῶν, ὁμώνυμος τῆ παρὰ τῆς Κεχάμβρου ἵσσης, καὶ Καρυκίως ἀκρῶν, ὑπερὶ τῆς οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Καρυκίου ἀντρον, οὐκ ἔστι ἀλίπης ἢ καρυκίως φύσσει. Ἐπὶ δὲ καλυκίως μετὰ τὴν κυκλοπῆρην, ἰχθυοὺς ἀσκεκίμην ὄφρον πετρώδη, πανταχόθεν ἰκάνως ὑψηλῶν κατὰ βάνην δὲ εἰς αὐτὴν ἀνώμαλόν ἐστι ἰθαφός καὶ πολὺ πετρώδες. μετὰ δὲ τὸν Ἰεμενῶδους ὕλης, αἰεθαλῶς τε καὶ ἡμίρου, παρὶς παρτῆν ἢ ἐ ἰθάφην τὴν φέρονται τὸν κέρως. Scribe τὴν κέρως, vel lege supra ἐν τῷ ἀλίπης κέρως. In fœminino genere κέρως apud alium, quod sciam, non reperitur, quam apud Strabonem. Post Calycandum est petra Poecilæ, id est varia, διττα, cui incisi sunt gradus, qua itur Seleuciam. Deinde Anemurium, ejusdem cum priore nominis promontorium supra quod ad 20 stadia antrum est Corycium, in quo optimus crocus nascitur. Est autem caverna ingens, rotunda, saxosa, cincta supercilio undiquaque satis alto, in quam ubi descendens, solum est inæquale. Saxosis vero, plenum virgultis semper viventibus, ac domesticis. Injuncta consita sunt quæ solum crocum ferunt. Vides antrum illud prope Seleuciam esse. Certè ergo, δουπερέναι οὐκ ἔστι παρὰ Σελεύκιδος

καὶ Λυκίας Καρυκίου. Nullum in Lycia vel prope eandem Corycium. Corycium antrum longè à Lycia. Item Corycos mons. Straboni facile ignosci potest, qui dixit optimum in antrum jam memorato nasci crocum. Dioscorides secundum locum huic tribuit: nec optimus fuit, quanquā à multis pro optimo haberetur. Galenus lib. primo de Antidotis cap. 14. Καρυκίως ἢ τὸν Καρυκίον, ἐπινοῶσι μὲν ἀπαντες οἱ παλαιοὶ μὲν καὶ τῶν πονητῶν. Ἐγὼ δὲ ἀκριβῶς τὸ τε Καρυκίον ἀντρον οὐκ ἔστι παρὰ τῆς, καὶ τὸν κέρως αὐτὸν ἰθαφῶσιν, οὐκ ἔστι μὴ ὑπερὶ ἀπαντας τὰς ἀλῆρας, ἐπὶ ἰθαφῶσιν ἐν τῷ ὀρῶν κακῶν, ἐπὶ ἐν τῷ μοιμῶν Διφύριον. Crocum vero Corycium cum omnis antiquitas, tum Poetæ quoque laudant. Ego vero antrum Corycium, in quo gignitur, & crocum ipsum accuratius inspexi, vegetum quidem, non tamen odoris magnitudine, vel diuturnitate alios excedentem. Crocus qui duas has non habet notas, optimus dici non potest. Galenus loco citato ζῶντος δὲ ἀτὸ κέρως ὑμᾶς τὸν ἀκρῶν ἐ τῷ κέρως ἰταροφίαν ὑπερβαλλῶν; quibus signis & vos optimum ab ignavo discernere consulo non autem quod supra modum vegetum est. Hanc ob causam Dioscorides crocum Corycium, quod in monte provenit, præstantius dicit, quam quod in antrum nascitur. Ratio est, quod crocus, ut Theophrastus 6 docet, parvo alimento sit contentus, locifque minus humidis ficcioribusque odorator. Vide lib. 6. de caus. cap. 23. Antri Corycii solum humidius, (umbrosum enim) totus quippe interior situs antri lucis ex summo vertice impendentibus inumbratur. Loca umbrosa, quia halitibus plena, humore abundante solent. Cæterum præter Corycium antrum & montem Cilicici Dionysius de situ orbis, aliam habet Corycium urbem Pamphilæ; de qua in his verbis:

Ἄλλαι δ' ἐξείης Παμφυλίδες εἰσὶ πόλεις
Κάρυκος, Περζήτε & ἠνεμῶσσα Φάσηλις.
Alia autem deinceps Pamphylicæ sunt urbes,
Corycus, Pergaque, & ventis apta Phaselis.

Ad hos versus Eustathius ex Strabone hæc refert

Κάρυκος καὶ Φάσηλις Παμφύλων τόποι

An igitur verba Dioscoridis accipi debet de croco Pamphyliæ? Nullum certè dubium quin possint & de Corycio antrum Ciliciæ, & de Coryco Pamphylico accipi. Posterior si magis arrideat sententia, lege, δουπερέναι δὲ οὐκ ἔστι παρὰ Λυκίας Καρυκίου, καὶ ὁ δὸς τοῦ Λυκίανου Ὀλύμπου. Præstantissimum ait crocum, quod circa Corycum Ciliciæ nascitur; ob hoc optimum ait, quod ex Coryco prope Lyciam advehatur, & ex Lyciaco Olympo. Corycus autem & Olympus loca sunt vicina. Olympum Lyciæ montem esse & urbem ejusdem nominis, docent Geographi. Huic adjacet lītus Corycium, vel, ut alii volunt, oppidum. Καρυκίως τὸ παρὰ Λυκίας Καρυκίον dixit, quod quidam Pamphyliæ tribuerent. Totus ille tractus Olympi Lyciæ & Coryci ad Lyciam usque croco refertus fuit; quod tamè cedebat Corycio Ciliciæ. Lycia est regio Asiæ minoris inter Pamphyliam & Cariam sita. Facile ergo fieri potuit, alios Corycum oppidum Pamphyliæ, alios Lyciæ adscripsisse. Plinius lib. 8. capite citato. Prima nobilitas Cilicio, & ibi in Coryco monte: deinde Lycio, monte Olympo. Legit ergo nec ineptè, nec indoctè; δουπερέναι τὸ οὐκ ἔστι παρὰ Λυκίας Καρυκίου, ὁ οὐκ ἔστι τοῦ Λυκίανου Ὀλύμπου. Virgilius quidem crocum laudat ex Lydia, sed quod colligitur in Tmolio monte.

Nonne vides crocos ut mittat Tmolus odores,
India mittat ebur.

Commentator cum legisset crocum Cilicium optimum, Tmolium montem Cilicium scripsit. Quod valde absurdum. Docet Plinius, Tmolium montem in Lydia Sardibus vicinum. Idè Ptolomæus afferit tabula 1. Asiæ. Sequitur; εἶπε δ' ἐξ Αἰγῶν τῆς Αἰτωλίας. Mox quod ex Ægæi Ætolia adfertur. Ægæa, ut ait Strabo, promontorium est Æliodos non procul à Caju fluminis ostio. κείμινον ἐν τῇ Κανῶν αὐτῆ ἢ μίχρη τῶν Ἀργινοῦσῶν δίκαι, ἐ τῆς ὑπερκειμένης ἀκρας, ἢ Αἰγῶν πῆς ὀνομαζομένη ὀμαυμῶς τῷ Ἰσθμῷ. Situm in regione Camena: ea regio usque ad Argimusas pertinet, iisque imminens promontorium, quod Ægæa nonnulli appellant, quasi capram. Plinius lib. 5. cap. 30. Ægæa oppidi in Æolio meminit. Nusquam legi Ægam Ætolia oppidum vel promontorium esse. Scribo ergo παρὰ Αἰτωλίας, Αἰολίας vel Αιολίδος. Οὐκ ἔστι κρηναῖος ὁ οὐκ ἔστι Κενταύριος, πάντων τῶν καὶ τῆν Σικελίαν, ἀδελφῶν καὶ δύναιον (vetus addit μελανίαν) λακωνάδους ὄντος πάντες. Διφύριον τοῦ τοῦ πολύκυλον ἐ ἕχρον οἰ ἐ τῇ Ἰταλίᾳ τῆν ἵνα βάρπαιον, πύργον χεῖρας πολλοῦ δὲ πηροσκότου Διφύριον εἰς δὲ τὸ Φάσηλιον, ὁ παρὰ γαλακίον ἐπὶ χεῖρας. Cyrenaicum vero, & quod ex Centuperino Sicilia agro, viribus minus pollente, quippe

quippe cum sint olerum instar omnia sativa. Veruntamen propter succi copiam & coloris bonitatem, qui in Italia ligna Thyina inficiunt. Hoc postremo utuntur: atque ideo etiam magno venditur, sed ad medicamentum, quod primo loco descriptum est, utilissimum existit. Doctiss. Lonicerus legit; οὗ ἡ Κυρηναϊκὸς ὁ οὐκ ἐκ τῆς Σικελίας ἀλλ' ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς. Cyrenaiscus crocus & Centuperinus cum omni qui per totam Siciliam crescit. Clariss. vero Saracenus restituit. οὗ ἡ Κυρηναϊκὸς ὁ οὐκ ἐκ τῆς Σικελίας ἀλλ' ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς. Quasi voluerit Dioscorides, Centuperinum crocum inter reliqua Sicilica, Sicula five Sicania primum locum obtinere, quamvis alioqui æquè, ac Cyrenaicum viribus ignavum esse fateatur Plinius loco citato. Mox Centuripino Siciliæ, aliqui Phlegrao secundum locum dedere. Doctissimus Turnebus ex Dioscoride corrigat, aliqui Ægæo. Malunt alii Heræo, alii Therao. Vulgata si non placet, Turnebi sequere. Phlegra oppidum Macedoniae maritimum. Phlegraeus ager Campanus, five Laborienfis, Puteolis vicinus, fertilissimus panici, farris, rosarum. Ex iis duobus locis, vel fortassis alterutro, crocus nobilis & excellens fuit. Laudat idem Plinius crocum sylvestre, libro 21. cap. 6. Crocum inquit, sylvestre optimum, ferere in Italia minimè expedit, ad scrupula usque similia arcis decoquensibus. Scribitur radicis bulbo. Sativum latius, majusque & nitidius, sed multo levius, degenerans. Sed nec ubique fecundum, etiam Cyrenis, ubi semper flores laudatissimi. Hæc corruptissima & sine sensu. Alii aliter atque aliter hunc locum exponunt. Aræ inquit Dalecampius, singulæ vigesima quarta parte minus fructus reddunt, quam impensæ factum est. Scrupulum vicesima quarta uncia pars est. Quod si ad drachmam id exigas, cujus scrupulum tertia pars est, sensus est, tertia parte minus fructus percipi, quam impensa constiterit. Alia Salmalii sententia. Hoc, inquit, quid sit nescio: inquinatissima tantum esse scio, nec ignoro quomodo explicent. Optimum & vetustissimum exemplar Bibliotheca Thuaneæ, disertim scriptum præfert, acris pro arcis. Omnino legendum, ad scrupula usque singula arcis decoquens. Seges comparatur debitori; qui si bonum nomen est, cum fenore reddit quod accepit: si minus, creditori suo decoquit. Columella; nā res ipsa domino decoxit. Plinius, dummodo notum sit, eum, qui acceperit hoc cognomen, decoxisse debitoribus suis. Seneca debitor tibi decoxit. Ita igitur & croci seges arcis decoquere dicitur eleganter, quæ impensam dominus frustratur. Aut crocum decoquere ad scrupula usque singula. Quomodo hoc intelligendum? Minus vagè laxèque hoc concipi videtur, & locus ipsa vix satis mihi probatur. Nullum propius est nummi genus, quod resolvī possit in scrupula, quam denarius. Ita ergo intellexerit: Tria argenti scrupula in denario, sive dragma croci seges mala nomina imitatur, & tertia parte minus reddit quam creditum est. Sic usque ad scrupula singula decoxit, cum in Italia feritur, & pro tribus que impensa sunt scrupula tantum reddit binna. Sed hoc sensu melius legerim, ad scrupula usque in singula 10. In singulos denarios usque ad scrupula decoxit. Nihil verius; nota denarii loco corrumpendo ansam præbuit, quæ sexcentis locis apud Plinium posita à librariis vel correctoribus depravata est. Arca porro receptacula nummorum juvenalis, Positā sed luditur arca. Inde duplex solvenda pecunie ratio; domi ex arca, aut in foro de mensa. Ab arca qui pecuniam dispensat avarius dicitur. Valerius Maximus lib. 11. cap. 1. Inde ab Oceani lictoribus attracti pisces, inde infuse culinæ arce, censibusque edendi atque bibendi voluptas reperta. Qui locus editur corruptissimè. Persistit in eadem metaphora Plinius de croco, additque, sativum latius magisque & nitidius, sed multo lenius; denegans ubique, nec fecundum. Etiam Cyrenis ubi semper flores laudatissimi. Denegat creditum malus debitor & decoctor: sic crocum non tantum in Italia decoquere arcis ejus, à quo feritur, sed ubique denegare dicit, etiam Cyrenis, ubi flores laudatissimi hodiè leguntur. Sativū lenius magisque, & nitidus sed levius degenerans, sed nec ubique fecundum, etiam Cyrenis. Hæc Clariss. Salmalii sententia à nobis improbari non potest. Crocum minimè fecundum Cyrenis, cum ait, planè contra sententiam scribit Theophrasti, qui capite præcedenti optimum esse dixit, ut à nobis annotatum est. Cur ergo à Dioscoride pro optimo non habetur? Dicendum, Dioscoridem croci præstantiam æstimare, quatenus ad usum medicum usurpatur, Theophrastum verò quatenus vegetum, & ad alios usus sit præstans. Dioscorides Cyrenaicum & Centuperinum viribus minus pollere tradit, quod sint omnium olerum instar sativa. An igitur sativum, & cultum crocum ideo minus bonum, quod sativum sit? Ita videtur: ea & Plinii sententia. Crocum syl-

vestre optimum. Sativum latius, majusque ac nitidius, sed multo lenius. Doctiss. viri per sylvestre crocum Plinius intelligere volunt, non quod sponte nascitur, agreste, in urbanum, sed exoticum, aliunde advectum. Italicū enim fructuosum & quætuosum non est. Nobis haud probabilis hæc videtur sententia; quod sequatur, sativum latius, majusque. Opponit ergo Plinius sylvestri sativo, sylvestre melius, quod loca sylvestria minus humida & pingua, crocum autem, quia paucò parvoque alimento contentum, in sylvestribus odoratius sit, quam cultis pinguibusque. Alimentum enim concoquere nequit, ut lib. 4. de causis, cap. ult. docet. Veruntamen propter succi copiam & coloris bonitatem Itali hoc, ut ait Dioscorides, θύια vel (ut in aliis legitur codicibus) θύια mortarium est. Aristophanes in nubibus. Εἰς θύια σπογγώδη ἢ ἀνεμάτῃ, in rotunda pila pinsebat. Sed quæ in tingendis croco mortariis utilitas? aut quis usus croci coloris ex mortario? Corrigunt idcirco nonnulli, leguntque ex Plinio, θύια. Corycium, inquit crocum, ut præstantissimum, in Medicina tantum locum habebat. Centuperinum verò crocum, quod multi succi esset, & valde coloratum, theatris replendis & inficiendis adhibebatur. Crocum usum habuisse in Theatris, supra diximus. Verum, eo theatra non tingebantur, sed in iisdem spargebatur odoris ac suavitatis causa. Sed ponamus, tincta fuisse croco: tamen pro θύια, θύια legi non potest, quod sensus non satis sit bonus. Lego ergo, cum doctissimis viris Vicellio & Saraceno, θύια, & verto, qui in Italia ligna thyina inficiunt, hoc postremo utuntur. Ex hac enim materia tanquam incorrupta, memoratas veterum templorum contignationes, aliaque pretiosiora opera, ut lib. 5. tradidit Theophrastus, conficiebant. Ea verò ligna ornatus gratia croceo aureoque colore infici solita, mihi sit verisimile: quemadmodum & hodiè variis coloribus inficiendorum etiam multo viliorum lignorum varia passim visuntur artificia. Δολῆται ἢ μίξοι προπομαγματῶν κροκομῆται ἢ θύια ἢ ἰνῆματῶν (vet. cod. ita legit. Εἰς λιθαργῶσθου ἢ μολυβδαίνης ἂν τὸ βάρεθ' ἐν ἰνῆματι ἀλοφίλων' δηλοῖ) ὑπελειφομένῳ συντεταμένον, εἰς τὸ βαρυταθμίον, λιθαργῶσθου, ἢ μο. υβδαίνης' δηλοῖ θύια ταῦτα τὸ τε ἰνῆματῶν κωνιαρῶδες, εἰς τὸ τὴν ἰσσην ἰνῆματῶν δι. τυ. γάινον Adulteratur autem admixtio crocomagmate tuis, aut sapa sublitu, intrita, simul quo pondus adjiciatur argenti spuma, aut plumbagine. Sed maleficium indicant, tum quod occurrit pulverulentum, tum etiam defruti odor. Hodiè hoc modo non adulteratur, fraus nimis facile animadvertetur. Adjiciunt cartham florem, sed fraus percipi potest ex odore & colore. Minus enim rutile & odoratum est. Vino & aqua aspergunt, ut augeri pondus possit: quod item odore deprehenditur. Alii fumo indurata carnem admiscunt, sed crocum hoc nec colore, nec odore præstat. Pharmacopice & seplasiarii improbi, ut ponderosius fiat, locis subterraneis, & humectis servant. Crocus autumnii initio cum sol in libram ingressus est, cauliculum emittit gracilem, tenerum, glabrum, in cujus summo flos est sex foliis constans, bene longitudine, uncia paulo angustioribus, utrimque acuminatis, & inferius ubi conjunguntur omnino purpureis, intus sex staminibus ornati. Ex his tria brevia, angusta, colore flavia, posita erecta, & superficie pulveracea sunt: reliqua tria longitudine ipsa floris folia paulum excedunt, cum etiam ex clauso convolutoque flore, jam ex terra prodeunte, exertis capitibus proficiant: eadem inferius angusta, superius verò latiuscula existunt, & subtilissimis crenis, nonnullorum oculos subterfugientibus. Incisæ color est in ruffo puniceus. Ea collecta aroma celebre conficiunt, ab omnibus crocum, vel crocus appellatur, gustu amariuscum, odore jucundo, acri, late spirantem, oculos aliquantum mordicante, lachrymas profundere cogente, & modicè cum suavitate non ingrata caput aggravante, somnumque conciliante. Ejus tam triti, quam integri parva portio magnā aquæ aut vini quantitatem, luteo aut citrino colore, ad puniceum inclinante tingit: flores unum atque alterum tantum diem postquam aperti fuerint, durant. Colchico similis omnino flos est, præterquam quod croci floris color magis ad purpuram vergat, & quod Colchicum trita illa longa, puniceave stamina, quæ in croco sunt, minimè habeat. Floret etiam cum Colchico, aut paulò post cum ultimis Colchici floribus. Cum defloruit, vel cum adhuc floret folia emergunt, multa oblonga, valdè angusta, acuminata, & venosa prope terram aut in ipsa terra conjuncta fasciculorum, aut scoparum instar, ac membrana tenui involuta. Folia hæc hyeme non flaccescunt, sed sub ipsa nive virent, proximè quoque vere incrementum capiunt, donec ad initium æstatis, vel veris finem ad justum statum peryeniant: in quo

quo longitudinem habent pedalem, latitudine autem quartam unciae partem non excedunt, eadem substantia venosa, id est, rectivenia sunt, & ab una parte angustis admodum canaliculis striata, ab altera vero sulcum habent minime profundum, modice candicantem, & per eorum medium usque ad mucronem transeuntem. Radice nititur rotunda, bulbosa, cum floret autem in latitudinem uncialem, aut majorem compressa, multis tenuibus capillis ferisque; reticulatis tunicis victorialis modo involutis, detractis tunicis tam foris, quam intus candida carnosae succosaeque in superficie multis circulis cincta. A quibus ipsa tum initium sumunt: autumno cum floret singulari, sequenti autem vere & aestate duplici, atque altera alteri superius insidete. Cum enim veris initio folia in crescent, superior radice pars, a qua folia exeunt, increfcit, donec

Crocus.

aestate parentem sub se retentam quantitate aequet. Hac itaque vigentem, solidam succosamque constitutionem nacta, ipsa parens languida & flaccida redditur, atque autumno tota evanescit. Propagatur se bulbosis oculis, ipsi radice adnatis: fibras ab inferiori parte in terra agit tenues candidasque nutrimentum attrahentes. Saporem radix habet dulcem aliquantulum nauseosum & tenuem. Ideoque salivam modice elicentem. Colitur apud nos in agris. Seritur crocus in pluribus regnis & provinciis ubi in agris segetis modo late viret: ut in Cilicia, Cyrenis in Sicilia, Italia, Pannonia, Germania, Gallia, Britannia. Gaudet, inquit Theophrastus, calcari pedibus: ideoque juxta semitas & fontes pulcherrimus exit. Seritur depositis radicibus bulbis. Oprimus, inquit Dioscorides, Coryceus: secundum locum tenet, qui juxta Corycum versus Lyciam, & in Lyciae Olympo: deinde ex Aegibus Aetholiae, Cyrenaceae, & Centirupynus omnium in Sicilia viribus minus pollent. Qui Aquila Vestinorum urbe adfertur primum sibi locum in Italia vindicare, Mattheolus ait: sed Aquilino tamen praestantior, qui circa Viennam Pannoniae seu, ut vulgo, Austriae nascitur. In Gallia nusquam vegetior quam in Agenensi agro, & Narbonensi, Ruellio teste. Propagatur etiam in Britanniae insula meridionali parte, quam Angliam vocant, natus. Ex altera vero, & Septentrionali quam Picti & Scoti tenent reprobus est. Oprimus autem ubicunque natus, qui pinguis, recens fragranti odore colore rutilo: pessimus squalidus & situm redolens. Crocus autumno florere incipit, statim, ut Theophrastus ait, primis imbribus Vergiliarum occasus. Aliquando tamen bis per annum flores vere & autumno. Sed autumnalis flos praestantior. Florem edit ante folia, quae mox subsequuntur, & hyeme tota virent, aestate nullibi conspicua. Graecis similiter κρόκος, Latinis

etiam crocum dicitur: Mauritanis Zaffaran; atque inde in Italia Zaffarano. Hispanis Acafran, Safra acafraon: Germanis Saffran, Gallis Safran. Praeter crocum quae staminum causa colitur sunt, & complures silvestres alii, fativum aemulantes, sed haud utiles. Unus autumno floret, reliqui vere: inter vernaes nonnulli majores, latioribus foliis: alii minores, tenuifolii. Primus five autumnalis folia habet oblonga, virentia, croci aemula: sed in quibus striae quaedam inalbicant. Flos dilutioris coloris Novembri viget: stamina crocea succedunt. Majo filiquae angulosae, in quibus semen: bulbus fativum refert.

Montanum hunc appellant Lusitani *Pie de Barro*. Meminit croci montani Theophrastus lib. 6. Crocus, inquit, tam montanus inodorus, quam fativus, autumno statim primis imbribus floret. Inter vernaes agrestes crocos majoris ac latioris folii prior fativo foliis respondet; sed tamen paulo brevioribus; flosculus forma similis, albicans, cujus exteriora foris saturatae purpurae, ac violacei coloris lineolis striata: semen in filiquis angulosis; pro radice bulbus instar aliorum, stamina lutea, veluti autumnalis. Proximus foliis est paulo latioribus ac brevioribus. Species hujus duae: unus flosculus albidus, purpureo nititur pediculo: alterius purpureus est; stamina pallefcunt: bulbus minor quam croci fativi. Minorum silvestrium prior folia oblonga & gracilia promit, angustiora quam fativi: flosculus in brevi pediculo minore subinde candidum, saepe purpureum, foris tamen albicantem, & qua parte calyci insidet, luteolum; bulbus avellanae magnitudine, albus, gustu adstringens. Alter minorum foliis antedicto similis: in brevi admodum pediculo ex terra prominet: flosculus ex octo foliolis compositus (cum aliorum senis constant) ex albedo purpurascens: radix gemina, una alteri imposita, instar gladioli, quarum superior dulcis ac edulis, inferior flaccida. Tertius horum foliis paulo pluribus, & paulo crassioribus assurgit: flosculus exiguus purpureus; foris tamen tribus exterioribus foliolis dilutius, quasi virescentibus. Externi autem hi omnes Belgio sunt: autumnalis in Lusitaniae quibusdam rupibus haud procul a mari nascitur: reliqui partim ex Italia missi, partim ex Hispanis, opera ac diligentia doctiss. C. Clusii ad nos pervenerunt, ex quibus observationibus horum descriptiones huc transtulimus. Silvestres croci vernaes flores subinde Ianuario, aut Februario in nativo solo proferunt. Horum crocorum plures differentias observant recentiores, quos adeat diligens lector, utpote ex quibus omnia genera & varietates discere possit.

Διὸς ἄϊθρος vertunt, Iovis flos. Quod nomen, propter splendorem fulgoremque, an formam venustam impositum sit, haud facile quis dixerit. Tribus quatuorve in locis hujus floris mentionem facit Theophrastus, lib. 4. cap. 1. ubi inter suffrutices recensetur. Hoc capite semine provenire ait, & odore carere, cap. 7. aestate florere scribit. Suidas & Hefychius spinosam esse plantam volunt. Suidas, Διὸς ἄϊθρος, φυτόν ἀκανθώδες. Hefychius, Διὸς ἄϊθρος, τὸ ὄν λαχναίον, ἀλλὰ φύρον ἀκανθώδες φασὶν εἶναι οἱ κεί ἐπέφρασαν. Iovis flos non est ex oleum genere, sed planta spinosa, ut scribunt ii qui in Theophrasto versati sunt. Ubi spinis praeditum hunc florem tradiderit, nondum reperio: cap. 3. 4. & 5. hujus libri, ubi de spinosis & acanodis agit plantis, altum de eo silentium. Interea spinosam non esse plantam, negare non ausim. Si spinosa; non recto viri doctissimi conjiciunt, lychnidem coronariam, caryophylleum florem, armerium, aut aquileam, διὸς ἄϊθρος esse. Sed ponamus, spinis carere: nec tum lychnis coronaria erit Διὸς ἄϊθρος. Capite enim sequenti eodem quasi saltu, & Iovis floris, & lychnidis meminit. Longius aberrant, qui caryophylleum florem, Iovis florem esse volunt. Odoratus enim, longaque & angusta habet folia. Aquileia Majo mense five vere floret, aestatis Iovis flos. Armerius flos Διὸς ἄϊθρος nomen forte meretur, propter insignem floris venustatem, nitorem, nec non coloris varietatem. De armerio, caryophylleoque flore hoc loco non nihil dicenda. Armerius in caryophylleorum numerum recipi debet. Caryophylleus dicitur ab odore caryophyllorum; nonnulli betonicum vel betonicam Dioscoridis alteram esse scribunt. Hujus descriptio inter notha spuriaque Dioscoridis reperitur. Βερρονική γνηῖατι ἐν χορτοκηπείοις καὶ ἱερνοῖς καὶ περὶ κρηθραῖς καὶ ἡμικρηθραῖς καὶ γνηῖατι ἔχει δὴ τὴν μὲν ρίζαν ὅλην ἰσοθεῖν καὶ ἄϊθρον, καὶ τὴν φύλλα παρῶσιν, καὶ τὸ μέσον τῆν φύλλον. Φαινικόν, καὶ ἰς τὸν δευτέρου ἀμῶν περιγίαια, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἄϊθρον περιφύλλοντα. Betonica nascitur in pratis, & montosis locis, itemque mundis & cultis (interpres κρηθραῖς opacis) radicem habet totam rubentem, & odoratam, folia porracea, & medium eorum puniceum in recto calamo triangula, & in ipsis flores purpureos. Caryophyllei

phyllei radix tota rubens non est: folia quidem porracea sunt, sed triangula haud rectè dici possunt, nec in medio eorum punicea quid apparet. Alia doctiss. Turnebi est sententia. Hic caryophylleum facit cantabricam Plinii lib. 27. c. 8. In eadem Hispania inventa est Cantabrica, per divi Augusti tempora à Cantabris reperta: nascitur ubique, caule junceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi velut calathi, in his semen perquam minutum. Nec caryophyllei semen perquam minutum, nec flos oblongus veluti calathus, nisi forte calicem qui florem continet velis Plinium pro ipso flore descripsisse. Rectè Ruellius florem hunc incognitum veteribus dixit. Mirum, inquit, creditur, ut tam celebris flos, tamque jucundus, fuerit à veteribus silentio prætermisus, qui amplitudine, pulchritudine, varietate, rosa non inferior videri potest. Caryophylleorum florum species quidem sunt complures, Armeriis nuncupatis in horum numerum receptis: iis autem seorsum habitis, duæ præcipuè: major una, altera verò minor. Majori caules læves, teretes, cubitales, rarò altiorem, geniculati: folia è singulis articulis bina, oblonga, dura, angusta, per extremum acuminata, colore quasi cœsia: flores speciosi, ex longis, teretibus, denticulatis calycibus, & è senis, ut plurimum foliatis, qui simplices sunt. Multiplices verò omnino ex pluribus, iisque lentè fimbriatis commissi, odore admodum suavi, & odorati. Indicos caryophyllos referentes, colore aliàs diluto purpureo; alias insaturato rubentes, subinde candidi, aut ex candido purpurascetes, interdum varicolores; in quorum medio staminei emicant gemini apices, candidi: semen in vasculis oblongis parvum ac nigrum: radices fibrosæ. Habentur in hortis, sed speciosissimi ferè in fictilibus vasis. Seruntur frequentius avulsis exiguis cum foliis surculis; seminibus rarius. Nam è semine nati flores ad agrestem naturam redeunt; minores, minusque odorati, & simplices, etiam si prius multiplices reddantur. Adiguntur subinde surculis cum plantantur fissis caryophyllis; quo illorum odorem flores alliciant, & jucundam eorum suavitatem naribus abundantius repræsentent. Vivax est planta, & multis durat annis, si hibernis mensibus à frigoris injuria tantum in cellis vinariis, aut aliis similibus locis tepidis

Armerius dios anthos flore pleno.

asservetur. Floret durissimè, tota quidem æstate, & autumno, in cellis etiam interdum favente loci tepore, hieme, tametsi rigida. Caryophyllum florem ob odorem caryophyllosum recentiores nominant. Germanis Nagelblumen / Grasblumen; Italis Garofoli, Hispanis Clavel; Gallis, Oeillets; Belgis, Genoffelbloemen / & Grossef-

bloemen / & Latinè plerisque Ocellus, Ocellus Damascenus, Ocellus Barbaricus, & Barbarica nuncupatur. Sunt etiam, qui betonicam, aut vetonicam, sive vettonicam appellant, altilem, aut coronariam cognomento (Matthiolus vettonicum coronatum dicere maluit) ad differentiam alterius betonicæ, quæ Græcis κίσπος & ψυχόσπορος dicitur: atque hinc etiam herbam tunicam dictam, hanc esse plerique existimant. Sed Bernardus Gordonius herbam tunicam Dioscoridis polemonium esse tradidit. Altera & minor Caryophylleorum species, priori tenuibus caulibus foliisque simillima est, utriusque tamen minoribus: flores etiam habet ex oblongis, parvis & teretibus calycibus similes, verum minores, & per ambitum magis dissectos ac fimbriatos; colore candidos, aut è candore purpurascetes. Apud Belgas in hortis nascitur. Gesnerus autem apud Germanos in pratis humidis etiam reperiri refert. Ætate flores emicant. Vettonicam altilem, sive coronariam minorem, aut alteram nonnulli nominant: Germani Hutwilt / aut Hochmut. Atque hinc etiam à plerisque superba: nostri Plumkæus / à flosculorum foliis fimbriatis & plumarum similitudine dissectis, & kleyn Genofflu / hoc est, Caryophylleum minorem appellant. Armeriorum florum aliquot etiam species sunt; foliorum ipsius stirpis, cum magnitudine, tum colore præcipuè differentes. Prima species cauliculos

Armerius dios anthos flore simpl.

habet rotundos, geniculatos, veluti Caryophyllei flores, circa inferiora genicula, ut plurimum rubentes, cubito breviores, folia plurima parte oblonga, sed aliquantulum, quam majoris Caryophyllei latiora; colore herbarum virentia: flosculos in summo cauliculis parvulos exiguis Caryophylleis perfimiles, verum minores, plures simul in quandam veluti umbellam congestos, particulatim ut plurimum prodeuntes, & semper ferè cocci rubore splendentes, punctis interim candidis circa medium interdum variegatos, rarissimè candidos. Ornat hic flosculus Belgicorum hortorum areas: apud Italos & alibi locis incultis & aridis exit. Gesnerus circa Gryphij lacus ripas in Helvetia à se repertum scribit. Provenit & alibi in Belgico locis disertis, juxtaque arborum & pratorum margines ac scrobes, sed multo quam in hortis minor & tenuior. Maturè & Aprili sæpe mense, aut Majo floret, Caryophylleos flores antecedens: plurima inde ætatis parte viget. Galli Armoires, vel Armoiries appellant: Ruellius armerios flores hinc nuncupat: Germani Somernagelin / Feldnagelin: Belgæ Kephens / quasi dicas fasciculum. Florum etenim fasciculos nostri propria lingua, Kephens nominant. Caryophylleorum florum species

species quædam silvestris videtur; quam ob causam, & à recentiorum quibusdam vettonica agrestis, aut silvestris dicitur. Nec desunt, qui Tunicam herbam esse volunt: sed nihilo magis hic, quam Caryophylleus cum Vettonica altera, aut Polemonio convenit. Altera armeriorum species folia circum caules geniculatos multo fert latiora, majora, & crebriora, nec non candidiora, Constantino-politani floris, haud multum dissimilia. Flores in umbella unâ plures simul congești, pulchri, rubentes, exiguis candidulis punctis ornati, prioribus Armeriis similes sunt. In petrosis collibus, & alperis sabulosis, apricisque locis apud Germanos, & alias nationes nascitur, in Belgio in hortis seritur, ubi secundo anno cum aliis Caryophylleis æstate floret. Germani *Stem-nagel* vocant, aliqui scarlatam, à rubeo floris colore, cocco referente. Et silvestris hic Caryophylleus est, veluti & præcedens: uterque certe nulla cura eget: sed natura sua vivax hyemis injuriam non difficulter sustinet. Tertia & hujus species, cui pauca, à radice fibrosa, angusta, duriuscula, & acuminata foliola prodeunt, atque hæc inter coliculi breves, teretes, quibus quandoque unicus, subinde duo, aut tres insident flosculi, mediocris magnitudinis, Armeriis primis paulo majores, nonnihil odorati, colore ut plurimum eleganter rubentes. Arido & inculto solo, quandoque juxta margines arborum in plerisque Germaniæ, Bohemiæ, Silesiæ, & Moraviæ locis frequens reperitur. In multam æstatem floret ac viget. Iam & quarta quædam est Armeriorum florum species, cauliculis rotundis, geniculatis, tactu glutinosi, pedis altitudine, foliis ex singulis geniculis binis, oblongis, angustis, acuminatis, in virore candicantibus, quasi cæsiis: floribus in umbella similiter pluribus simul, congești, pulchris, Armeriis similibus, verum minoribus, & rubentis dilatæ purpuræ colore: semine in oblongis vasculis pusillo: radicibus tenuibus ac fibrosis. Seritur in hortis, floret à Majo, aut Junio mense in autumnum usque, & eodem quo fata est anno. Sunt qui velint *Behen*, sive *Been*, vulgo nunc dicti, speciem aliquam esse, propter eam quam cum behen rubentis floris, (Valeriana dicta rubra,) similitudinē habeat. Nam cauliculis geniculatis, & foliis illi aliquantulum, sed colore similior est; caules tamen breviores & teneriores, foliaque minor: color verò levitasque foliorum in utrisque ferè eadem. Carolus Clusius hunc inter silvestres Lychnides numeravit, ut supra monuimus, Mascipulam, & Viscariam M. Lobellius vocitat. At nos inter Americos flores libentius retinemus. Præter has vero, & alia quædam est, vel Caryophylleorum, vel Armeriorum species, omnino, ubique & apud Belgas quoque silvestris: cauliculos habet dodrantes: folia è singulis geniculis bina, parva, acuminata: flores in cauliculorum summo singulos, per ambitum fimbriatos, Caryophylleis minoribus, & forma, & magnitudine satis similes, colore verò cocco diluto rubentes. Exit passim in pratis & locis riguis. Majo & Junio mensibus flores potissimum conspicui. Belgæ *Craependloemkens* appellant, id est, cornicis flores. Cæterum Armeriorum omnium istorum flores, nec ulum quoque aut in medicina, aut in cibatu usum habent: sed coronarii sunt, & hortos, & corollas exornant. Caryophylleorum florum Armeriorum plura genera observant recentiores, quæ omnia ordine à Clariss. Casparo Bauhino, in Phytiponace recensentur, quem adeat lector.

Iphos, Inter plantas radice lignosa, quæque ex semine prodeunt, & æstate florent, numerat *Iphos*, pro quo apud Plinium lib. 21. cap. 11. *tiphon* legitur. Theophrastus tamen lib. 7. cap. 12. *tipos* inter ea recenset, quæ florem & caulem ante folia emittunt. Meminit & *tipos* libro primo, de caul. cap. 10. aitque capitata habere radicem, quæ lignosa esse non solet. Malè ergo Plinius *tiphon* æstate florere dixit, cum *Iphos* æstate floreat. Sed mendum fortè typographi. Hæc præmittere placuit, nequis vocum vanitate deceptus eandem existimaret plantam. Malè viri Magni ex Plinio hunc locum corrigunt, leguntque pro *Iphos*, *tipos*: nam, ut dixi, planta est diversa. Quæ lignosam habent radicem, nec possunt, nec debent inter capitata radice herbas referri. Corruptus tamen Theophrasti codex. Nam apud Aristophanis Scholiasten, Suidam, & Helychium legitur *iphus*, quomodo Theophrastus scripsisse, admodum sit probabile. Suidas. *Ἰφύς, εἶδος ἀγροῦ λαχάνης. Ἀριστοφάνης, Ἐν τῷ ῥηδύλιον ὄσον ἐν τῷ Ἰφύων.* Quidam Botanici *iphus* suspiciantur esse Caryophylleum florem, de quo supra egi. Horum sententia minus arridet, quod flos iste folia habeat longa & angusta. Malunt alii asphodelum luteum esse *Ipham*. Nec horum opinio placeat: lignosam non habet radicem, sed carnosam, foliaque longa & angusta, cum *Iphyæ* brevia

sint. Quod si ante folia florem mitteret, *Tiphon* dicerem: sed constat florem, caulemque emittere post folia. Ego *Iphyam* lavendulam esse dico, idque ex Helychii autoritate; apud quem legitur, *Ἰφύα ἢ λυχνίς αἰθῆρα, ἔστι λαχάνων, ὃ ἡμεῖς λαβαντίδα καλεῖμεν. ὅτι ἡ ἀθήνη, ἀγροῦ τῶν ἀπειθῶν μῶν.* Hæc corruptissima; scribe, *Ἰφύα, vel ἰφύη ἢ λυχνίς, αἰθῆρα, ἔστι λαχάνων, ὃ ἡμεῖς λαβαντίδα καλοῦμεν. ὃ δὲ αἰθῆρα ἀγροῦ ἐστὶν εὐφρόσιον, id est, Iphya lychnis, flos, nonnulli olus quoddam, quod nos labantida vocamus, quod in agris seritur.* Lychnidem & *iphus*, diversam plantam esse, probatur, quod utriusque capite sequenti mentionem fecerit Theophrastus, & utramque æstate florere tradit. *λαβαντίς* à Latinâ voce *lavandula*, vel *lavendula* dicitur. Græci enim per *B.* exprimunt, quod Latini per *V.* lavendulam vel *lavandulam* recentiores vocarunt, quod *lavacris* expetatur. Eadem *κατ' ἰσοχῆν* spica dicitur, quod flos in spicam mucronemque definat, vel spicæ quandam imaginem referat. Nonnulli pseudo-nardum vocant: ad nardorum tamen classem referri non potest. Alii pseudonardum Plinii esse scribunt, de quâ hæc Plinius lib. 10. & cap. 12. *Adulteratur, & pseudo nardo herba, quæ ubique nascitur, crassiore, atque latiore folio, & colore languido in candidum vergente.* Lavendulæ folia latiora nardo non sunt, sed angustiora, & crassiora. Non esse cneoron supra satis probavimus. Nonnulli rosmarini genus esse volunt. Quod nobis haud verisimile videtur. Rosmarinum enim coronarium non fert flores spicatos, vel spicam aliquo saltem modo æmulantes, sed ex foliorum finibus binos, rarò plures simul junctos erumpentes. Rosmarinus præterea folia fert supernè virentia, sive saturi viroris, subrus in 2 cana vel candicantia; lavendulæ verò utraque parte albicantia sunt, tenuiora & minor. Alii ad stæchados classem referre malunt, his adducti rationibus: quod stæchas cum primùm è semine prodit, sit ramulis, foliis, odore, sapore, ramulorum foliorumque positu lavendulæ per omnia similis. Fragrantior tamen (quod non semel observavi) stæchas, quam lavendula. Nec tantum his notis, ait Valerius Cordus, contentus fui. Observavi etiâ flores & semina in utraque simillima esse, quæ utraque in oblongis spicis gerunt: spica tamen lavendulæ longior, & tenuior, stæchadis brevior, densior, & crassior. Differunt præterea, quod stæchas amarorem habeat, qui in lavendula non æquè evidentè percipitur. Lavendulæ flores cærulei sunt, purpurei stæchados. Spicæ lavendulæ fragrantiora, quâ stæchados major & gravior, contra folia stæchados suavius, quam lavendulæ olent. Et, ut dixi è semine recens nata stæchas odore jucundior, & gratior. Majora, etiam latiora paulò, & crassiora lavendulæ folia. Stæchados in capitis affectibus usus tutior: caput nimis implet lavendula. Utriusque iconem exhibeo, ut quæ inter utramque differentia sit, dignosci queat. Lavendula, ut dixi, optimè notas, quæ de *Iphyæ* tradit Theophrastus, refert. Lignosa tota quippe constat radice, & cauliculis. Folia parva sunt, floret æstate, è semine facile nascitur. Lavendula alia major, alia minor, quæ & latifolia, & tenuifolia. Lavendula major odorata, & coronaria stirps est; cubitalis plerumque, à brevi & scabro caudice in plurimos foliatos surculos divisa, virgas ætate proferens numerosas, nonnunquam cubitales, junco graciliores, quadrangulares, geniculis longo intervallo interseptas: è singulis geniculis folia, ut plurimum bina prodeunt, duarum unciarum longitudine, tenuia, angusta, oblonga, carnosâ, utraque parte albicantia, nonnihil hirta, rosmarini coronarii foliis multo longiora, latioraque. Flores summis virgis fert parvos, hiantes, & purpureos, in gracili & digitali longitudine spica dispositos, angustis striatisque caliculis insidentes, quibus exigua, nigra, & splendentia semina succedunt: virgæ maturo semine exarescunt; qui verò circa terram è caudice prodeunt surculi perennes sunt, & tota hyeme foliis cinerei coloris vestiuntur. Radice nititur lignea & fibrata. Saporem habent folia & flores subamarum, subacrem, aromaticum, tenuem & totum palatum penetrantem; odorem quoque vehementem, acrem, tenuem, jucundum, caputque implemtem. Apud nos in hortis colitur, in Hispaniâ, Galliâque Narbonensi, tanta copia sponte provenit, ut non temere alia materies accendendi igni adhibeatur. Junio, Julioque floret. Lavendula minor majori in cunctis similis est, minoribus tamen surculis & foliis, brevioribusque spicis constat: odore quoque & sapore remissiore, olfactum recreat. Non enim adeo gravem odorem spirat; minusque pinguis existit; colitur & hæc in hortis. Lavendulæ recentiores has observarunt differentias. Lavendula latifolia; quam marem vocant. Huic flos, ut plurimum cæruleus; reperitur tamen albo & purpu-

Lavendula.

purpureo flore: sed quæ storem fert album, folia habet vulgari paulò longiora. Lavendula angustifolia flore etiam ut plurimum cæruleo, sed & eadem flore albo reperitur. Tertium lavendulæ genus diligentissimus, & summus botanicus Carolus Clusius descripsit. Quoniam autem in stæchados mentionem supra incidimus, sitque lavendulæ valdè similis, non malè agam, si historiam ejus ex Dioscoride atterero. Dioscorides lib. 3. *συχῆς γὰρ ἄπει μὲν ἐν ταῖς κτ. Γαλατίας ἠσπίδος ἀντικρὺ Μασσαλίας, καὶ λαμίναις δὲ συχῆσιν ἔθνη κτ. τὴν ἰστανιμίαν ἔχουσι πῶς λεπτοκάρπης ἴσιν, ὁμοίαν ἔχουσαι κῆμον ἴμωφ, μακροφυλλοτόξου μὲν τριγὰ καὶ θριμύια ἐν τῇ γαλιᾷ & ὑπόπικρος ποσσῖς. Stæchas in insulis Gallie gignitur, quæ è regione Massilia sitæ stæchades expellantur: & ab iis quoque nomen accepit. Herba est tenuibus surculis, coma thymi, sed folio longiore, gustu acris & aliquantulum amara. Apud Galenum, Eginetam, aliofque συχῆς legitur. Sic quoque apud Plinium legitur, lib. 7. cap. 12. Stæchas in insulis tantum ejusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hissopti, amara gustu: Perinde est utrum συχῆς an συχῆς legas: utraque enim vox ejusdem est originis, idemque significat, nempe ordinem. Ἐν ταῖς κτ. Γαλατίας ἠσπίδος. Insulæ hæc ab ordine quo positæ sunt nomen acceperunt, Eas inquit, è regione Massilia sitas esse. Plinius lib. 3. cap. 5. Gallie autem ora, in Rhodani ostio Metina, mox quæ Blascon vocatur. Tres stæchades à vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem, quas item nominant singulis vocabulis Proten, & Mese, quæ & Pomponiana vocatur, tertia Hypæa. Ab his Starium, Phænica, Phila, Lero, & Lerina adversum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria. Doctiores meliori sensu legunt. Tres stæchades à vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem, quo sitæ sunt. Nomina singulis, Prote & Mese. Prote dicitur quasi prima, hodie Ifeco vocatur. Altera Mese, id est, Media nuncupatur, hodie Divi Stephani. Tertiam Hypæam appellarunt, id est, infimam, hodie Pomige. Straboni autem, & Ptolomæo non tres insulæ stæchades sunt, sed quinque, duæ parvæ, tres fat magnæ, ac post eas Lera ac Planasia. Strabo lib. 4. *σπεύκονται ἢ τῶν συνῶν τέτων δὲ τῶν Μασσαλίας δὲ λαμίναις αἱ Στοιχάδες ἠσπίδος ἀντικρὺ ἀξιόλογοι, δὲ οὗ μικροῦ, χειροζῦσι δ' αὐτοῖς Μασσαλιώται. Μετὰ δὲ ταῖς Στοιχάδας ἢ Πλανασία & Λήρων, ἔχουσαι κηνοκίαιας. Ante has angustias, factὸ ἢ Massilia in insulis, sitæ sunt Stæchades insulæ, tres earum**

memorabiles, duæ exiguæ. Agros earum colunt Massilienses. Post stæchades est Planasia, & Leron, in quibus sunt pagis Pro Λήρων, apud Ptolomæum Ληρώνη legitur: alicui Ptolomæus cum Strabone convenit, & cum Plinio, Stephanus. Sed Mela tres item parvas agnoscit, quæ vulgò les Isles Dieres; Bononio, Porto Crozo, & Porto Rhina, five Rhibadeo. Quatuor verò Stæchadibus vicinæ Sturium, Phænice, Phila, Lero, hodie Aire, Hiare, Proxelo, Reo. His adjacent & aliæ duæ, quarum unam rubram vocant, Blæsonem, hodie dici Gianeam volunt: & Agatham Ptolomæo memoratam, hodie L'isle D'ade Lerina, in qua Leronis templum fuit, hodie Sancti Honorati Planasia vero à Strabone memorata huic vicina, hodie Divæ Margaretæ. Negant adversariorum auctores, insulas has sitas esse ex adverso Massilia. Nobiles verò, inquit, & rarissimarum stirpium alumna Stæchades insulæ, huic (Stæchadi) cognomines, non ex adverso Massilia, ut perperam ex Dioscoride persuasum est (bidui namque itinere & litore indidem absunt) sed è regione. Olbia, vulgò Hyeres, urbecula olim tam lauta, quam nobili, à qua etiamnum hodie insulæ nomen retinent, non Massilia dicuntur, namque Hyeres insulæ. Hæc de insulis Stæchadibus recentiores: quorum sententia an verior quam veterum, me fugit. Nunquam in insulis memoratis fuit. Dioscorides stæchadi plantæ nomen impositum scribit ab insulis Stæchadibus. Copiosè Stæchadem in iisdem crescere, credo, sed an tantum in insulis his, ut Plinius ait, dubito. Mesues enim libro de simpl. cap. 13. Arabicam præfert. Certum etiam est, in Gallia Narbonensi copiosè crescere. In Creta provenire, testatur Bellonius lib. 1. Observat. Stæchas sponte plurimis locis nascitur. Hodie etiamnum Stæchas ad nos Alexandria cum aliis mercimoniis ex Oriente adfertur, quæ tam à medicis, quam seplasiariis, indito ab Arabia cognomento, Arabica nuncupatur. Illa præfertur, quæ ex insulis advehitur, & pluris ea de causa venditur. Malè ergo Mesuem quidam mordè, quod laudavit Arabicam, cum Gallicam præferat Dioscorides; nec tamen malè audit Dioscorides, qui optimam dixit, quæ ex insulis ferebatur: suo enim ævo præstantissima erat, Arabicaque incognita. Sed malunt alii Dioscoridem aliter defendere, & Arabicam stæchadem inter origani genera sub onitide comprehendi suspicantur, eà maxime ducti conjectura, quod verisimile non arbitrentur, Dioscoridem eam herbam subtruisse. Hanc conjecturam falsam esse, ostendit onitidis semen, quod Dioscorides lib. 3. inquit esse veluti corymbos coherentes, ac sibi invicem incumbentes. Vide cap. de Origano. Ab hoc stæchadis feminis figura diversa. Nam adeo munitū, & tenue est, ut vix referat feminis formam, & non sine ratione Mesues femine carere scripserit. Falluntur viri magni, qui stæchadi nomen impositum scribunt à spica, quod spicam flos referat. Συχῆς, non spicam, ut volunt, sed ordinem significat. Συχῆς Græcis spica, συχῆς ordo. Satis clarè Plinius Συχάδους insulas, ab ordine, quo sitæ sunt, vocatas ait. Hesyichius Στοιχάδων κτ. τῆς κτ. συχῆων. Idem συχῆου μῆθος, διδασκόμεθα κτ. τὴν ταῖς. Theophrastus lib. 3. cap. 6. *ἀλλ' τὸ συχῆον τὸ γῆρας, καὶ ἐξ ἴσου πῶς ὄλυσ ἔχον' Σπύχοι in re militari, ordines sunt à fronte ad tergum figillatim porrecti. Fortè & huic plantæ nomen inditum, quod ordine quodam, flores comæque nascantur, ac in campis quasi militari ordine dispositæ sint stæchados plantæ. Aliter, ut dixi, Dioscorides, cui major debetur fides, quam nostræ conjecturæ. *Λεπτοκάρπης, inquit esse Dioscorides, id est, tenui semine. An idè Mesue dixit, & habet flores assimilantes spicis filiginum, sed sunt breviores sine semine? An verò dixit sine semine esse, quod minutum sit semen? Utcunque illud est, semen habet, & interpretes omnes legerunt λεπτοκάρπης, id est, tenuibus surculis, festucis Huic lectioni favet Oribasius, eandem comprobat experientia, nec solet scribere Dioscorides, λεπτοκάρπης ἴσιν, ὁμοίαν ἔχουσαι κῆμον ἴμωφ, sed contra, ὁμοίαν ἔχουσαι κῆμον ἴμωφ, λεπτοκάρπης. Tenuibus esse surculis autopfia docet. Idem quoque Mesues tradit. Stæchas, inquit, quod medici laudant, est stæchas Arabicum, & est planta foliorum subtilium oblongorum, habens stipitem subtilem cineritium, cujus elevatio super terram est in mensura cubiti. Malè audit Mesues. Non foliorum, inquit, subtilium, ait Dioscorides, sed leptocarpon, quasi dixeris tenuium festucarum. Hermolaus cirrulas interpretatur, longiorum foliorum, comamque habere thymi. Non video aliqua in re peccasse Mesuem. Rectè, τὸ λεπτοκάρπης interpretatus est. Subtilè habere stipitem ait. Tenuis surculus, festuca, & subtilis stipes non multum differunt: stipitem enim Arabes abusive pro surculo accipiunt. Certe cum subtilem stipitem stæchadi**

stœchadi tribuit non neglexit, *λεπτόκρονον*; nec eo nomine culpari debet, quod pleniorē dederit descriptionem quam tradiderat Dioscorides. Rectè addidit folia esse subtilia, stipitem esse cineritium, cubiti altitudine, quæ omnia apud Dioscoridem desiderantur. Præferendus ergo in stœchadis descriptione Mesues Dioscoridi. *κρίων θυμω*. Mesues flores inquit habere assimilantes spicis filiginum. Rectius *θύμω θυμω* cōparavit Dioscorides. Plinius coma hyssopi esse tradit. Cū hyssopi coma aliquam quidē habet similitudinem, sed an vulgaris hyssopus, cum veterum descriptione conveniat, ad finem hujus libri videat lector. Dioscorides folia stœchades longiora inquit thymi foliis, Mesues oblonga ait. Uterque rectè; & sunt oblonga, & thymo longiora. *καὶ θυμαίου ἐν τῇ γούσει, ἐν ὑπόπικρῳ ποσὺς γούσι ἀκρία*, & aliquantulum subamara Plinius gustu amara dixit. Melius Galenus & Mesues. *Στοιχάδου ἢ ῥῆμ' αὐτὸς τὴν γούσιν ποιόσθαι, πικρὰ ἔστιν, καὶ ὑποσφύσσει μετρίως, καὶ ἰσχυρῶς συνήγει*, ἔχει τῆς ψυχρῆς γούσας οὐσης ἀλγῆς, ἀφ' ἧς σφύσει, & λελεπτομένης ἐπιρροῆς γούσας πλείων, ἀφ' ἧς πικρῶσαι. Quæ sic Mesues: *Calida recessu primo, sicca secundo, duabus constans substantiis, una terrea frigida, styptica, & ita pauca, altera ignea, tenui, modicè amara, acris*. Et hæc de stœchade veteres. Stœchas è radice lignosiore cauliculos emittit cubitales, & sesquicubitales, lignosos, & quam lavendula tenuiores, ramulis sive virgulis multis, & tenuibus præditos. In cauliculis viruglisque folia habet oblonga, angusta, saturejæ hortensis longiora, minoræ & angustiora, quam lavendulæ, aut rosmarini coro-

Stœchas.

narii, cādicantia, capitulis spicatis in summis virgīs, compactis, brevibus & crassis ut thymi Cretensis, sed majoribus, è quibus flores foliacei, pusilli, cæruleo purpurei exeruntur, semine subfusco, parvo, urticæ aut lavendulæ. Hispania, Narbonensis Gallia, & insulæ Stœchades, Stœchade herbâ, sive frutice abundant. Apud Belgas è semine sata, prima ætate facilè adolescit; hyemem tamen nequaquam tolerat. Quapropter eo tempore intra tectum ferenda est, & tepidâ, nec gelu obnoxia camera fovenda. Cellariis humidioribus servata, contrahit situm & perit. Cæterum Arabica stœchas differt ab ea, quæ ex insulis, aut Gallia Narbonensi adfertur, quod sit densioribus ramulis ac coma. Refert Clarissimus Dodonæus stœchadem in Belgio fuisse natam, cui cauliculi non erant foliati, cum Arabicæ & quæ ex insulis adfertur, cauliculis foliis sit ornata: à Clusio stœchas ligulis longioribus dicitur. Datur & stœchas latifolia, flore albo, foliis

est lavendulæ; flore magno albo. Hanc in Murena Castilia D. Albinus legit. Stœchas folio serrata, non semel nobis è semine nata fuit, solis foliis à Gallica differt, quod hæc margine serrata profert. Spontè sua in Hispania provenit. Vicinæ admodum sunt voces *στοχάς* & *στάχυς*; de hac etiam pauca nobis dicenda. *Στάχυς* vocatur, quod verticillato ambitu florum, & orbibus spicarum caules cingentibus coronetur. Describitur à Dioscoride capite 120. lib. 3. *Στάχυς θάμνος ὑμφορῆς ποσὺς, ὑπομικρῆς ἔχει δὲ καὶ πολλὰ φύλλα* (vet. φυλλάρια, ἐν ἀριστημένῳ ὑποσφύσσει). Folia ex *intercapedine, vel intervallo subrotunda*. Hæc lectio meritò Saraceno suspecta est. Nam nec apud Oribasium, nec apud alium quendâ probatum auctorem reperitur, nec huc usque planta inventa est quæ cum hac delineatione satis conveniat) ἀρχαῖά ἔχον ὑποδάσια, σκληρὰ ἰσάδη, λευκὰ ῥαβδία δὲ πολλοῖα ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἕλης, λευκῆτι ἔχει (vet. ὑποδάσια, λευκῆτι, ἔχει τὰ τοῦ ποσίου, ἀπὸ τῆς ποσίου). Uterque confirmatur autopsia) τῶν ῥῆμ' αὐτὸς, φύσσει ἐν ὄρεισι, καὶ σταχίῳ χρωταίσι. Stachys frutex est marrubio similis, sed aliquanto longior, & folia proferens numerosa, rara, subhirsuta, dura, odoris jucundi, candida: & complures virgulas ab eadem radice exeuntes, quam marrubii candidiores, (vet. subalbidas, tenues ad instar præsii, flores subpurpurei) nascitur in montosis & asperis locis. Plinius lib. 24. cap. 15. Ea quoque, quæ stachys vocatur, porri similitudinem habet, longioribus foliis, pluribusque, & odoris jucundi, colorisque in luteum inclinati. Vocum similitudine deceptus Plinius, male ποσίου vertit porri, quasi Dioscorides ποσίου scripsisset. Nec melius λευκὰ vertit, in luteum inclinati. Duæ plantæ stachydis nomine à recentioribus describuntur. Quæ à Fuchio stachys vocatur, eoque nomine describitur, caules habet crassos, quadratos, duos, tresve pedes subinde longos, ac quam marrubio candidiores & hirsutiores: folia lata, oblonga, incana, ambitu serrata, utraque hirsuta, & multo quam marrubii ampliora. Flores in verticillis caulem ambientibus fert purpureos, rarò albos, marrubii, aut lamii ritu spicatos, hyssopi, aut vulgari Betonica modo. His succedit semen rotundum & nigricans, radix dura, & sublutei coloris. Æstivis floret mensibus, caules sub hyemem intercidunt, sed radix aliquandiu vivax permanet. Locis quibusdam Germaniæ incultis & asperis reperitur, & in hortis colitur. Altera marrubio etiam similis. Caules huic à radice exeunt complures, altiores, geniculati, atque è singulis articulis folia bina sibi mutuo opposita, duriuscula, longiora paulo quam marrubii, atque unâ cum caulibus candidiora, molliter hirsuta, ac suaviter odorata. Flores eodem quo marrubii caules cingunt modo, sed colore lutei sunt, & verticilli angustiores, radix lignosa perennat. In calidis reperitur regionibus Germaniæ, ac Belgio peregrina est. Veterum si sequatur delineationem, non erit legitima stachys; quod flores habeat luteos, cum subpurpureos habere tradat Dioscorides, quales in altera, sive Fuchii, videntur stachyde. Negant stachyn Italicam, vel quam Germaniæ peregrinam diximus, legitimam esse adversariorum Auctores. Foliis siquidem est proximis myosotidi, pilosis vel echii, non marubii, neutiquam candidioribus, sed viridioribus (non videntur nobis marubio viridiora, sed æque candida) ac potius flaccidis, quam crassioribus, aut rigidioribus, nusquam serrato ambitu: quam potius quispiam alterum echium luteum meritò putet: minus enim odorata est, succoque aqueo prægnat. Qui sphacelum, vel, ut legendum diximus, sphacum existimant, valdè errant. Sphacum salviæ folium habet, sed minus, nec æquè squallens, leviusque huic, salviæ folia multo majora. Spicato etiam flore est Betonica, cujus historiam, quod in describendis spicatis plantis hæremus, examinabimus. Mirabitur fortassis quispiam, quod plantæ hujus nusquam apud Theophrastum fiat mentio, cum tantis laudibus quondam celebrata fuerit ab Antonio Musa, Augusti Cæsaris medico, ut pote qui de eadem integrum scripserit libellum. Sed Græcis antiquioribus non fuit cognita, quod Plinius satis indicare videtur, cum scribit lib. 25. cap. 4. *Vettones in Hispania eam invenierunt herbam) quæ vettonica dicitur in Gallia, in Italia autè serracula, à Græcis cestron, aut phychotrophon, ante cunctas laudatissima*. Dioscorides libro 4. cap. 1. *Κέτρον τὸ καλεῖται φυχότρονον, ἰσάδη ἐν τοῖς ψυχροτάτοις ἐυδαίεται ἔστιν. ὁ Γωμαῖος βιβλίῳ (alt. cod. οὐπλοικῶν) καλεῖται ἢ ῥοσμαρίνιον. Cestron, quod phychotrophon vocatur, quoniam frigidissimis in locis reperitur, Romani Betonicam (Vetonicam) seu rosmarinum appellant. Cur phychotrophon dicatur, satis aperte docet Dioscorides, *κέτρον* nonnulli betonicam dictam volunt,*

cum Ruellio verto *semen*, si intelligas spicatum semen, in caulis spica dispositum, qualis & in thymbra Dioscoridis, thymo, stœchade, ac similibus alijs cernitur, frugum cerealium spicam quodammodo præ se ferens. Sequitur apud Dioscoridem, *discerpta hujus folia siccari oportet: quippe eorum sit major etiam, atque frequentior usus. Radices verò subsunt tenuis, ceu hellebori.* Dioscorides folia betonicæ quercus foliis rectè comparat. Plinius male betæ similia esse ait, lib. 25. cap. 8. his verbis: *Exit anguloso caule, cubitorum duum, à radice spargens folia serè lapathi, serrata, semine purpureo.* Lapathi folia Britannicæ capite sequenti à Dioscoride assignantur: vel confundit Britannicæ & Betonicæ historiam, vel lapathi foliis scripsit esse Betonicam, quod putant Betonicam à betaceis dici foliis, quod perquam ineptum est. Malè idem semen Betonicæ purpureum scribit. In margine Dioscoridis legitur florem purpureum esse. Semen vocavit Plinius spicam floribus & semine onustam. Vulgata & legitima Betonica à radice capite folia emittit plura, longitudine quadrantalia, posteriore sui parte bessim latitudine attingentia, nonnunquam etiam majora, in obtusum mucronem atque subrotundum desinentia, virentia, aliquantulum aspera, per ambitum serræ modò incisa, quercus cujusdam similia, sed tamen minora, (partes autem incisorum eminentes, non acutæ, sed obtusæ sunt)

Betonica.

crebris & tortuosis venis in rugas contracta, trientalibus aut longioribus hirtisque pediculis sinui eorum immixtis annexa, partim humi prostrata, partim erecta, partim obliquo positu erigentium se speciem referentia. Quorum medio caulis assurgit tenuis, erectus, aliquantulum hirsutus, quadrangularis, pedem (plus minus) altus, individuus & hirsutus, uno atque altero intervallo, bina folia è contrariis duobus lateribus proferens, in exortu brevibus sibi invicem pediculis adversa, & qui prope terram sunt multo minora. In summo caule oblonga & spicata coma est ætatis initio, brunellæ vel bistortæ, aut scrophulariæ majoris non dissimilibus, atque in ruffo modicè purpurascens floribus plena: quibus quaterna plerumque succedunt parva, oblonga angulosa, & colore nigra semina. Radicem habet perennem, minimo digito graciliorem, brevem, fuscam, in mul-

tas tenues, nigrantesque fibras distractam. Saporem folia & flores habent anariufulcum, & subacrem. Iulio mense floret: amat loca opaca, reperitur tamen in pratis soli expositis, sed humentibus; adolescit & in hortis. Negabit quispiam hanc plantam esse betonicam, quod folia ejus odore careant. Respondeo, in veteri codice non βῆδη, sed βῆδη legi. Sed suavem, non tamen vehementem spirat odorem. Addo in quibusdam regionibus odora reperiri. Apud nos quod odorata non sint, facit cœli solique frigiditas cum humore conjuncta. Id vel ex eo patet, quod pro siccoris loci ratione, annique tempore, si terantur, majorem emittant odorem. Betonica duplex est, altera spica brevior, altera longiore, molliore, serius florente, & altius excrecente: datur & flore albo. Cæterum unum tantum betonicæ genus novissè videtur Dioscorides; plura Ægineta lib. 7. Βετονική, λεπτόφυλλος ἐστὶ πῶς ἀφραγῆται πρὸ κλωνία πῆς τοῦ γλήχωνος ἔχουσα, καὶ λιωτίστος, καὶ σχιδὸν ἄπειρα γδομίνους. Φύεται ἢ μάλιστ᾽ ἐν παρῶνται ἴσπυς. ἢ χεῖνται καὶ ἐν ταῖς ἠφραγῆται δυνάμει. ἴσπυς ἢ ἀφραγῆται Ρωμαίοις ἀδὴν πῆς, ἢ ὁ Διοσκουρίδης κῆρον ὀνομάζει, ἀδὴν δὲ ψυχροσέρον, ἀδὴν ἢ χεῖνται πῆς ψυχροσέρον, μηδὲν ὁμοίον ἔχουσα τῇ ἀφραγῆται πῆς ἢ ἰσπυρίας. Betonica herba est ramulis exilibus, pulegio similibus sed tenuioribus, & propomodum, si gustes, nullum qualitatem referentibus. Nascitur potissimum locis petrosis, qua & in renum medicinis usuntur. Est autem apud Romanos alia quedam Betonica dicta, quam Dioscorides nominat cestron, alii verò psychotrophon, eo quod frigidis locis gaudeat, nihil simile cum prædicta habet, præter actionem. Utramque novit Galenus, ac primam Ægineta σαξίφραγον. Ac quidem de Dioscoridis, vel Romana Betonica agit, libro 7. simplicium. κῆρον ἢ ψυχροσέρον Ρωμαίοις ἢ βετονική. De altera hæc, lib. 8. cap. 5. de sanitate tuenda, habet Ἐπιμβάδεται ἢ αὐτῷ παρῶνται, καὶ μόνος ἀρκεῖ τῷ πῆς ἀφραγῆται, ἴσπυς ἢ τῶν λιθιῶν, καὶ πῆς βῆδων καὶ πῆς πῆς μίγνεται, καὶ κῆρον τῷ ἀφραγῆται πῆς κῆρον γαλακτῆρος; καὶ λῆσι ἢ τῆν βοτῆν τῆν πῆς, σαξίφραγον (alii codices σαξίφραγον, fortè σαξίφραγον.) ἴσπυς ἢ ἀφραγῆται πῆς ἀφραγῆται φάρμακον ἰμβάδεται καὶ παρῶνται. Huic injiciunt petroselinum, atque id solum satisfacit artriticiis (petroselinum nephriticis, non artriticiis auxiliatur. Scribo ergo ἠφραγῆται) iis verò qui calculo laborant; aliquid Betonicæ & cestri (id est Romanorum Betonicæ) quod in Gallis nascitur, vocant autem eam herbam saxifragam. (Quod calculos frangat de saxifrago alia quedam planta inferius agam) validius si medicamentum habere velis, adjice spicam nardi. Satis apertè κῆρον à Betonica diversam facit herbam. Frustra viri magni, ut Galenum & Dioscoridem concilient, pro copulativa particula καὶ disjunctivam ἢ reponendam scribunt. Horum sententiam refellit Ægineta locus citatus, qui conceptis verbis Betonicam duplicem facit, unam tenuifoliam, alteram quam Dioscorides cestron vocat. Eandem opinionem improbat Ætius, qui locum citatum Galeni libro quarto, capite trigesimo his verbis exscripsit. Ἐπὶ ἢ τῶν λιθιῶν, καὶ βετονική μίγνεται, καὶ κῆρον πῆς κῆρον γαλακτῆρος (scribe σαξίφραγον.) Aliam ab his diversam Betonicam describit Aucuarium auctor, de quo superius egi. Clarissimus Dodonæus vulgatam Veronicam vult esse Betonicam alteram Ægineta: cujus cur improbem opinionem, rationem habeo nullam, Veronicæ genera plura observarunt recentiores, Veronica alia mas, alia foemina. Mas erecta, duplex est, major & minor: illa latiore folio, & longiore spica: hæc angustiore folio, & brevior spica, videat lector Bauhini phytopanace. Vulgatas Veronicas his verbis describit Dodonæus: Veronica caulibus dodrantalibus aut longioribus serpit, & quidem ut plurimum per terram: folia ejus latiuscula chamædryos repentis majora, candidioraque, secundum margines, uti illius, serrata; exigua lanugine pubescunt flosculi, in pediculis ordine digesti, dilute carulei: semen parvum, rotundum, nigricans, in siliquis planis, exiguum loculum præ se ferentibus completur: radix tenuis huc illuc divaricatur. Locis apricis, sabulosis, ac arenosis, non raro juxta tumulos & aggeres, agrorum septimenta, quandoque & in saxosis reperitur. Hujus autem & alia quedam species non accumbens, aut proserpens, sed assurgens atque erecta, priori forma satis similis: sed viribus inferior. Exit & in pratis quedam, ac humentibus; cujus folia majora, virentia, lævia, lanugine carent, aliàs priori foliis, ramulis serpentibus, dilute caruleis flosculis, & ibeculis similis: ignava autem, & nullus usus hæc habetur. Junio ac Iulio quidem floret, ac viget reliquis anni mensibus etiam